

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

LİBERAL DÜNYA DÜZENİNDE POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ

GİZEM ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

LİBERAL DÜNYA DÜZENİNDE POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ

GİZEM ÇELİK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Marella BODUR ÜN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Aslı ILGIT

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Levent DUMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Marella BODUR ÜN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Aslı ILGIT

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Levent DUMAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .... / .... / 2019

GİZEM ÇELİK

ÖZET

LİBERAL DÜNYA DÜZENİNDE POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ

GİZEM ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN

Aralık 2019, 112 sayfa

Bu çalışmada etkileşim halinde olduğu ideolojilere eklenilebilen bir söylem ve eylem bütünü olan popülizm incelenmiştir. Farklı ideoloji ve hareketlerle bütünleşebilen popülizm için ortak bir tanım oluşturmak oldukça zordur. Popülizm her aktör ve harekete uygun özellikler barındırabilmektedir. Popülizm biz ve onlar, gerçek ve halk, yozlaşmış ve seçkinler gibi ayrımlar yaparak liderlere kitleleri kendi yanına çekebilme gücü vermektedir. 1990 sonrası aşırı sağ popülizmin yükselişinin temelinde, 1980’den itibaren kapitalist ekonominin üretim tarzının devamlılığını sağlamak için neoliberal ekonomi politikalarının sebebiyet verdiği yoksullaşma, işsizlik gibi olumsuz ve toplumu ayrıştırmaya doğru giden eğilimlerin olduğu görülmektedir.

Bu çalışma Avrupa’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD)’de yükselen sağ popülizmin neoliberal politikalar ile olan ilişkilerini ele alacaktır. Son zamanlarda Avrupa siyaseti, hızla artan ırkçılık ve göçmen karşıtı popülist söylemlere sahne olmaktadır. Bu popülizmin tipik birer örneğini Polonya’da iktidarda bulunan Hukuk ve Adalet Partisi’nin (PiS) ve Macaristan’da FIDESZ’in eylemlerinde görmek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump’ın popülist söylemleri bu partilerin motivasyonunu daha da arttırmıştır. Bu partiler, kamuoyu nezdinde “halkı temsil” iddiası ile ortaya çıkarak halkı mobilize etmekte ve başarılı da olmaktadır.

Burada en önemli ve tehlike içeren kısım ise 20. yüzyıl içerisinde artan küreselleşme ile giderek daha da yayılan aşırı sağ popülizminin liberal dünya düzenine ve evrensel değerlere zarar vereceğinin düşünülmesidir. Bu bağlamda, bu tez çalışmasında

Avrupa’da ve ABD’de yükselen popülist söylem ve pratikleri incelenerek bunların var olan liberal değerleri aşındırdığı ve 1950’lerde oluşan liberal dünya düzenini tehdit ettiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Liberal Dünya Düzeni, Avrupa Siyaseti, Aşırı-Sağ, Amerika Birleşik Devletleri

ABSTRACT**THE RISE OF POPULISM IN LIBERAL WORLD ORDER****GİZEM ÇELİK****Master Thesis, Department of International Relations****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Marella BODUR ÜN****December 2019, 112 pages**

This thesis focuses on populism, a set of discourses and practices, which is articulated with different ideologies and movements it interacts with. As populism can be accommodated and employed by different ideologies, movements and actors, it is very difficult to establish a common definition. Populism gives leaders the power to attract the masses by employing distinctions like us and them, corrupt elites and pure people. The roots of political, social and economic reasons behind the rise of extreme right wing populism since the 1990s can be found in neoliberal economic policies, introduced in the 1980s to maintain capitalist mode of production, which resulted in poverty and unemployment which, in turn, led to divisions within society.

This study examines the relationship between rising populism and neoliberal policies in Europe and the USA within the context of the liberal world order. Of late, Europe has witnessed the rise of racist and anti-immigrant populist discourses. Typical examples of these can be found in the discourses and practices employed by the Law and Justice Party (PiS) in power in Poland and FIDESZ in Hungary. In the United States, Donald Trump's populist rhetoric and practices have further motivated these parties. These populist parties and leaders claim to represent "the people" and thus are able to successfully mobilize the people.

Lately, it is argued that the extreme right-wing populism challenges and damages the liberal world order and universal values. Within this context, this study analyzes

populist discourses and practices in the cases of Hungary, Poland, and the United States and it argues that populism erodes the existing liberal values and, thus, poses a threat to the liberal order.

Keywords: Populism, Liberal World Order, European Politics, Extreme-Right, United States of America

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında II. Dünya Savaşı Sonrası tesis edilen liberal dünya düzeninin son yıllarda Avrupa’da yükselen sağ hareket ve partiler ve 2016 yılında seçilen ABD başkanı Donald Trump ile nasıl sorgulanmaya başlandığını incelenmiştir. Mevcut çalışmalarının çoğu popülizmin tarihsel süreçlerini inceleyerek tanımlama yapmaktadır. Bu çalışma ise popülizmin yükselişinin liberal dünya düzenine olan etkilerini siyasi, ekonomik ve güvenlik bağlamlarında açıklamış ve “Popülizm liberal dünya düzenine bir tehdit mi?” sorusuna yanıt bulmaya çalışmıştır.

Bu noktada öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan, araştırma ve tez yazım sürecinde bilgisi, önerileri, tecrübesi ve anlayışı ile bana yol gösteren, benimle birlikte emek harcayan, değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırma süreci boyunca fikirleriyle bana destek olan, yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Aslı ILGIT’a teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunması için değerli vaktini ayıran Dr. Öğretim Üyesi Levent DUMAN’a çok teşekkür ederim.

Son olarak da, hayatım boyunca her koşulda bana destek olan, inançlarını ve güvenlerini hiç eksik etmeyen aileme ve tez yazım sürecinde daima yanımda olan arkadaşım Sezen KAYA’ya teşekkür ederim.

GİZEM ÇELİK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Problemi ve Gerekçesi.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	2
1.3. Çalışmanın Önemi	3
1.4. Hipotez ve Araştırma Soruları	5
1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	5
1.6. Çalışmanın Yöntemi	5
1.7. Tez Planı	6

BÖLÜM II

NEOLİBERALİZM VE YENİ DÜNYA DÜZENİ

2.1. Liberalizm	7
2.2. Neo-liberalizm.....	11
2.3. Yeni Dünya Düzeni	16
2.4. Küreselleşme ve Neoliberal Ekonomi.....	19

BÖLÜM III

POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ VE LİBERAL DÜNYA DÜZENİ

3.1. Popülizm Tanımı ve Kuramları	24
3.1.1. Siyasal ve Tarihsel Bağlamda Popülizm.....	25
3.1.2. Güvenlik Bağlamında Popülizm	30
3.1.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Popülizm.....	35

BÖLÜM IV

AVRUPA'DA POPÜLİZM

4.1. Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ	44
4.1.1. Aşırı Sağ Nedir?	45
4.1.2. Faşizm	49
4.1.3. Irkçılık	52
4.2. Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ Bağlamında Popülizm.....	54
4.2.1. Polonya Örneğinin İncelenmesi	62
4.2.2. Macaristan Örneğinin İncelenmesi	67

BÖLÜM V

TRUMP AMERİKASI'NDA POPÜLİZM

5.1. ABD'de Popülizm.....	72
5.2. ABD Başkanı Donald Trump'ın Söylemleri	74

BÖLÜM VI**SONUÇ**

SONUÇ	84
KAYNAKÇA	88
ÖZ GEÇMİŞ	112

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AWSP: Akeja Wyborcza Solidarność Prawicy (Dayanışma Seçim Eylemi)

BBC: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu

DS: Dělnická strana sociální spravedlnosti (İşçi Partisi)

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

DVU: Deutsche Volksunion (Alman Halk Birliği)

FIDESZ: Macar Yurттаş Birliği

FN: Front National Ulusal Cephe)

FPÖ: Freiheitliche Partei Österreichs (Avusturya Özgürlük Partisi)

G20: Group of 20 (20 Grubu)

IŞİD: Irak - Şam İslam Devleti

KNDP: Hıristiyan Demokrat Halk Partisi (Hungarian Civic Union)

KPN: Konfederacja Polski Niepodległej (Bağımsız Polonya Konfederasyonu)

LGBTQ: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer

LPR: The League of Polish Families (Polonya Aileler Birliği)

MAGA: Make Amerika Great Again (Amerika'yı Yeniden Büyük Yap)

MIÉP: Magyar Igazság és Élet Pártja (Macar Adalet ve Yaşam Partisi)

MSI: Movimento Sociale Italiano (İtalyan Sosyal Hareketi)

NAFTA: North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NOP: Narodowe Odrodzenie Polski (Polonya Ulusal Uyanış Partisi)

NPD: Nationaldemokratische Partei Deutschland (Ulusal Demokrat Parti);

PiS: Prawo i Sprawiedliwosc (Hukuk ve Adalet Partisi)

PO: Platforma Obywatelska (Civic Platform/Sivil Platform)

PRM: Partidul România Mare (Büyük Romanya Partisi)

PRR: Populist Radical Right

PUNR: Partidul Unității Naționale a Românilor (Romanya Ulusal Birlik Partisi)

PVV: Partij voor de Vrijheid (Özgürlük Partisi)

PWN - PSN: Polska Wspólnota Narodowa - Polskie Stronnictwo Narodowe (Ulusal Parti)

RSČ: Republikánska strana Československa (Çekoslovakya Cumhuriyetçi Partisi)

SNS: Slovenska nacionalna stranka (Sloven Ulusal Partisi)

SNS: Slovenská národná strana (Slovak Ulusal Partisi)

SPR: Sdružení pro republiku (Cumhuriyet Birliđi)

UI: Uluslararası İlişkiler

UKIP: United Kingdom Independent Party (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi)

UN: United Nations

UNGA: United Nations General Assembly (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

VB: Vlaams Blok

ZChN: Zjednoczenie Chrześcijańsko Narodowe (Hristiyan Ulusal Birliđi)

BÖLÜM I

GİRİŞ

“Asla tamamen terk etmeyen, geri gelen bir hayalet her zaman kol geziyor: popülizm hayaleti”¹

1.1 Çalışmanın Problemi ve Gereçesi

Araştırmanın temel problemini, tüm dünyada yükselmekte olan popülizmin, liberal dünya düzenine bir tehdit oluşturup oluşturmadığı sorusu ve bu soruya ilişkin tartışmalar oluşturmaktadır.

Araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulurken Uluslararası İlişkiler (UI) teorilerinden liberalizm ve neoliberalizm ile neoliberalizm sonrası gelişen küreselleşme literatüründen faydalanılmıştır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 2016 başkanlık seçimini kazanan Donald Trump’ın söylemleri ve Avrupa’da yükselen popülist hareketler ve partiler (özellikle Polonya ve Macaristan’da) bu tezin teorik çerçevesini oluşturan liberalizm bağlamında incelenmiştir.

Aşırı sağ popülizmin yükselişinin temelinde, 1980 sonrasında kapitalist üretim tarzının sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla ortaya çıkan neoliberal ekonomi politikalarının sonucu olan yoksullaşma ve gelir dağılımındaki farklılığın toplumu ayırmaya götürmesinin bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda çalışmada, var olan neoliberal ekonominin olumsuz etkileri ile ABD’de ve Avrupa’da yükselen aşırı sağ popülizmin yükselişi arasındaki ilişki incelenmiştir. Sağ popülizm her ne kadar neoliberal ekonomi karşıtı gibi görünüp söylemlerini ona göre belirlese de, özellikle kriz dönemlerinde, neoliberal ekonominin bir sonucu olmaktan öteye geçmemektir. Sağ popülist parti liderleri “halkı temsil” amacıyla ortaya çıkarak kendisine belirli bir taban/kitle yaratmaktadır. Bu çalışmada sağ popülizmin neoliberal ekonomi politikalarının sebep olduğu eşitsizlik ve yoksullaşmanın en belirgin şekilde görüldüğü ülkeler olarak Macaristan ve Polonya örnekleri analiz edilmiştir. Buna ek olarak, 2016 ABD başkanlık

---

¹ Zúquete, J. P. (2009). Review of Venezuela en Retrospectiva: Los Pasos Hacia el Régimen Chavista. *Journal of Latin American Studies* 41(3): 598-600.

seçimleri de bize yeni bir dönemin başlayacağını göstermiştir. Donald Trump'ın 2015 yılında adaylığını ilan etmesi ardından yaptığı konuşmalar ve halka sunduğu vaatler ABD'nin yeni bir döneme girdiğini tüm dünyaya göstermiştir. Trump, gerek seçim öncesi gerek seçim sürecinde yaptığı röportajlar ve mitinglerde (hatta twitter paylaşımlarında) seçildiği takdirde ABD için yapacaklarını popülist bir söylemle dile getirmiştir. Trump'ın popülist bir lider olarak adlandırılmasının nedenlerinden biri Avrupa'daki birtakım sağ popülist liderlerin göçmenlere ve mültecilere karşı sert tutumlarının Trump ile benzerlik göstermesidir. Ayrıca, Trump, söylemlerini Avrupa'da sağ popülist liderlerin yaptığı gibi ekonomi ile birleştirerek halkı kendi yanına çekmeyi başarmıştır.

Cas Mudde'ye (2017) göre popülizm, "halk" olarak nitelendirilen tabanın desteğini alabilmek için siyasi bir liderin ya da partinin yapmış olduğu siyasi eylemler ve söylemler olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda popülizmin ideolojiden ziyade söylemler/hareketler bütünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü, popülizm insanları harekete geçirebilmekte ve onlar üzerinde bir kontrol sağlayabilmektedir. Arditi'nin (2010, s. 112) belirttiği gibi "bir vaat olarak popülizm, modern siyasetin kurtuluş dürtüsünden doğan katılımcı enerjiden yararlanmak suretiyle siyasi yenilenmeye katkıda bulunabilir; öte yandan görünmeyen bir yüz olarak tehlikeye dönüşme ihtimali söz konusudur."

Bu tez çalışmasında popülizmin bir ideoloji olup olmadığı, kuramsal boyutu incelenmiştir. Popülizmin tanım ve kuramlarıyla ABD Başkanı Donald Trump'ın söylemleri ve Avrupa'da yükselen aşırı sağ görüşler Polonya ve Macaristan özelinde analiz edilerek popülizmin liberal düzeni nasıl etkilediği incelenmiştir.

1.2 Çalışmanın Amacı

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan "liberal dünya düzeni", özellikle son yirmi yılda uluslararası sistemdeki sorunlara ve küreselleşmenin etkisi ile artan gelişmelere karşı yetersiz kalmış, sarsılmış ve sorunlara cevap verememiştir. Böylelikle varolan sistemin değerleri ve kurumları sorgulanır olmuştur. Mevcut sistem, yığınların refahını arttıramaz olduğu gibi, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde servet dağılımı da giderek bozulmuştur². Yaşanan bu gelir eşitsizliği ile de küreselleşme arasında bir ilişki olduğu

²Dünya Bankası verileri için bkz: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries>

görülebilmektedir. Ülkeler arasında sınırların kalkması, serbest ticaret ile üretici ve tüketici arasında bariyerlerin yok olması sonucu üreticiler üretimlerini iş gücünün daha ucuz olduğu bölgelere doğru kaydırmıştır; dolayısıyla gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işçilere ihtiyaç kalmamış ve bu durum onların iş kaybı yaşamasına yol açmıştır (IMF, 2015, s. 19). Bir diğer yandan, düzenin liberal değerlerinin (serbest ticaret, demokrasi ve insan hakları gibi) uygulanmasındaki yetersizlik ve sistem içerisinde oluşan sorunlara kalıcı ve makul çözüm üretmediği de görülmüştür. Örneğin Avrupa'nın en büyük katliamı olarak görülen Srebrenitsa Katliamı ya da Sudan'da 2.5 milyon insanın yurdundan sürülmesine sebep olan Darfur Krizi'nde liberal değerlere sahip dünya devletleri sessiz kalmıştır (Burak, 2019).

Liberal dünya düzenine karşı olan en görünür tepkilerden biri de gittikçe artan sağ popülizmdir. Tüm dünyada kitlesini arttırarak iktidara gelen popülist parti ve liderler, liberal demokrasiye zarar verip “otokratik”leşerek liberal düzeni tehdit etmektedir. Bu çalışma, II. Dünya Savaşı Sonrası tesis edilen liberal dünya düzeninin son yıllarda Avrupa'da yükselen sağ hareket/partiler ve ABD'nin 2016 yılında seçilen başkanı Donald Trump ile nasıl sorgulanmaya başlandığını incelemektedir. Çalışmada, liberal dünya düzeninin nasıl tehdit altında olduğu ortaya koyulurken Uİ teorilerinden ve bu teorilerin ortaya attığı çeşitli kavramlardan faydalanılmıştır. Ayrıca, popülist liderlerin, partilerin ve hareketlerin söylemleri incelenmiştir. Çalışmada kavramsal ve kuramsal bir çerçeve oluşturulduktan sonra popülizm tanımı ve tarihi geçmişi hakkında bilgi verilmiş, ardından Avrupa ve ABD popülizmi bu kavram ve kuramsal çerçeve ışığında analiz edilmiştir. Sonuç kısmında ise yükselen “popülizm liberal dünya düzenine bir tehdit mi?” sorusu tartışılmıştır.

1.3 Çalışmanın Önemi

Bu çalışmada özellikle son yıllarda çalışılmaya başlanmış popülizm konusu işlenmiştir. Çalışma, yalnızca popülizmi tanımlamamış aynı zamanda onu Avrupa ve Amerika bağlamında ele alarak yükselen aşırı sağ, ırkçılık, toplumsal cinsiyet ve liberal dünya düzeni konuları çerçevesinde geniş bir perspektif ile sunmuştur.

Popülizm çalışmalarının çoğu popülizmin tarihsel süreçlerini inceleyerek tanımlama yapmaktadır. Ancak literatürde lider söylemlerini popülizm başlığı altında inceleyen çalışma yok denecek kadar azdır. Araştırma popülizmi bu boyutuyla incelemiş olup,

'Popülizm liberal dünya düzenine bir tehdit mi?' sorusuna yanıt bulmaya çalışmıştır. Buna ek olarak, çalışma Avrupa'da yükselen aşırı ırkçılığı da sağ popülizm çerçevesinde ele alıp incelemiştir. Günümüzde sağ popülist partilerin çoğu ırkçı, yabancı düşmanı, İslamofobik ve göçmen karşıtı bir söylem kullanmaktadır. Aynı zamanda bu partiler, oy oranlarını yükseltebilmek ve kendi tabanlarını genişletebilmek için sistem içerisinde ezilen kitleler³ bağlamında farklı söylem ve vaatlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, günümüzde yaşanan gelişmeyi ve bunun ardında yatan etmenleri de tartışmaya açmıştır.

Çalışmada, popülizmin liberal dünya düzenine bir tehdit olup olmadığı incelenmiş ve buna ek olarak, Avrupa'da yükselen aşırı-sağ hareketlerin ve partilerin artmasının nedenleri incelenerek konu Polonya ve Macaristan örnekleri ile analiz edilmiştir. 1930'larda ekonomik bunalımdan etkilenen insanların etkisi sayesinde yükselen aşırı sağ hareketler günümüzde küreselleşme sürecinden ekonomik ve sosyal olarak olumsuz şekilde etkilenen insanlardan destek bulmaktadır (Godin & Hanley, 2013, s. 2). Araştırma bu sorunları popülizm ile bütünleştirip ele almıştır. Buna ek olarak araştırma, Donald Trump Amerika ve onun liberal dünya düzenini tehdit eden söylemlerini de popülizm bağlamında inceleyerek liberal dünya düzeninin sarsılmasını mercek altına almıştır. ABD başkanı olarak Trump'ın seçilmesi Soğuk Savaş sonrası kurulan liberal düzeni sarsmış, Başkan Trump popülist, milliyetçi ve göçmen karşıtı söylemleriyle liberal düzeni güçsüz bir duruma sokmuştur. Örneğin, Trump söylemlerinde sıklıkla Meksika sınırına öreceği bir duvardan söz etmektedir. ABD'deki düzensiz Meksikalı göçmenlerin sınır dışında edileceği yolundaki söylemleri milliyetçilik temelli bir birlik yaratmaya çalıştığını ve toplumu ayırıştırarak toplum içerisinde bir düşman yarattığını bize açıkça göstermektedir. Çalışmada Trump'ın ekonomi politikası ve siyasi söylemleri de incelenmiş ve bu söylemlerin ekonomik, siyasi ve sosyal yönlerinin dış politikaya yansımaları da detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, Avrupa'da ve ABD'de yükselen popülist söylem ve pratikleri inceleyerek bunların 1950'lerde oluşan liberal dünya düzenini tehdit ettiği savını içermektedir.

---

³ Küresel sistem içerisinde ekonomik ve sosyal olarak kendilerine yer edinemeyen grup.

1.4 Hipotez ve Araştırma Soruları

Araştırmada, mevcut dünya düzeninin “liberal dünya düzeni” olduğu varsayılmaktadır. Buna ek olarak, dünyada yükselen popülizmin liberal dünya düzenine tehdit oluşturduğu konusunda literatürde bir tartışma olduğu ve yeni ABD başkanının ve Avrupa’da yükselen aşırı sağ partilerin popülizm ile etkin konuma geldiği varsayımı yapılmaktadır.

1.5 Çalışmanın Sınırlılıkları

Popülizm çalışmalarında en çok işlenen konulardan birisi, popülizmin ortaya çıkma sebepleridir. Genel olarak yapılan çalışmalarda, popülist aktörlere odaklanılmış ve bu aktörlerin yükselişi demokratik rejim bağlamında incelenmiştir.⁴

Bu çalışmada ise popülizm, Avrupa’da yükselen aşırı sağ partiler ve ABD Başkanı Donald Trump’ın söylem ve eylemlerine odaklanılarak analiz edilmiştir. Bu inceleme ve analizler yapılırken var olan düzenin liberal dünya düzeni olduğu varsayılmıştır.

1.6 Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, tüm dünyada yükselmekte olan popülizmin, liberal dünya düzenine bir tehdit oluşturduğu tartışmaları, olay çalışması ve onu destekleyici olarak literatür taraması yöntemleriyle incelenmiştir. Araştırmanın temelini oluşturacak olan teori ve kavramların tanımlanmasını sağlamak adına literatür taraması yapılmıştır. Öncelikle araştırmanın ilk bölümünde yer alan kuramsal çerçeveyi açıklamak amacıyla UI teorilerinden liberalizm, neoliberalizm ve küreselleşme çerçevesinde kitaplar ve makaleler birincil ve ikincil kaynaklar olarak kullanılmış ve detaylı literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca popülizm üzerine yapılan çalışmalar da incelenerek konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından araştırmanın örnek olay çalışması olan Avrupa’da (Polonya ve Macaristan) ve ABD’de parti liderlerinin ve siyasi elitlerin söylemleri için yine kitap, gazete, dergi, makaleler ile twitter gibi sosyal medya ve internet sitelerinde

---

⁴ Popülizmi liberal demokratik bağlamda ele almalarını Mudde ve Kaltwasser açıklarken ampirik bir sebepten yola çıktıklarını vurgularlar. Ampirik sebebi, en önemli popülist aktörlerin liberal demokrasi çerçevesi içerisinde mobilize olmasına bağlarken, kuramsal sebebi ise popülizmin liberal demokrasinin karşısına konumlandırılmış olması olarak belirtirler (Mudde & Kaltwasser, 2013, s. 1-2).

yayınlanan yazılar ve güncel gelişmelerden yine birincil ve ikincil kaynaklar olarak faydalanılmıştır.

1.7 Tez Planı

Bu çalışma, giriş ve sonuç bölümleri haricinde dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü giriş kısmı oluşturmaktadır. İkinci bölümde, başta liberal ve neoliberal Uİ teorisi olmak üzere çalışmanın örnek olaylarını açıklamamızda bize yardımcı olacağını düşündüğümüz küreselleşme literatürü de incelenmiştir. Neoliberal küreselleşmenin ne olduğu ekonomik, siyasal, kültürel ve ideolojik boyutlarıyla ele alınmış, Avrupa'da yükselen aşırı sağ popülizmin açıklanmasında belirleyici bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde, oldukça tartışmalı ve siyasal itirazlara sahip bir tanıma sahip olan popülizmin ne olduğu açıklanmaya çalışılırken, popülizm 3 ana bağlam altında incelenmiştir. Bu bağlamlar, siyasal ve tarihsel bağlamda popülizm, güvenlik bağlamında popülizm ve son olarak toplumsal cinsiyet bağlamında popülizmdir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, Avrupa'da yükselen aşırı sağ popülizm incelenmiştir. Avrupa'da aşırı sağ yükselişinin göstergelerine baktığımızda, aşırı sağ partilerin özellikle yerel seçimlerde aldığı oylardaki artışın merkez sağ partilerin eylemleriyle ve göç politikalarındaki sertleşme ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Avrupa'da yükselen popülist aşırı sağ partiler ve onları besleyen/destekleyen nedenler liberalizm ve küreselleşme ile bir bütün şeklinde incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise, ABD'de popülizm, 2016 ABD Başkanlık Seçimleri'nde Trump'ın seçim vaatleri ve başkanlık sonrası aldığı kararlar çevresinde incelenmiştir. Neo popülizmin ortaya koyduğu ekonomik liberalizm ve politik popülizm ile Trump'ın söylemleri incelenmiş ve Trump'ın uluslararası etkileri analiz edilmiştir.

Son olarak altıncı ve sonuç bölümünde ise popülizm kavramının diğer bölümlerin ışığında liberal dünya düzenini nasıl etkilediği analiz edilmiştir.

BÖLÜM II

NEOLİBERALİZM VE YENİ DÜNYA DÜZENİ

“Küreselleşme bunca soruna yol açıyorsa niye vazgeçmiyoruz?”⁵

Liberalizm Avrupa Aydınlanması’ndan süregelen kalıcı ve etkili felsefi bir gelenektir. Özgürlüğü ve bilimsel akılcılığı savunur. Liberalizm, insan haklarına, anayasalcılığa ve devlet güçlerinin sınırlandırılmasına vurgu yapan bir teoridir (Burchill, Linklater, & Diğerleri, 2012, s. 81). Uluslararası politika son dönemlerde oldukça önemli gelişmelere sahne olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası alanı şekillendiren Sovyet Komünizmi’nin çöküşü, iki kutuplu yapının sona ermesi ve Avrupa Birliği’nin yeni atılımlar yapması, realizm tarafından gözden düşürülen liberalizmin UI disiplini içerisinde etkisini artırmıştır (Burchill, Linklater, & Diğerleri, 2012, s. 82).

Bu bölümde, liberal düşüncenin Soğuk Savaş sonrası yükselişini ve ardından küreselleşme ile liberal demokrasinin ne gibi bir dönüşüm içerisinde olduğu ele alınacaktır. Küreselleşen dünya düzeninin yeni parametreleri olarak radikal, kozmopolit ve müzakereci demokrasi gibi liberal demokrasiye alternatif olarak ortaya konan ve ulus-devlet düşüncesinin yumuşatılması/dönüştürülmesini içeren demokrasi modelleri, aşırı sağ yükseliş ve popülizmin de etkisiyle “liberal demokrasinin krizi” diye adlandırabileceğimiz muğlak süreci incelememizi sağlayacaktır.

2.1 Liberalizm

Temelinde özgürlük anlamını barındıran liberalizm, latince “liber” kelimesinden gelmektedir. Bu kelime 18. yy bitimine kadar özgür insan anlamında kullanılan bir sıfat olmuştur (Liberalizm, 2014). Batı siyasal düşüncesi içerisinde öne çıkan ideolojilerden biri olan liberalizmin en başat özelliği, toplumun genel refahının artacağına dair inancıdır ve bunun da bireyin kutsallığı ve hür iradesi ile gerçekleşeceğini düşünmektedir (Gismondi, 2008, s. 17-22). Avrupa aydınlanmasından doğmuş olan liberalizm, insanı merkeze alarak

⁵ Harari, Yuval Noah. (2018). *21. Yüzyıl İçin 21 Ders*. Kolektif Kitap, ss.112.

kamusal alanda sınırlı bir devlet müdahalesi öngörüp özel hayat serbestliğini savunan akılcı felsefi bir yaklaşımdır (Heywood, 2011, s. 51-80). Liberalizm, bireyin hak ve özgürlüklerine, demokrasiye, anayasalcılığa, insan haklarına, devlet gücünün sınırlandırılmasına ve serbest piyasa ekonomisine vurgu yapan bir siyaset ve iktisat teorisi (Burchill, Linklater, & Diğerleri, 2012, s. 85).

Liberalizm, Batı Avrupa’da Orta Çağ düzeninin yıkılması sonrası yeni sistemler arayışı sonucunda ortaya çıkmıştır (Çetin, 2002, s. 80). Heywood’a (2016, s. 47-49) göre liberalizm, “Avrupa’da feodalizmin çöküşünün ve onun yerine yükselen kapitalist piyasa toplumunun bir ürünü”dür. Liberalizm siyasi ve ekonomik anlamda 18. ve 19. yy’da etkili olmuştur (2016, s. 47). Avrupa’dan başlayarak tüm dünyada otoriteye karşı bir duruş göstererek büyük bir akıma sebep olmuştur (Berktay, 2016, s. 49-50).

1688 ve 1789 yılları arasını kapsayan Aydınlanma Çağı Dönemi felsefesi olan liberalizmin felsefi kökenleri John Locke, Herbert Spencer, Adam Smith, Alexis de Tocqueville, Jeremy Bentham, David Hume, J. Stuart Mill ve Benjamin Constant gibi filozofların görüşleriyle şekillenmiştir. Mevcut literatürde John Locke, liberalizmin öncüsü olarak kabul edilmiş ve liberal düşünce onun felsefesi üzerinden temellendirilmiştir. Aydınlanma Çağı’nda Lock’un “insan doğası iyidir” düşüncesi ile eşitlik, özgürlük ve mülkiyet haklarını kapsayan “toplumsal sözleşme” fikri baz alınarak liberalizmin değerleri geliştirmiştir (Erdoğan, 1999, s. 44; Berktay, 2016, s. 51).

Locke, yönetimin Tanrı tarafından geldiğini *Yönetim Üzerine İncelemeler* isimli kitabında çürütmüştür (Kuyurtar, 2014, s. 249). İncelemelerine doğa durumundan başlayan Lock, doğa durumunun üstünde herhangi bir otoritenin olmadığını, insanların özgür bir ortamda barış içinde yaşadığını ve eşit olduklarını belirtmiş ve siyasal iktidarın doğru bir şekilde yorumlanabilmesi için insanların doğa durumuna bakılması gerektiğini savunmuştur (Ağaoğulları, Çulha, & Ergün, 2009, s. 164-165).

Uİ disiplini bağlamında baktığımızda, liberalizm Soğuk Savaş’ın başlangıcından 1970’lere kadar realizmin gölgesinde kalmıştır. Fakat sonrasında var olan iki kutuplu sistem yumuşama sürecine girmiş, devletlerin ilişkileri hız kazanmış, buna ek olarak devlet dışı aktörler de siyasi arenada kendilerine yer bulabilmiştir. Bu bağlamda askeri konular dışında konular da dünya gündemine taşınarak liberal düşünce Uİ içerisinde yer almaya başlamıştır. Joseph Nye ve Robert Keohane’nin (1977) “karşılıklı bağımlılık” temalı

çalışmaları, liberalizmin literatürde çoğulculuk olarak da adlandırılan isim altında gündeme taşınmasında etkili olmuştur (Liberalizm, 2018).

Liberalizm için devletler uluslararası ilişkilerde incelenmesi gereken tek ve en önemli aktör değildir. Uluslararası sistem devlet, birey, devlet dışı aktörler, uluslararası örgütler ve çeşitli gruplardan meydana gelmektedir. Bu aktörler rasyonel davranarak kendi çıkarlarını artırabilmek için devletlerin tercihlerini ve onların davranışlarını etkilemeyi amaçlarlar. Liberaller realistlerden farklı olarak insan doğasının iyi olduğunu düşünürler. Çatışmaların aktörlerin birbirini yanlış anlamasından dolayı olduğunu savunurlar. Bu çatışmanın da işbirliği ile aşılabileceğini öne sürerler (Liberalizm, 2018).

Liberalizme göre uluslararası ilişkiler yalnızca güç ilişkileri üzerinden ele alınmamalıdır. Zira liberalizme göre karşılıklı bağlılık ve işbirliği ile uluslararası sistem, uluslararası normlar, örgütler/kurumlar ve uluslararası hukuk tarafından değiştirilebilmektedir. Bunun yanı sıra, liberalizme göre, devletlerin sabit ve değişmez dış politikaları yoktur (Bilgiuk, 2017). Devletlerin davranışları bazı aktörler tarafından değiştirilebilmekte ve belirlenebilmektedir. Ayrıca liberalizmde askeri gücün de önemi pek yoktur (Liberalizm, 2018). Maliyetinin fazla olması sebebiyle askeri gücün başvurulacak en son araç olduğunu savunmaktadırlar (Liberalizm, 2018). Bu da devletlerin birbiriyle savaşmadan işbirliği ile anlaşabildiği düşüncesinden gelmektedir. Bu düşünce de uluslararası ilişkilerde liberal yaklaşımın bir uzantısı olarak varsayılan Demokratik Barış Teorisi'nden gelmektedir (Doyle, 1994). Bu teze göre, demokratik rejimler daha barışçıldır ve uzlaşmazlıklarını demokratik yollarla çözme eğilimindedirler. Demokratik rejime sahip devletler yalnızca demokratik olmayanlarla çatışma halinde olabilirler (Örmeci O. , 2016).

Fakat, liberal demokrasinin olduğu ülkelerde de iç savaşlar veya terör olayları yaşanmaktadır ve bu nedenlerle liberal demokrasiden tavizler verilmektedir (Waltz, 1994). Bu da demokrasinin ebedi sür(e)meyeceğini bize göstermektedir. Bu nokta da bizi liberal demokrasinin özgürleştirici vaatlerini yerine getiremediğine ve yükselmekte olan popülizmi beslediği tezine ulaştırmaktadır.

Liberal demokrasinin kökleri Roma'da *partici-pleb* ayrımına ve devamında *populares-optimates* gruplarının oluşumuna dek uzanmaktadır (Ağaoğulları & Köker, 2001, s. 22-23). Liberal demokrasi iyi bir yönetimi "*halkın sesi Tanrı'nın sesidir*" (*vox*

populi vox Dei) deyişinde olduğu gibi kabul eder. Fakat günümüzde halkın sesini popülist liderler özelinde kötü bir isimlendirme olarak görmekteyiz.

Liberalizmin kurumsallaşması ile temsili demokrasiler 19. yüzyılın sonlarında meşruluk kazanmaya başlamıştır. Böylelikle oy verme hakkı başta kadınların ve işçilerin mücadeleleri doğrultusunda yaygın hale gelmiş ve liberal demokrasinin temelini oluşturmuştur (Yıldırım, 2017, s. 53). 20. yüzyılın başlarında farklı kesimlerin parlamentolarda temsili önem kazanmaya başlamıştır. Artık tek parti sisteminin ve partinin temsil ettiği halk yerini farklı grupların da seçim sürecinde olduğu bir sisteme bırakmıştır. Yönetimde istikrar söylemi ile gelenekleşip Anglosakson'un iki-partili yapısı yerine temsilde adalet anlayışı benimsenerek Kıta Avrupası'nın çok-partili sistemi ile bir siyasal sistem kurulmuştur (Yıldırım, 2017). 20. yüzyılın sonlarında ise seçimler, parlamentolar ve partiler düşüşe geçmiş, kurumlarda yaşanan meşruiyet krizleri, sanayi-sonrası toplumların post-materyal değerlerinin artık sadece seçimler aracılığıyla ifade edilmemesine yol açmıştır. Böylelikle, siyasal ve kültürel yaşamda toplumsal hareketlerin önemi artmıştır (Touraine, 2004, s. 88-91). Siyasi arenada etkisinin azaldığını düşünen bireyler kendileri için en hızlı ve en kesin çözümü radikalleşerek bulacaklarını düşünmektedirler. Bu da liberal kurumların yetersizliğini göstermekte ve liberal demokrasiyi olumsuz olarak etkilemektedir.

Kitlelerin radikalleşmesi ihtimal dışı bir eğilim değildir. Nazizim de I. Dünya Savaşı sonrası krizlerden kendisine taban yaratarak genişlemiş ve büyümüştür. Son yıllarda da liberalizmde yaşanan krizler, çokkültürlülük gibi sonuçları üretemeyince bir takım özcü kimlik anlayışlarını doğurmuştur (Kymlicka W. , 2000). Avrupa Birliği'nin içerisindeki içe kapanmacı bir kimlik arayışı durumunu Brexit ve artan aşırı sağ partilerin yükselişi ile görmek mümkündür (Yıldırım, 2017). Bu dönemi kültürel krizler ve onun devamında gelen liberal vaatlerin gerçekleştirilemediği ve küreselleşmenin getirdiği ekonomik kriz ve işsizlik dönemi olarak adlandırabiliriz.

Francis Fukuyama (1992), 1990'ların başlarında Sovyet Rusya'nın yıkılması ile liberal demokrasinin rakibinin kalmadığını ve liberal demokrasinin "insanlığın ideolojik evriminin son noktası" olduğunu ve bunun "erişilecek en son siyasi yönetim biçimi" olduğunu vurgulamıştır. Fukuyama'nın bu iddiası demokrasi sürecinde Doğu Avrupa, Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki gelişmeleri destekler niteliktedir. Soğuk Savaş'ın sona

ermesinden sonra, Doğu Asya, Doğu Avrupa ve Latin Amerika'daki ülkeler demokrasiye geçişler yaptılar ve dünya ekonomisine entegre oldular. Liberal düzen genişledikçe, yönetim kurumları da arttı. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) genişledi, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuruldu ve G20 topluluğu kuruldu (Ikenberry, 2018). Ancak, Fukuyama gibi liberallerin Soğuk Savaş sonrası iyimserliği küreselleşmenin de getirmiş olduğu popülizm, aşırı sağ ve küresel terörizm gibi demokrasiyi sarsan olayların var olmasının önüne geçemedi.

2.2 Neo-liberalizm

Liberalizm eski köklere sahip olmasına rağmen UI teorisi olarak kendisini yirminci yüzyılın başlarında idealizm içerisinde var etmiştir⁶. I. Dünya Savaşı sonrası, oluşan yıkımlara, savaş ve çatışmalara bir son vermek amacıyla ortaya çıkan idealizm liberalizme dayanmaktadır. Özellikle iki savaş arasında bir türlü barışın sağlanamaması ve ardından İkinci Dünya Savaşı'nın daha büyük bir yıkım ile patlak vermesi barış çabalarını daha da artırmış ve bu sebeple liberal kuram 1980'ler boyunca realizme alternatif olarak, UI disiplini içerisinde bilimsel anlayıştaki gelişmelere paralel olarak kendini göstermiş ve dünyayı şekillendiren hakim bir ideoloji olarak neorealizm ile neo-liberalizm arasındaki tartışma bağlamında yeniden önem kazanmıştır (Baldwin, 1993); (Mammadov & Hasanov, 2016, s. 291).

Liberalizme dayanmakla birlikte bazı noktalarda ondan ayrılan neoliberalizm temelde işbirliği ve barış konularına odaklanmaktadır (Andreatta & Koenig-Archibugi, 2010, s. 209). Neoliberalizm, uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve bunun sistemde belirsizlik yarattığını kabul eder; ancak, bu belirsizliğin işbirliği ile çözüme kavuşacağını savunur. Bu iş birliği ve güven ortamının da uluslararası örgütler, kurumlar ve aktörler ile sağlanacağını belirtir (Sterling-Folker, 2016, s. 134). Devletin uluslararası sistemde temel aktör olduğunu fakat tek aktör olmadığını, devlet dışı aktörlerin de uluslararası arenada yerinin olduğunu savunur. Neoliberalilere göre, devletler tek aktör olarak kabul görmeseler

---

⁶ İdealizm ve liberalizm kendi temellerinde ortak ve farklı yönlere sahiptir. İdealizm normatif bir düşünce yapısını benimserken, liberalizmin metodolojisi, bilim felsefesini benimseyen rasyonalist, pozitivist bir kuramdır. Örneğin; idealizme göre uluslararası siyaset arenasında savaşların önlenmesini ahlaki bir hedefken, liberalizm sistemin anarşik olmasına rağmen (doğası gereği) devletlerin sorunları iş birliği ile çözebileceğini savunur. Ortak noktaları ise, ikisi de insan doğasının olumlu olduğunu düşünür ona göre hareket eder. Zira onlar için toplumda ve UI arenasında daima daha iyinin olduğuna dair inanç vardır (Oğuzlu, 2015, s. 149).

de sistemde en önemli aktör olmaya devam etmektedirler. Aynı zamanda da devletlerin rasyonel olduklarını fakat uluslararası örgütler, devlet dışı gruplar gibi başka aktörlerin de varlığının olabileceğini kabul etmektedirler. Devletlerarası ilişkilerde güven ortamının oluşmasına uluslararası örgütler ve kurumların varlığı katkıda bulunmakta, devletleri verdikleri sözleri tutmaya ve birbirlerinin niyetlerine güven duymaya teşvik etmektedir (Keohane & Martin, 1995).

Neoliberalizmin en temel kuramcısı Robert Keohane (1984), *After Hegemony* başlıklı kitabında devletlerarası işbirliği için hegemonik bir gücün varlığını gerekli gördüğünden bahsetmiştir. Keohane'e (1984) göre hegemon olan devlet gücünü yitirmesine rağmen uluslararası hukuka ve kurallara uyan diğer devletler sayesinde işbirliği ve istikrar mümkün olabilmektedir. Devletlerin işbirliğine gitmesinin sebepleri arasında da uluslararası kurumlar, uluslararası hukuk gibi etkenler yer almaktadır. Var olan hegemonun yerini uzun yıllar sonrasında nihayet kendilerini devlet iradesinin dışında bağımsız kılan uluslararası örgütler devralmıştır.

Neoliberalizmin ana varsayımlarını Andrew Moravcsik (2008) "*The New Liberalism*" çalışmasında şöyle açıklamıştır: Devletler rasyonel aktörlerdir. Uluslararası sistem anarşik yapıdadır ve otorite olmadığı için devletler kendi güvenliklerini sağlamak ile yükümlüdür. Yalnızca bir ulusal çıkar tanımı yoktur. Toplumlar homojen olmayan, heterojen yapıdadırlar ve bu nedenle onları temsil eden devletin çıkarları da heterojen yapıdadır. Yani toplumda oluşan farklı tercihler, devletin de tercihlerine yansımaktadır. Neoliberalizmin vatandaşların refah düzeyi, eğitim ve kalkınması gibi farklı farklı ekonomik, siyasi ve sosyal hedefleri olabilir. Neoliberalizme göre, devletler kurumlardan tamamen bağımsız hareket etmezler. Her konuda (ekonomik, sosyal-kültürel, siyasi, güvenlik konularında) devletler kurumlar ile iletişim halinde olmak zorundadırlar. İki devlet arasında iletişim sağlandığında iki taraf da kazançlı konumdadır, yani bir devlet kazanırken diğerinin kaybetmesi gerekmez. Böylelikle rasyonel devlet her iki tarafın da kazanacağını bilerek işbirliğini geliştirir ve derinleştirir (Wiltse, 2014, s. 140-141). Yani neoliberalizme göre güç konusu sıfır toplamlı bir mantıkta değildir; bir devletin gücünü artırması diğer bir devletin gücünü kaybettiği anlamına gelmez. Mutlak bir güç artırma söz konusudur. Zira, neoliberalizmde güç ve güvenlik anlayışı genel anlamda uyum içerisindedir ve bu anlayışı da iş birliği odaklı sürdürürler. Neoliberaler devletlerin

güvenlikten ziyade refah odaklı olduklarını savunurlar (Volten & Assem, 2003). Anarşiyi ve onun sistemde bıraktığı olumsuz etkileri yok saymaz, fakat bunların güç ve güvenlik arayışı ile değil de iş birliği ile çözümlenebileceğini vurgularlar. Neoliberalizmin kastetmiş olduğu iş birliklerine örnek olarak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) verilebilir. NATO ve AB gibi Batılı kurumların genişlemeye devam etmeleri ve bu kurumlara üye ülkelerin kendi içlerindeki entegrasyonu hızlandırmaları işbirliğine örnek olarak gösterilebilir.

Neoliberalere göre güç, kişilerin hedeflerine ve amaçlarına ulaşmak için sahip oldukları yetenek olarak tanımlanır. Onlara göre güç “askeri güç”ten ziyade ekonomik olarak “karşılıklı bağımlılık”ın temelidir. Buna göre, günümüzde uluslararası gücün değerlendirilmesinde, coğrafya, nüfus ve ham madde gibi etkenler önem kaybederken; teknoloji, eğitim ve ekonomik büyüme gibi faktörler ivme kazanmıştır (Nye, 1990, s. 179). Bunun yanında Joseph Nye (1990), ekonomik gücün soyut yönlerinin de olduğunu ifade eder ve bu sebepten diğer güçler gibi ölçülemeyeceğini belirtir. Bu yönleri Nye “Yumuşak Güç” olarak tanımlamıştır. Nye bu kavramı ilk olarak 1990 yılında yayımlanmış olan *Bound To Lead: The Changing Nature of American Power* adlı kitabında yer alan “Yumuşak Güç” adlı makalesinde ele almıştır. Nye (1990b, s. 155), Amerikan gücünün diğer devletlere oranla düşüşte olduğunu söyleyen argümanlara karşı, gücün ekonomik ve askeri yönleri dışında da var olabileceğini belirtmiş ve ABD’nin yumuşak gücünü de ifade eden bir güç boyutunu ekleyerek katkıda bulunmuştur (Nye J. S., 2004a, s. 7). Ardından 1991 yılında yayımladığı *Amerikan Gücünün Paradoksu* ve 2004 yılında yayımlanan *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu* eserlerinde kavramı daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Alpaydın, 2010, s. 8).

Yumuşak gücü Nye (2003, s. 10-11) yumuşak gücün “Eğer istediğim şeyi isteyebilmeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğim şeyi yapmaya seni zorlamama gerek kalmaz” felsefesine dayandığını ifade etmiştir. Yumuşak güç, bir devletin başka bir devlet üzerinde istediklerini rıza yöntemiyle, tercihlerini değiştirebilme kabiliyetidir (Nye J. S., 2008, s. 29; Heywood, 2013, s. 262; Wilson, 2008, s. 114; Nye & Welch, Glossary, 2014, s. 5). Nye’in yumuşak güç tanımına göre;

Bir ülke dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilir; çünkü onun değerlerine hayran olan, örnek alan, refah seviyesinde ve fırsatlarına özenen diğer ülkeler onu izlemek ister. Bu anlamda sadece askeri güç tehdidini ya da ekonomik yaptırımları

kullanarak diğerlerini değiştirmeye zorlamak değil, dünya siyasetinde gündemi oluşturmak ve onları kendine çekmekte önemlidir. Bu yumuşak güç, yani diğerlerinin senin istediğin sonuçları istemelerini sağlamak, insanları zorlamak yerine kendi yanına çeker (2005, s. 14-15).

Yumuşak güç 1990'ların başından itibaren sadece akademik alanda geçerli olmamış, aynı zamanda medyada kendisine yer bulmuş ve bazı siyasetçiler tarafından da kabul görmüştür. Yumuşak güç, realist ve neorealist yaklaşımların tersine⁷ neoliberal ve hatta inşacı bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır (Gallarotti & Filali, 2014, s. 2; Gallarotti G. M., 2011, s. 2). Yumuşak güç, kültür, dış politika ve siyasi değerler olmak üzere üç alanda kendisini göstermektedir. Kültür alanında ülkelerin evrensel değerler içerisinde ortak paydalar yaratabilirlerse istedikleri sonuçları elde etme olasılığı artmaktadır. Çünkü kültür, toplumu en anlamlı kılan değerler bütünüdür. Eğer ki bir ülkenin kültürü yurt içinde ve yurt dışında demokrasi, eşitlik, özgürlük, şeffaflık gibi evrensel değerler içeriyorsa ve dış politikasında barışı savunan ve insan haklarına saygılı bir davranış benimsemişse, diğer ülkeler tarafından hayranlık uyandırır ve böylece söz konusu ülkenin uluslararası arenada diğer devletler tarafından izlenmesine sebep olur. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrası ırk ayrımı yapmış olması ABD'nin Afrika'daki yumuşak gücünü azaltmıştır. Buna ilaveten ABD'nin Hollywood ile kendisini ve değerlerini tüm dünyaya ulaştırması ve yayması yumuşak gücünü artırmıştır.

Bu açıklamalar doğrultusunda, uluslararası siyaset arenasında yumuşak gücün oldukça önemli olduğu söylenebilir (Nye J. S., 1990, s. 166-169). Yumuşak güç günümüzde askeri ve ekonomik güç unsurlarından ziyade, iktidar biçimlerinin fikirlerini besleyen, her alanda etkisini artıran ve bilgi devrimini de içerisinde barındıran küreselleşme ile daha önemli hale gelmiştir (Nye J. S., 2005, s. 37; Yılmaz, 2011, s. 31; Russell, 1994, s. 140). Bunun yanında, askeri gücün ve ekonomik gücün getirmiş olduğu ağır maliyetler de yumuşak gücün öneminin artmasında önemli rol oynamıştır (Keohane & Nye, 1987, s. 733). Bu bağlamda, gelişen ve değişen dünyada, dönüşen ve genişleyen bir uluslararası

---

⁷ Realist ve neo-realist yaklaşımın gücü ele alış biçimi derken askeri kapasitenin yanısıra gücün nüfus, ekonomi ve coğrafya gibi maddi kaynakların kapasite boyutunun ele alınması ve gücün sert (kaba) yönüne yönelmesinden bahsedilmektedir. Oysa neoliberalizm serbest ekonomi, demokratikleşme, entegrasyon, uluslararası hukuk gibi karşılıklı bağımlı bir yapıyı ve işbirliğini önceleyen fikirleri ele alıp tanımlamaktadır (Keohane & Nye, 1998, s. 83; Sönmezoğlu, 2014, s. 114-115; Serdar, 2015, s. 21-22; Yılmaz, 2012, s. 153-154; Berry & Roskin, 2014, s. 58). İnşacılar ise aktör davranışlarını tanımlarken kimlik ve kültürü ön plana çıkararak gücün yumuşak yönüne yönelmektedir (Özdemir, 2008, s. 134; Erçandırılı, 2009, s. 64-65; Wendt, 1999, s. 103-109).

sistemde, yumuşak güç artan aktör çeşitliliği ile gün geçtikçe önemini artırmaktadır. Neoliberalizme göre de aktörler sorunları iş birliği ve yumuşak güç ile sürdürmektedirler. Örneğin, iki devlet birbirine karşılıklı bağımlı olmasına rağmen biri diğerine oranla daha az ya da daha çok bağımlı ise burada asimetrik bir güç ilişkisi mevcuttur. Bu noktada devletler arası ilişki kötüleştiğinde biri daha savunmasız konuma düşebilir ve diğer devlet bu tehdidi kendi lehine bir güç olarak kullanabilir. Bu sebeple iki ülkenin güç değerlendirmesini yaparken ilişkileri yalnızca kaynak paylaşımına bağlamamak, aynı zamanda iki ülkenin göreceli savunmasızlığından da kaynaklandığını anlamlandırmamız gerekir (Nye, 1990, s. 180).

1978⁸ sonrası dönem ise ABD tarafından yürütülen bir hakimiyet kurma çabasının olduğu bir dönem olmuştur. Bununla birlikte dünya üzerinde artan teknolojik gelişmeler ve iletişimin hızla gelişmesi yeni dünya düzeninin kurulması ihtiyacını kolaylaştırmıştır.

Soğuk Savaş'ın bitimi sonrası liberal kuram da hızlı bir ivme kaydetmiştir. Bunda Soğuk Savaş'ın sona ereceğini tahmin edemeyen realist kuramcılarının ve Francis Fukuyama'nın (1992) "*Tarihin Sonu*" tezi etkili olmuştur. Fukuyama'ya göre, iki kutuplu dünyanın sona erdiği bir sistemde ABD tek hegemon güç olarak kalmıştır. ABD'nin de öncülük ettiği liberal kapitalist demokratik değerler de rakipsiz kalmıştır ve bu değerler dünyanın diğer bölgelerine yayılmaya devam edecektir. Fukuyama'nın çalışmasında, demokrasi dalgasının öncelikle Doğu Bloku ülkelerine ardından diğer coğrafyalara yayılacağı vurgusu yapılmakta ve liberal demokrasinin insanlık için erişilebilecek en son durak olduğu iddia edilmektedir.

2.3 Yeni Dünya Düzeni

Dünya son 70 yıldır Batılı liberal değerlerin egemenliği altında liberal bir düzen içerisinde bulunmaktadır. Geçen yüzyıl boyunca uluslararası liberal proje kendini yeniden inşa etmiş ve gelişmiştir. Woodrow Wilson tarafından savunulan liberal uluslararası fikirler, Franklin Roosevelt ve Harry Truman tarafından elden geçirilmiş ve genişletilerek dünyaya yayılmaya başlamıştır.

---

⁸ 1978'de IMF, Dünya Bankası ve ABD Hazinesi arasında "Washington Uzlaşması" (Washington Consensus) yapılmıştır. Ekonomik kalkınma ve istikrar amaçlayan Washington Uzlaşması reform paketi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu "reform paketi" mali disiplin, serbest faiz oranları, kamu harcamaları, yatırımların serbestleştirilmesi gibi politikalar içermektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve müttefikleri serbest ekonominin olduğu, uluslararası kurumları içeren demokratik dayanışmaya bağlı bir düzen inşa etmişlerdir. Liberal uluslararası düzende hem fikirler hem de gerçek dünyadaki siyasi oluşumlar, sabit bir ilke veya uygulamada somutlaştırılmaz. Açık piyasalar, uluslararası kurumlar, işbirlikçi güvenlik, demokratik topluluk, ilerici değişim, toplu sorun çözme, ortak egemenlik, hukukun üstünlüğü gibi değerler çeşitli kombinasyonlarda ortaya çıkmıştır ve on yıllardır değişen şekillerde liberal vizyonun değerleri olmaya devam etmektedir.

Ikenberry (2009, s. 71) liberal düzeni üç ana versiyonda incelemiştir. İlki, Woodrow Wilson ve Anglo-Amerikan liberallerinin I. Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzene getirdiği fikirlerdir; ikincisi, Soğuk Savaş'ın 1945 sonrası dönemde liberal enternasyonalizmidir; ve üçüncü versiyon ise sadece kısmen ortaya çıkmış olan, tam şekli ve mantığı oturmamış, belirsiz olan bir tür hegemonik liberal enternasyonalizmdir.

Liberal düzen, yirminci yüzyılın başlarında devletin egemenliği ve müdahalesizlik normlarını güçlendiren uluslararası yasal bir düzen olarak tanımlanmıştır. Yirmi birinci yüzyılın başlarında ise liberal düzen, devlet egemenliğini aşındıran, küresel ölçekte siyasi otorite alanlarını ve kaynaklarını yeniden tahsis eden, giderek genişleyen ve karmaşık uluslararası işbirliğinin biçimleriyle gelişen bir düzen olarak tanımlanmıştır (Ikenberry, 2009, s. 71).

ABD ise bu düzenin ilk parçası olmuş ve hegemon bir liderlik üstlenmiştir. 1945 sonrası dönemde, ABD kademeli olarak hegemonik düzenleyici ve Batı liberal düzeninin yöneticisi olmuştur. Amerikan siyasi sistemi ve ittifakları, teknolojisi, para birimi ve piyasaları liberal düzen ile kaynaştırılmıştır. Soğuk Savaş'ın gölgesinde, ABD liberal kapitalist politik sistemin "sahibi ve işleticisi" olmuştur (Ikenberry, 2009, s. 83). Bu düzenin amacı ittifaklar kurmak, dünya ekonomisini dengelemek, işbirliğini geliştirmek ve "özgür bir dünya" yaratmaktır (Ikenberry, 2018, s. 7).

Demokrasi ve pazar ekonomisi manası taşıyan Yeni Dünya Düzeni'nin 1989'da yıkılan Berlin Duvarı ile nihai bir barış ve iş birliği sonucu doğuracağına inanılmıştır. Bunun sebebi ise, bir önceki bölümde bahsedilen Demokratik Barış Teorisi'nin belirttiği gibi demokrasiye sahip ülkelerin birbirlerine savaş açmayacağı düşüncesidir (Wildavsky, 1985, s. 186). Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, Avrupa Kıtası her zamankinden daha güvenli bir konuma ulaşmış, iki kutuplu bir düzenin yerine tek kutuplu bir yapı

gelmiştir (Ullman, 1990). Bu yeni düzende, Almanya ve Japonya gibi yeni kutuplar ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler, yeni dönemde liberalizmin de savunduğu ekonomik gücün askeri güçten daha önemli olacağını göstermiş, liberal demokrasi, dünyada barış ve istikrar için temel ölçüt olarak görülmüştür (Booth, 1991, s. 2; Kurth, 1991). Gerek Berlin Duvarı'nın yıkımı, gerek komünizmin çöküşü ve Sovyetler Birliği'nin dağılması gerekse de Körfez Savaşı demokrasiyi Yeni Dünya Düzeni'nin temel aracı haline getirmiştir. Ancak Irak'ın yenilgiye uğratılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, ABD'nin gücünü dünyaya göstermiş ve Üçüncü Dünya ülkelerinin direnme gücünü önemli ölçüde zaafa uğratmıştır (Kurth, 1991, s. 3). Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra liberal düzen dışarıya doğru yayılarak Doğu Asya, Doğu Avrupa, Latin Amerika'daki ülkelerin demokrasiye geçişlerine sahne olmuştur. Düzen genişledikçe kurumlar artış göstermiş, NATO genişlemiş, G20 çalışmaları merkezi oluşturulmuştur (Ikenberry, 2018).

Fukuyama "*Tarihin Sonu*" makalesinde Yeni Dünya Düzeni'nin liberal demokrasiye dayanacağını ifade etmiştir. Liberalizmin komünizmi mağlup ettiğini, insanlık tarihi için ise geçerli olan tek sistemin liberalizm olduğunu savunmuştur. Fukuyama'ya (1989, s. 3-4) göre Batının ve Batılı değerlerin zaferi diğer sistemlerin de çöküşünü ifade etmektedir. Daha net bir ifade ile "insanlığın ideolojik evriminin nihai noktası liberal demokrasidir" der. Kurth'a (1991, s. 11) göre ise, "Fukuyama'nın tarihi liberalizmle sona ermektedir, fakat dünya tarihi sona ermeyecektir"; geleceği ne komünizm ne de kapitalizm belirleyebilecektir. Kurth'a göre gelecek büyük olasılıkla sosyal pazar ve organize kapitalizm tarafından şekillenecek ve bu geleceğin önderleri de Almanya ve Japonya olacaktır (Kurth, 1991, s. 11).

Yeni Düzen ile birlikte Batı dünyası için komünizm artık tehdit olmaktan çıkmıştır. Ancak bu Batılı değerlerin dünyaya hakim olacağı anlamına gelmemektedir. Günümüzde serbest ekonomiyi ve bunun kurumlarını, işbirliğini, demokratik değerleri ve insan haklarını içerisinde barındıran liberal düzen tehlike altındadır. Özellikle ABD'de Donald Trump'ın başkan seçilmesi Amerika'nın liberal dünya düzeninin lideri konumundan uzaklaşacağını göstermiştir. Aynı zamanda İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmak istemesi, Avrupa'da giderek artış gösteren ekonomik ve sosyal sıkıntılar da bir barış ortamı yaratmanın önünde engel olarak görülmektedir. Öte yandan, liberal demokrasinin kendisini "yeni otoriterizm" ile yer değiştirmesi, popülist, milliyetçi ve yabancı düşmanlığı gibi

söylem ve politikaların artışı, popülist liderlerin varlığı ve Polonya’da ve Macaristan’da yükselen aşırı sağ partilerin varlığı da liberal demokratik dünyanın konumunu sarsmaktadır (Ikenberry, 2018, s. 8).

Kısacası, Batı ve Batılı değerlere aşırı sağ popülizm gibi yeni ideolojiler ve değerler meydan okumaktadır. Ayrıca Batı değerlerini kabul etmeyen İslami hareketler Soğuk Savaş sonrası dönemde güçlenmiş, Türkiye’de de dahil olmak üzere kendisine oldukça geniş bir kitle yaratmıştır (Miller, Pipes, & Clawson, 1993; Hadar, 1993). Buna ek olarak, yeniden yükselen milliyetçilik akımı, etnik çatışmalar ve dine dayalı bir düşüncenin yükselişe geçmesi de çatışma ortamı yaratarak Yeni Dünya Düzeni’ni şekillendirmiştir (Gaddis, 1991, s. 102). Bu çatışmalarla Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan çatışmasız ortam giderek kaybolmaktadır. Sovyetler Birliği dağılmadan önceki iki kutuplu dünya düzeni birçok çatışmanın sınırlı kalmasını sağlıyordu (Füller, 1991-1992, s. 14; Mearsheimer, 1990, s. 31; Jervis, 1992, s. 78). Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni kimlikler ile yeni dünyanın değişik bölgelerinde yeni çatışmalar ortaya çıkmıştır (Kennedy, 1988). Dini ve etnik kökenlere dayalı hareketler, Batı değerlerine ideolojik, ekonomik, askeri ve kültürel birçok yönden tehdit oluşturmaktadır (Ravendal, 1990, s. 7). Günümüzde artan aşırı sağ oluşumlar, yükselen popülizm ve milliyetçilik dalgaları yeni dünyanın tehditlerini oluşturmaktadır.

Yeni Dünya Düzeni, beklentilerin aksine, birçok soruna yol açmıştır. Yeni dönemde askeri güç önemini hala korumaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında yalnızca ABD hem askeri hem de ekonomik açıdan güçlü bir devlettir. Fakat çok kutuplu bir yapıya geçildikten sonra Çin, Rusya, Avrupa ülkeleri ve Hindistan gibi ülkeler de güçlerini ortaya koymuştur. Bu ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşanan çatışmaları önlemek ve bölge krizlerini çözmek için işbirliği yapmaları şarttır. Ancak hem Körfez Savaşı’nda yaşananlar hem de Bosna’da yaşanan insanlık dramına dünyanın sessiz kalması barış umutlarını yok etmiştir. Liberal demokrasinin yeni dünya sisteminde başat olacağı ve tüm Batı dünyasının da bunu destekleyeceği koca bir yalandan başka bir şey olmamıştır. Batılı devletlerin, özellikle ABD’nin, demokratik olmayan devletlerle yalnızca menfaate dayalı ilişkiler yürütmesi ve insan haklarını korumaya çalışacakları iddialarının gerçekleşmemesi gelişmiş ülkelerin dünyada güvenlik ve barış için yeterli ve dengeli bir politika uygulayamadıklarını göstermektedir.

Küreselleşen ekonomik yapı ve uluslararası sistemde krizler birbiri ardına sıralanmış ve beklenmedik sorunlar ortaya çıkmıştır. Liberal Dünya Düzeni'nin temel kuralını rekabet oluşturduğundan ülkeler ve kurumlar kendilerine daha fazla pay alabilmek adına rekabet içerisinde kendi çıkarlarını koruyacak bir düzen benimserler. Bu düzenin de ilerlemenin ve kalkınmanın temel dayanağı olduğunu savunurlar. Savundukları bu rekabetli düzen iki boyutta gelişmektedir: küreselleşme ve bloklaşma. Küreselleşme ile dünya tek pazar haline gelirken bloklaşma ile de ülkeler birbirini ekonomik, siyasi olarak korumayı amaçlamaktadır. Böylelikle güçlerini ve üstünlüklerini kendi blokları içerisinde gösterebilmektedirler.

Çalışmada küreselleşme ile ne kastedildiğinin anlaşılabilmesi için neoliberal ekonomi ile olan bağı ve popülizme olan etkileri bir sonrası bölümde incelenecektir.

2.4 Küreselleşme ve Neoliberal Ekonomi

Kelime olarak yeni de olsa eski bir süreci yansıtan küreselleşme, dünyada son zamanlarda yaşanan gelişmeleri açıklamak için gerek diplomasi alanında gerek uluslararası siyasi arenada ve gerekse akademik çalışmalarda en çok kullanılan terimlerin arasındadır (Ellwood, 2002, s. 13). Literatür açısından zenginliğine rağmen küreselleşmenin genel kabul gören ortak bir tanımı mevcut değildir. Zengingönül (2004, s. 12) küreselleşme için yapılan tanımların ortak özelliğinin “ortak bir tanımı üzerinde anlaşmaya varılamaması” olarak değerlendirmektedir. Kavram, birbirinden farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Örneklendirecek olursak; küreselleşme kavramı literatürde “uluslararasılaşma”, “Batılılaşma” veya “evrenselleşme” ya da “liberalleşme” gibi çeşitli terimlerle ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, küreselleşme neredeyse tüm olaylarla ilişkilendirilmekte ve neden-sonuç ilişkisinde ana etken olarak kullanılmaktadır (Bayar, 2008, s. 25).

Kavram İngiliz İktisatçı W. Foter tarafından 1833 yılında dünya üzerinde olan kaynakların kullanımı ve dağılımı konulu makalesinde kullanılmıştır. Ardından *The Economist* dergisi kavrama 4 Nisan 1959 tarihinde yer vermiştir. Günümüzde bu kadar etkin kullanımı ise 1968 yılında Garrett Hardin'in kaynakların paylaşımı ve kullanımı konulu çalışmasına dayanmaktadır (Karabıçak, 2002, s. 116). Küreselleşmenin neredeyse her alanda değişimini Polonyalı sosyolog Zygmunt Bauman (1999, s. 7) “*parolaya dönüşmüş moda bir deyim*” olarak belirtirken, Heywood (2015, s. 189) kavramın

problemini “*onlar*” olduğu kadar “*o*” olmamasıdır, diyerek dile getirmiştir. Manfred Steger (2006) ise küreselleşmenin tek bir süreç olmadığını, iç içe geçen ve bazen birbiri ile çakışan ve çelişen kompleks bir süreç olduğunu söylemiştir.

Küreselleşme en genel tanımıyla ülkelerin birbiriyle olan karşılıklı iletişimi, etkileşimi ve bağımlılığının olması, birbirleriyle ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak ilişkilerinin gelişmesi ve ulusüstü, evrensel bir hukukun oluşması olgusudur (Yayla A. , 2011, s. 79). Küreselleşme “*sınırsız bir dünya*”, genişletilmiş bir düzen ve bu bağlamda en basit anlamda farklı bölgelerdeki insanları, toplumları ve devletleri iletişim ve etkileşim halinde tutabilen “*küresel bir köy*”dür (Ohmae, 1992; Ravier, 2009; McLuhan, 2008).

Küreselleşme literatürde araştırmacılar tarafından ekonomik bir kavram olarak nitelendirilse de küreselleşmenin hem ekonomik hem de sosyal, kültürel ve siyasi boyutları vardır. Bu durumda küreselleşmeyi, siyasi, kültürel ve ekonomik olmak üzere 3 ana başlık altında ele almak mümkündür (Held & McGrew, 2000; Laclau & Mouffe, 2014, s. 187; Dworkin R. , 2006).

Liberal dünya düzeni içerisinde küreselleşmenin ekonomik boyutunu ele alırken çok uluslu şirketlere odaklanmak gerekir. Bu şirketler ulus-devletlerin egemenlik haklarına girerek kendi kuruluşlarının varlıklarını daha da sağlamlaştırmaktadırlar. Bu durum da küresel dünyada şirketlerin oldukça fazla söz sahibi olmasını sağlamakta ve devletlerin bağımsızlığını zayıflatmaktadır (Held & McGrew, 2000; Hardt & Negri, 2011, s. 250; Laclau & Mouffe, 2014, s. 8). Çünkü, çok uluslu şirketlere bağlı hale gelen ülkelerin bir süre sonra çıkar gruplarının planları çerçevesinde hareket ettiği görülmekte ve bu da ulus-devletlerin hareket alanını kısıtlamaktadır.⁹ Buna ek olarak, küreselleşmenin sebep olduğu eşitsizlikler, terör ve işsizlik gibi sorunlar da çeşitli krizlere sebep olmaktadır ve bu krizler de kendisini de popülizm ve yükselen sağ ile göstermektedir. Bu krizlerin sebeplerinden biri çok uluslu şirketlerin, küreselleşen üretimin, finansın ve ticaretin meydana getirdiği koşullar arasında daha ucuz işçi istihdamına yönelmesidir. Sağ popülist liderler de kar amacıyla şirketlerin işleri ucuz işçilerin olduğu bölgelere yönlendirmesinden şikayetçidirler ve bu durumun gümrük vergileri ile ortadan kaldırılması gerektiğini savunurlar. Ancak, bu sorun o kadar basit bir yol ile çözülebilecek değildir; zira mesele yalnızca küreselleşme

⁹ Bahsi geçen müdahale, devlet içerisinde sermaye akışını düzenleyen bir faktör olarak düşünülebilir. Şirketlerin yaptığı bu durum dış etkenlerin müdahalesi olarak görülmemelidir; bu müdahale yalnızca ulus devletin hareket alanını küçülten bir hamledir.

değildir. Sorun kapitalizmin kendisidir. Bu durumda sağ populist liderlerin sorunların sebebi olarak gösterdiği küreselleşme, esasında kapitalizmin getirmiş olduğu artan gelir eşitsizliği, ekonomik büyümenin giderek düşmesi ve güvensiz istihdam alanlarının bir sonucudur.

Küreselleşme ulus-devletleri ve mevcut siyasi söylem ve pratikleri de etkilemektedir. Hardt ve Negri'nin (2012) de bahsettiği gibi tarihsel olarak ulus-devletin temelleri aydınlanma ve evrensel akıl temelindeki modernizm ile ortaya çıkmıştır (Keyman, 2000; Köker, 1992; Zakaria, 1999).

Avrupa modernliğinin en azından Westphalia Barışı'ndan beri bıkip usanmadan ileri sürdüğü uluslararası düzen nosyonunun artık krize girdiği genel kabul görmektedir. Aslında düzen, her zaman krizdeydi ve bu kriz sürekli olarak İmparatorluk yönündeki itici motorlardan birisi olmaktaydı. Belki bu uluslararası düzen nosyonu ve onun bunalımı, bazı düşünürlerin iddia ettiği gibi Napoleon Savaşlarına kadar geri götürülebilir; belki de başlangıç noktası Viyana Kongresi ve Kutsal İttfiak'ın kurulması olarak tespit edilmelidir. Her halükarda, Birinci Dünya Savaşı ve Cemiyet-i Akvam Döneminde, bir uluslararası düzen ve bunun krizi nosyonlarının yerleştiğinden kuşku duyulmamalıdır (Hardt & Negri, İmparatorluk, 2012, s. 26).

Devletler arasındaki ilişkilerin uluslararası bir düzen biçiminde olması fikri I. Dünya Savaşı ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması ile beraber gelişmiş ve evrilmiştir. Bu süreç devamında da II. Dünya Savaşı'nı etkilemiş ve Birleşmiş Milletler'in kurulma sürecinde rol oynamıştır. Bu süreçte değişen ve dönüşen uluslararası sistemin ulus-devlet yapısını giderek değiştirdiğini ve küreselleşmenin başlattığı bu dönüşümün siyasal evrede de kendisini göstermeye başladığı kabul edilmektedir. Gerek AB'nin kurulması, gerek NATO gibi örgütlerin ortaya çıkması devletlerin egemenlik alanlarına girmiş ve onlara müdahil olmuştur (Dworkin, 2006; Held & McGrew, 2000; Zakaria, 1999). AB gibi ulusüstü kurumlar, ulus-devletlerin karar alma sürecinde kendileri göstermekte ve devletlerin hareketlerini etkileyerek ambargo gibi ekonomik tabanlı yaptırımlarda etkin rol alabilmektedirler. Böylelikle devletler kendi sınırları içerisinde bile karar verebilen tek aktör olamamaktadır.

Küreselleşmenin etkili olduğu diğer dayanak da kimlik politikalarının en çok destek gördüğü alan olan kültürel unsurların barındığı alandır. Küreselleşme her ne kadar ekonominin gelişimini ve teknolojinin ilerleyişini sağladıysa, bilgi akışını da tetikleyerek temel etki alanı oluşturmuştur (Held & McGrew, 2000; Laclau & Mouffe, 2014, s. 162).

Enformasyon hızındaki gelişmeler ve bilginin yayılma oranının artışı, dünyanın farklı bölgelerinde olan siyasal, ekonomik, kültürel her türlü haber ve etkileşimin ucuz bir şekilde takibini sağlamıştır. Kısacası dünya ‘küçük bir köy’ haline gelmiştir (Baylis, Smith, & Owens, 2011). Giddens’in da bahsettiği gibi “*zaman-mekan sıkışması*” olarak tanımlanan ve insanların etkiledikleri ve etkilendikleri şeylerle buldukları yer ve zaman durumunun birbirinden farklılık göstermesi, böylelikle bireylerin ve grupların büyük bir bilgi gücüne sahip olmasına dönüşmüştür (Held & McGrew, 2000; Laclau & Mouffe, 2014, s. 169). Bu güç öyle büyük bir güçtür ki, sağladığı farkındalık, toplumun dinamiklerini harekete geçirmektedir. Örneğin, dünyanın bir ucunda olan bir olayın bilinmesi, bir başkaldırının yaşandığına tanık olabilme ve bunun farkındalığının tüm dünyada yankı uyandırabilmesi farklı mekanlarda görülebilmesini sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi küreselleşmenin en derin etkisi toplum üzerinde bireylere sağladığı bu farkındalık ve algılardır. Böylelikle, bu dönüşümle ulus-devletin şekillendirdiği bireyler artık ulus-devletler tarafından kontrol edilememektedir. Bilginin sağladığı bu güç ve farkındalık “*çokluk*” durumunun da başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Hardt & Negri, Çokluk, 2011). Küreselleşme ile sağlanan bilgi akışı, gelişen teknoloji ile insanların her an dünyanın başka yerinde yaşanan olayları takip edebilmesi ve bu bilinçli olma durumu toplumda bir domino etkisi yaratmaktadır. Bunun anlamı ise, artık var olan bir liberal sistemin, bu demokratik yapının korunmasında giderek yetersiz kalmasıdır. Çünkü, artık insanlar, özellikle etnik, dini, mezhepsel ya da cinsel tercihlerinden dolayı farklılık gösteren bireyler ve gruplar, dünyanın başka başka yerlerinden birbirlerinden etkilenecek hak talep etmektedirler ve birlikte hareket edebilmektedirler. Bu da farkındalığı daha da artırmakta ve katılımı güçlendirmektedir (Hardt & Negri, 2011; Lipson, 1999). Bu farkındalıkla artan katılım ise siyasal olarak katılımı da belirgin hale getirmiş ve insanlar haklarının korunmasını talep eder hale gelmişlerdir (Benhabib, 1999). Bu sebepten ötürü de, ulus devlet içerisinde kendi seslerini duyurmak isteyen birey ve gruplar farklı tarzda yollar izleyerek seslerini duyurmayı denemektedirler. İşte tam bu noktada popülizm kendisini başat aktör olarak göstermektedir. Çünkü küreselleşme bireylere modern hayat sunup onlara yeni iş imkanları sağlarken açlık, sefalet, iç savaş gibi ciddi sorunlara çözüm üretememektedir. Küreselleşmenin faydalarından yararlanamayan kesimler de kendilerini koruduklarını düşündükleri politikaları desteklemektedir. Bu döngüde, kendilerini

küreselleşmenin kaybedenleri olarak popülist görüşlere ve popülist ögelerde bulmaktadırlar. Zira popülist politikacılar ekonomik ve sosyal krizlerden beslenmekte ve bu mevcut sorunlara dikkat çekerek kendilerine bir taban oluşturmaktadırlar. Bu durumu son dönemlerde küreselleşme karşıtı olan siyasilerin oy artışından da anlamamız mümkündür (Gustafsson & Skohg, 2017). Örneğin AB’de korumacı politikalar yürüten Le Pen, Wilders, Hofer gibi liderler ya da Polonya’da PiS, Macaristan’da FIDESZ gibi partilerdir. Buna ilaveten, ABD’de de korumacı politikalar yürüterek mülteci akınını durduracağı yönünde popülist söylemleri olan Donald Trump’ın başkan seçilmesi popülizmin dünya siyasetinde başat aktör olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu bölümünde, tezin teorik çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Neoliberal Uİ teorisi ve ekonomik boyutu ile küreselleşme tartışmaları tezin ana kavramsal ve kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölüm, bir sonraki bölümde analiz edilen popülizmin siyasal ve toplumsal nedenlerinin de temelini oluşturan ekonomik koşulları, neoliberal ekonomi ve küreselleşme ile artan popülizmi anlamlandırmak ve açıklayabilmek açısından önemlidir. Zira neoliberalizmin getirdiği serbest piyasa ekonomisi ve onun emek piyasası üzerinde kurmuş olduğu üstünlük toplumsal bir hoşnutsuzluk yaratmış ve oluşan bu hoşnutsuzluk da kaçınılmaz olarak populist liderlerin -başta sağ populist liderler olmak üzere- davranışları ve söylemleri üzerinde etkili olmuştur. Bu sebeple tezin bir sonraki bölümünü oluşturan popülizm konusu, yukarıda oluşturulan teorik çerçeve ile bütünleştirilerek analiz edilecektir.

BÖLÜM III

POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ VE LIBERAL DÜNYA DÜZENİ

“Dünyada bir hayalet dolaşıyor: popülizmin hayaleti.”¹⁰

Popülizm, bir ideoloji olmasa da tıpkı ideolojiler gibi kitleleri harekete geçirme ve onlar üzerinde bir etki alanı oluşturma gibi özelliklere sahip söylem ve eylemler bütünü olarak tanımlanabilir.

Bu bölümde tartışılmalı bir tanıma sahip olan popülizmin tanımı ve kuramsal boyutu incelenecektir. Bunun yanı sıra üç alt bölümden oluşacak olan bölümde popülizmin siyasal ve tarihsel boyutları, güvenlik boyutu ve son olarak toplumsal cinsiyet ile ilişkisi incelenecektir.

3.1 Popülizm Tanımı ve Kuramları

Popülizm kavramı kelime kökeni olarak 1870-1890 döneminde ABD’deki “*Grangers*” ve “*Greenbackers*” diye bilinen bir çiftçi hareketine dayanmaktadır (Çakır, 2017). Popülizm etimolojik olarak Yunanca “*popüla*” (halk) kelimesinin kökeninden gelmektedir ve bu sebeple temelini halk oluşturur. Demokrasilerde tanımlanan “*popüla*” kavramı liberal devlette farklı tanımlanır, cumhuriyetlerde farklı tanımlanır. Bu sebeple, her dönemde geçerli, sürekli ve tek tutarlı bir tanım yapmak zordur. Popülizm, her ideolojiye göre değişen ve dönüşen söylem çerçevesine sahiptir.

Popülizm, ABD’de aktivistler tarafından Demokratlara ve Cumhuriyetçilere karşı yeni bir parti olarak kurulan Halk Partisini kurması ile bir terim olmuş ve o günden sonra yayılarak geniş bir alanda (siyasal, ekonomik, güvenlik ve benzeri gibi alanlarda) kullanılmaya başlanmıştır (Çakır, 2017). Akademik çevrelerde popülizmin hikayesi 19. yüzyılın ikinci yarısına uzanmaktadır. İlk örnekleri olarak da ABD’de ortaya çıkan Popülist Parti ve Rusya’da kendisini gösteren Narodnik Hareketi kabul edilmektedir (Çakır, 2017).

Popülizm, kitleleri harekete geçirmek yönünden oldukça etkili bir güce sahiptir. Hatta, halka yönelik kullanılan en derin ve tehlikeli manipülasyon aracı olduğunu ifade

¹⁰ Ghita Ionescu ve Ernest Gellner, “Giriş”, içinde Ghita Ionescu ve Ernest Gellner (der.), *Populism: Its Meaning and National Character*, Londra, Weidenfeld & Nicolson, 1969, s. 1-5.

etmek yanlış olmayacaktır. Popülizmin ideolojilerden farkı, söylemler ve hareketler tutarlı ve rasyonel olmasa da kitleleri harekete geçirebilecek kapasitesine sahip olmasıdır (Yaldız, Ocak, 2013). Kitleleri harekete geçirme gücü ile popülizm, bir ideoloji olmasa da siyasi yapıyı ve toplum yapısını derinden etkileyerek iktidarları kiteselleştirebilmektedir. Her ideolojiye göre değişen ve dönüşen söylem çerçevesine sahip oluşundan ötürü Donald Trump'tan Macaristan'da Victor Orban'a, Polonya'da Jaroslaw Kaczynski'den, Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'a, Rusya'da Vladimir Putin'e kadar dünyada çoğu devlet adamı popülist lider olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, popülist liderlerin siyasi gücü eline alabilme olasılığı bulunan Avusturya'da FPÖ (Özgürlük Partisi) ve Almanya'da Alternatif gibi partiler de her geçen gün güçlenmektedir.

Popülizm, yalnızca sağ ideolojilerde değil, aynı zamanda sol ideolojiler içerisinde de her geçen gün daha fazla kendine yer bulmaktadır. Çünkü popülizm ne sağda yer alır ne solda. Genellikle popülistler sisteme karşı olurlar ve aynı zamanda gücü elde edebilmek için sistemi kullanırlar. İtalya'da Beppe Grillo'nun Cinque Stelle hareketinden, Yunanistan'da Syriza'ya ve İspanya'daki Podemos'a kadar popülizm varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, popülizmin bir ideolojiden ziyade ideolojilerin başvurdukları, araçsallaştırdıkları söylemler bütünü olduğunu söylenebilir. Zira Jan Müller'in (2017) *Popülizm Nedir?* kitabında belirttiği gibi "Günlük dilde, daha doğrusu siyasi dilde, 'popülist' olarak adlandırdığımız partiler benzerliklerine karşın ortak özel bir paydaya sahip değiller"dir.

O halde, tarihsel koşullara, ulusal bağlamlara ve siyasi kullanımlara göre değişen popülizm terimi nasıl tanımlanmalıdır? Elle tutulur bir biçimde bir tanımın yokluğunda, Potter Stewart şu çalışma ilkesini benimsemeye yetinmektedir: "*Onu gördüğümde bilirim (I know when I see it)*" (Fassin, Mart, 2018). Bu da bize gösterir ki, popülizmi bir ideoloji gibi değerlendirmekten ziyade, onu tarihsel, somut bir durumun içerisinde izlemeliyiz. Bu bağlamda, konuya daha da açıklık getirmek için popülizm, siyasal ve tarihsel, güvenlik ve toplumsal cinsiyet bağlamlarında örneklerle ele alarak 3 ana başlık altında incelenecektir.

3.1.1 Siyasal ve Tarihsel Bağlamda Popülizm

Popülizmi kavramını tanımlamak oldukça güçtür. Bu muğlaklık kavramın içinde barındırdığı küçümseyici tanımlardan ziyade, içerdiği halk kavramının belirsizliğinden

kaynaklanmaktadır. Popülizm ne bir toplumsal hareket ne de bir siyasi partidir. Popülizmin ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği konusunda bir fikir birliği olmamasına rağmen, popülizmin tanımlarının çoğunun “elitler” ve “halk” gibi ortak noktaları vardır. Örneğin, Cas Mudde (2004), popülizmi “toplumu temel olarak homojen ve birbirine düşman iki gruba ayrılmış olarak düşünen bir ideoloji olarak görüyor: bir tarafta pürüpak (saf/mantıklı) insanlar, diğer taraftaysa yozlaşmış elitler vardır ve bu ideoloji siyasetin toplumun genel iradesini yansıtmaması gerektiğini iddia eder” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımda Mudde, toplumun aynı çıkar ve tutuma sahip kişilerden oluşan bir bütün olarak görülmesinden bahsetmektedir. Popülizm, Mudde’ye göre, herkes için, eşit bir şekilde politika üretmek mümkündür anlayışını sunar. Çünkü farklı ideolojilere sahip olsalar da insanlar bir bütünü oluşturur. İşte bu sebeptendir ki popülizmin sağı solu yoktur.

Bu tanım çok kapsayıcı olarak görünse de aslında dünyadaki çoğu politik aktörü dışlayan dar bir tanımdır. Popülizmin iki ana karşıtı vardır, bunlar elitizm ve çoğulculuktur. Elitizm, genel bakış açısını paylaştığı için popülizmin ayna görüntüsüdür. Elitizm, toplumu değil, “elit”i saf, “insanları” yozlaşmış görmekte ve siyasetin elit görüş ve değerleri temsil etmesini istemektedir. Çoğulculuk, bunun aksine, toplumun çeşitli heterojen ve kesişen gruplardan oluştuğuna ve politikanın bu gruplar arasındaki uzlaşmalara dayanması gerektiğine inanmaktadır.

Bir diğer popülizm tanımı ise popülizm araştırmalarında en önde gelen isimlerden biri olan Margaret Canovan tarafından yapılmıştır. Canovan’a (1982) göre popülizm “kurulu iktidar yapısına ve toplumun baskın ideal ve değerlerine halk adına karşı çıkmaktır.” Fakat popülizmin bu şekilde tanımlanmasına Ernesto Laclau (2005) da “yanlış uygulamaların bile halk seviciliğiyle meşrulaştırılması” önyargısı olduğu savını ileri sürerek karşı çıkar. Bunun üzerine de Laclau popülizmi “*halkın inşası*” olarak kavramlaştırır. “*Popülizm*” terimi, “*halk*” anlamına gelen, “demokrasi”nin kendisiyle güçlü bir bağlantıyı ima eden, Latin dilindeki “*populus*” anlamından doğmuştur. Buna istinaden, demokrasi nerede, popülizm orada varsayımı yapılabilir (Decker, 2003).

Fakat tüm bu tanımlara rağmen, popülizmin belirsizliği ve kararsızlığı, bu fenomenin tek bir tanımının yapılmasını imkansız kılar. İngiliz sosyolog August Stewart’a göre “fikirlerde ve örgütlenmede belli bir biçimsizlik popülizme içkin özelliklerdir” derken; bir başka tanımda ise Isaiah Berlin, “popülizm şeklinde bir ayakkabı var, fakat içine uygun

ayak yok” demektedir (Held J. , 1996; Krastev, 2008). Benzer şekilde Paul Taggart (2000) da , “popülizmin, her zaman içinde bulunduğu ortamın tonunu aldığı anlamına gelen önemli bir bukalemun niteliğine sahip olduğunu” vurgulamıştır (Meny & Surel, 2002).

Siyaset bilimcilere göre, popülizm bir ideolojiden, bir programdan ya da bir partiden ziyade politik bir tutum, retorik ya da pratiktir. Farklı konulardaki vurgulara bağlı olarak sağ ve sol kanat popülizmi olabilir. Buna göre popülizm,

- doğrudan demokrasiyi teşvik eder, hükümet ile halk arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu iddia eder ve kurulu siyasi sistemi reddeder;
- insanların günlük sorunlarına anında ve demagojik çözümler sunar;
- egemen ulus, “pürripak” insanlar ile “yozlaşmış” ve “teknokratik” elitler gibi ayrımlar yapar;
- ulusun ve onun algılanan geleneklerini idealleştirir, uluslar-üstü bir siyasal sistemin eleştirisini körükler;
- savunmasız kişileri rekabetçi kapitalist pazarın sonuçlarından korumayı amaçlayan bir küreselleşme karşıtı söylemi barındırır (Berlin, Hofstadter, & MacRae, 1968).

Akkerman’ın (2003) savlarından esinlenerek, popülizmin tanımlanmasında üç olası yaklaşımı ayırt edebiliriz. Popülizmin sadece radikal sağcı partiler olarak tanımlanması ki bu çok dar bir anlayıştır. Popülizm, popülizmin taktiklerini kendi avantajlarına kullanan, fakat anayasalcılığa ve demokrasiye bir tehdit oluşturmayan partilerde de görülebilir. Popülizm ayrıca sol partiler içinde de görülebilmektedir.

Günümüze baktığımızda ise, Laclau’nun da karşı olduğu, popülizm kötü bir şekilde kavramlaştırmasına ait peşin hükümler egemendir. Popülizme uzun yıllar boyunca, “*halk yardakçılığı*”, “*ucuz halkçılık*” gibi küçümseyici ifadelerle tanımlanmıştır. Popülizm kavramının içini dolduran “*halk*” kelimesi yerine, popülizmin aşağılayıcı/küçük düşürücü söylemleri barındırması rahatsız edicidir. Dolayısıyla popülizmi yalnızca kelime anlamıyla değil de pratiklerle, yaşama nasıl geçirildiği ve uygulandığı ile incelemek daha doğrudur (Yaldız, Ocak, 2013). Çünkü geçmişten günümüze popülizm kavramı, farklı şekillerde tanımlanabilen ama çoğunlukla yerleşik ekonomik ve siyasal sistemin olumsuzlayarak ele aldığı bir kavramdır. Bunun ana nedeni, doğrudan halkın etkin olduğu, fikirlerinin önemsendiği bir siyasi yapılanmanın mantık dışı sayılmasıdır. Popülizmi, kötülen bakış

açılarının “karşı taraf”ın düşüncelerinin çürütölmek istendiği bir torba olarak göstermek genellikle tercih edilen yoldur (Yıldırım, 2017). Fakat bu tarz basit referans noktalarından ziyade gerçekte, popölizmi kavramdan çok bir silah gibi görmek gerekir (Collovald, 2004).

Daha basit ifade edecek olursak liberal ideolojiye sahip kişiler, liberalizme karşı olanların milliyetçiliğe, popölizme ve yabancı düşmanlığı yapacağından korkarken öbür tarafta demokrat kesim “liberal teknokrası”nin yükselişı, yani sıradan halka karşı sorumluluğu olmayan seçkin uzmanların “sorumlu yönetimi”nden endişelenmektedir (Mair, July, 2013). Yani Mudde’nin dediği gibi popölizm, “demokratik olmayan liberalizme karşı liberal olmayan bir demokratik cevap” olabilir. Popölizm, siyaset için bir tehlike olarak görülmenin yanı sıra “halk”tan bir şekilde uzaklaşmış siyaset için potansiyel bir düzeltici olarak da görölmektedir (Mudde C. , 2013, s. 554). Canovan (1999) da popölizmin sadece güç yapılarına karşı bir tepki olmadığını, belirgin otoriteye yönelik bir çağrı olduğunu belirtirken, Benjamin Arditi’ye (2005) göre ise popölizm bir akşam yemeği sofrasındaki sarhoş misafiri andırmaktadır. Ona göre popölizm, sofrada nezaket kurallarına uymayabilir, kaba davranabilir hatta “başkalarının eşleri ile flört bile edebilir”. Fakat aynı zamanda da o, üzerine kurulduğu halk egemenliği idealini unutan liberal demokrasi hakkındaki gerçekleri pat diye söyleyebilecek olan tek kişidir.

Laclau (2007) da olumsuz popölizm tanımlarını ve ayrıca Canovan’ın yaklaşımını eleştirerek yeni bir tanım üreten ve kavrama kurucu bir anlam yükleyen önemli düşünürlerdendir. Ona göre popölizm, söylemler bütünüdür. Siyasiler bir halk yaratabilmek için popölizmi söylem çerçevesine dönüştürmüşlerdir. Ancak, kesin bir evrenselliğin mümkün olmadığı ortadadır ki bu sebeple, siyasiler halkı hiçbir zaman tam olarak yaratamaz. Laclau, popölizmin sonunun siyasetin sonu olduğunu belirtir. Popölizm, “bir mağdurun tarihsel bir ajan olarak kurumsal düzeni sorgulaması anlamına gelir” (Yıldırım, 2017, s. 55). Laclau siyaset ve popölizmi birbirinden ayrı tutmaz, ona göre ikisi de aynı şeyleri ifade eder: “siyaset ve onun türevi olan popölizm olduğu sürece toplumsal bölünmeler olacaktır. Bu toplumsal bölünmenin tabii bir sonucu, toplumun bir kesitinin kendisini bir bütün olarak toplumun ifadesi ve temsilcisi olarak sunacak olmasıdır” (2011, s. 145). Bu çerçevede, farklı grupların çeşitli taleplerini içeren mevcut durum (statüko) karşıtı toplumsal hareketler birbirine eklenme noktasında popölizmin yaşatıldığı

alanlardır ve hareketler bu niteliğiyle her zaman siyasal sistemin sınırlarını sorgular (Özen, 2015, s. 536).

Sonuç olarak, popülizm bir ideoloji olarak algılanabilir; ancak liberalizm, sosyalizm ve muhafazakarlık gibi diğer ideolojilerin aksine, insan yaşamının tam ve tutarlı bir görünümünü sunmamaktadır (Akkerman, 2003). Yukarıda da belirtildiği gibi, popülizmi sosyal bir hareket olarak da anlamak mümkündür. Çünkü, genellikle toplumsal grupların protestolarından ortaya çıkmakta ve siyasi eylemini siyasi sistem tarafından sağlanan kanallar olan seçimler veya referandumlar yoluyla da yürütmektedir (Meny & Surel, 2002). Kısacası, popülizmin hangi ideolojinin altında olduğunun bir önemi yoktur; demokrasilerde partilerin ya da siyasi liderlerin halka yönelik söylemlerinde popülizmi kullandıkları ve bunu kendilerini ifade etmek için söylem haline dönüştürdüklerini söylemek doğru olacaktır. Zira popülizmin bir ideolojisi yoktur; herhangi bir siyasi parti içerisinde görülebilmekte ve her türlü siyasal bağlam içerisinde kendisine yer bulabilmektedir.

3.1.2 Güvenlik Bağlamında Popülizm

Kendini popülist olarak tanımlayan ya da böyle tanımlanan liderlerin çoğu sağ kanat popülizmi gibi belirli bir popülizm kategorisine girmektedir. Günümüzde çoğulcu demokrasilerde kendisini göstermeye başlayan sağ popülist hareketler, genel olarak Peronizm olarak da bilinen farklı ve yeni bir popülizm modeli oluşturmuştur. Öncelikle Arjantin lideri Juan Domingo Perón¹¹ ile başlayan bu sağ kanat popülizm, Kolombiya’da Jorge Eliécer Gaitán’a, Filipinler’de Rodrigo Duterte’ye, oradan Brezilya’da Getúlio Vargas, Peru’da Víctor Raul Haya de la Torre’ye kadar uzanmıştır. Genellikle Güney Amerika siyasetinde rastlanan Peronizm ya da Cardenizm, kendisini sosyal adalet üzerine konumlandırmış popülizm hareketleridir. Knight ise bu durumu siyasi bir stil olarak tanımlamıştır (1998, s. 226). Popülist liderler, “politikanın volenté générale’in (halkın iradesi) yansıması olması gerektiğini savunmuşlardır” (Mudde C. , 2007, s. 23). Bu sebeptendir ki popülizmi bir söylem biçimi olarak kullanan liderler kendilerini halkın

¹¹ Peron, Latin Amerika’da popülizmini etkin kılan kişidir. Darbe ile devrilen hükümetin ardından halkı iktidar tarafından zarara uğradığı söylemi ile kendi tarafına çekmiş ve güçlü bir hükümet kurmuştur. Bu başarısının ardında etkin popülist politikaları yer almaktadır. Peron’un hükümetinin meşruluğu halktan gelmektedir.

içinden görmekte ve halk ile bir bağ oluşturmak gayretindedirler. Bu liderler, kendilerini milletin kurtarıcısı olarak resmederken karşıtlarını ise millet düşmanı olmakla suçlamaktadır (Conniff, 2012, s. 23). Mudde'nin vurguladığı gibi popülizm toplumlari birbirine düşman iki kutba ayırmıştır; bir tarafta saf halk/insanlar, diğer taraftaysa yozlaşmış elitler vardır. Albertazzi ve McDonnelle'e (2007, s. 3) göre "millet düşmanları", halkın elinden "egemenlik haklarını, değerlerini, refahını, kimliğini" aldıkları için düşmanlaştırılmışlardır.

Günümüzde yükselen bu sağ popülizmi, Güney Amerika'daki peronizmden farklıdır. Peronizm daha çok işçi sınıfı ile ilgili bir söylem geliştirmişken yeni sağ kanat popülizm (neo-popülizm), en temel anlamda, işçi sınıfından uzak bir strateji ile ortaya çıkmış ve kendisine oldukça geniş bir taban yaratmayı başarmıştır. Bunun başlıca nedeni olarak ekonomik güvensizlik öne çıkmaktadır (Inglehart & Norris, 2016). Kendisini ekonomik temeller üzerine konumlandıran ve halkın yaşadığı güvensizlikleri, korkuları kendi lehine çevirecek bir politika izleyen yeni neo-popülizmi anlamak için bu bölümde popülizm güvenlik bağlamında incelenecek ve popülizmin klasik işçi sınıfı ayırımından günümüze güvenlik alanına nasıl evrildiği analiz edilecektir.

Popülizm, siyasi parti ve liderlerin kendilerine taban yaratması için ve halk gibi meşruluğunu dayandırabilecekleri bir kitle oluşturmasını sağlayan önemli bir araçtır. Daha önce de bahsedildiği üzere, her lidere, ideolojiye ve döneme eklemlenebilen, geçici politikalar yaratabilen söylem ve hareketler bütünüdür. Popülizmi doğru yorumlayabilmek ve anlayabilmek için yalnızca teorideki karşılığına bakmamak aynı zamanda siyasi uygulamalarını da gözden geçirmek gerekmektedir. Bu politikalar kimi zaman siyasi kimi zaman ekonomik olabilmekte ve bu politikalar insanların en çok ihtiyaç duyduğu güvenlik konusuyla halka servis edilmektedirler. Popülizm araştırmalarında, küçümseyici ifadelere imkan veren popülizmi, deneyimlerinden kurtarma ve deyim yerindeyse onu temize çıkarma çabası hakimdir (Yıldız, 2013). Popülizm kavramı doğru bir şekilde halkı ikna etmek için kullanılsa çok daha iyi bir toplum yaratılacağı açık ve net bir şekilde görünmektedir. Aynı zamanda, doğru politika unsurları ile popülizm kavramı belirsizliğinden de kurtulacaktır.

Popülist politikalar her türlü siyasi kimlik ve ideoloji tarafınca kullanılabilir. Bu sayede popülizm söylem ve hareketleri manipüle edebilir bir hal almaktadır. Öte yandan

bu tarz manipölasyonlar ile popölizmin görünmeyen bir yüz olarak tehlikeye dönüşme ihtimali söz konusudur (günümüzde yükselen sağ partilerin kendi lehlerine kullanmaları gibi). Popölizm, demokrasinin ilerlemesine katkı sağlayabileceği gibi demokrasiyi olumsuz yönde etkileyerek ona büyük zararlar da verebilmektedir. Bu zarar demokrasinin sınırları içinde kalabileceği gibi popölizmin bu sınırları aşır çatışmaya girerek popölist liderlerin ya da partilerin kendi bildiklerini okudukları bir noktaya da ulaşabilir (Arditi, 2010, s. 113-114). Fakat, demokrasiyi dar bir şekilde tanımlayacak olursak bu halkın kendi liderlerini seçmesiyle sınırlı olacaktır ve popölizm kavramının bu durumla ilgili bir sorunu olmayacaktır.

Günümüz araştırmacılarının üzerinde en çok tartıştıkları konulardan biri olan popölizm, Geiselberg (2017) tarafından “büyük gerileme”ye karşılık gelirken, Müller (2017, s. 14) tarafından “popölizm çağı” olarak tanımlanır. Jan-Werner Müller *Popölizm Nedir?* adlı kitabında popölist söylemlerin toplumları kutuplaştırdığını ve kendi seçmenlerini meşru görürken, kendi tabanı olmayan karşı grubu ise gayrı-meşru şekilde görüp değerlendirdiğinden bahsetmektedir. Bu açıdan, popölist hareket ve söylemlerin en eleştirel kısmı da kimlik üzerinden yapılan bu ayrıştırıcı söylemlerin bir popölist siyaset biçimi haline gelmesidir. Böylece popölistler söylemleri ile açıkça toplumda “biz” ve “onlar” ayrımını yapmaktadır (2017, s. 14-19). Yapılan bu ayrımlar ise popölist hareket ve söylemlerin en belirgin ifadesidir. “Biz ve onlar”, “saf halk ve yozlaşmış elitler” olarak adlandırılan bireyler ve gruplar ise genellikle göçmenleri ve mülteci gruplarını işaret etmektedir. Popölizm, toplumda yaratılan bu iki kutupluluk hali nedeniyle, birbirine düşman iki grubu siyasi partilerin ve iktidarın manipölasyonlarıyla kendi taraflarına çekmek ve iki tarafı da birbirine karşı kıskırtmak için kullanılan bir silah halini almaktadır. Günümüzde, popölist söyleme sahip her parti ve siyasi liderin ana birleşim noktası genel olarak göçmen karşıtlığıdır demek yanlış bir ifade olmayacaktır. Popölist liderler kendi parti ve ideolojik çıkarlarına göre hareket ederek söylemlerini şekillendirebilmektedir. Böylelikle, her ideoloji popölist söylemler yardımı ile yaptıkları işleri “halkın yararına” çalışılıyor imajını vererek kendi meşruluğunu yaratabilir.

Günümüzde yeni sağ, popölizme en çok başvuran harekettir. Bunu yaparken milliyetçiliği, muhafazakarlığı ve yabancı düşmanlığını kullanarak kendisine kitle yaratmaktadır. Halk ifadesine popölizmin bu türünde pek rastlanmaz; daha ziyade ümmet,

millet gibi yeni sağ kavramlarla kendisini ifade eder. Bu sebeptendir ki, yeni sağ kavramı içerisinde halk kavramı muhafazakarlık olarak din temelli okunmalı, ırkçılık ve milliyetçilik gibi kavramlar üzerinden şekillendirilip irdelenmelidir. Son zamanlarda güvenlik tehdidi oluşturacak düzeye gelen bu sağ partilerdeki yükselişin ilk sinyalleri, aslında 2007’de ABD’de patlak vermeye başlayan ve 2008 itibariyle Avrupa’ya sıçrayıp oradan da neredeyse tüm dünyayı etkisine alarak küresel bir kimlik kazanan ekonomik krizdir. Yaşanan bu kriz ve refah erozyonu, Avrupa’da Avrupa Birliği vatandaşlarının AB’ye duyduğu güven sarsmıştır. ABD vatandaşları da yaşanan olaylardan mültecileri sorumlu tutmaktadır. Buna ek olarak, 9/11 saldırılarının ardından Amerika’nın Terörle Savaş politikası çerçevesinde başlattığı Afganistan müdahalesi ile ABD vatandaşlarının güvenlik kaygısı da refah kaygılarının yanı sıra yükselmeye başlamıştır (Cole, 2007).

Afganistan ve Irak’ta yaşanan Amerikan müdahalesi ardından oluşan göç ve mülteci krizi, yerini Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası meydana gelen göç krizine bırakmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) verilerine göre şu anda dünya üzerinde 5,681,901 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır (UNHRC, 2019). Bu sebeptendir ki, özellikle Avrupa ve Amerika’da mülteci ve göç dalgası korkusu büyük bir güvenlik algısı yaratmıştır. PEW Araştırma Merkezi’nin, BM Mülteciler ve Göçmenler 2016 Zirvesi için 10 Avrupa Birliği ülkesinde yürüttüğü anket, Avrupalıların %59’unun, mülteci akınının ülkelerinde terörü ve devletlerinin sırtındaki yükü artıracığına inandıklarını ortaya koymuştur (PEW, 2016). Mülteci akını korkusu sebebiyle yabancı düşmanlığı ve milliyetçilik yükselmeye başlamıştır. Bu durum yalnızca Avrupa için değil aynı zamanda ABD için de geçerlidir. Donald Trump’ın zaferini Avrupa’da ve dünyada da hızla ilerleyen göç dalgası hakkında yaptığı popülist açıklamalara bağlamamız mümkündür.¹² Kimlikler üzerinden bir düşman yaratılmakta ve bu düşmanın kendi özkimliklerini tehlikeye attığı, böylelikle de kendi kimliklerinin daha üstün olduğu algısı aşılacaktır. Durum böyle olunca da halkların güvenlik ihtiyacı artmaktadır. Bu nedenle de yabancıları ülkeleri için tehdit olarak gören söylemler üreten, göçmenlerin sosyal düzenini bozduğu için ülkeye alınmayacağını veya sınır dışı edeceklerini söyleyerek güven temin eden liderler, halktan yoğun bir destek almaktadırlar.

---

¹² Bu konuyu tezimin 4. Bölümü olan Trump Amerikası’nda Popülizm kısmında daha detaylı işleyeceğim.

Güvenlik kavramının ne olduğuna bakacak olursak, en genel tanımıyla “ne için ve kim için güvenlik” sorularına yanıt aramamız gerekmektedir (Baldwin, 1997, s. 13). Örneğin, geleneksel güvenlik anlayışına göre güvenlik, güç, güvensizlik ve tehdit unsurları çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışı güvenliği sağlamak için de askeri gücün olması gerektiğini savunmaktadırlar. Fakat Soğuk Savaş sonrası neoliberalizmin de getirdiği devlet dışı aktörlerin önemi ile devletin bekasını ön gören askeri güç tehditleri önemini yitirmeye başlamıştır (Açıkmeşe, 2011, s. 47). Bu bağlamda 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra güvenlik anlayışının yalnızca askeri konular ile sınırlı olduğu düşüncesi sorgulanmaya başlanmıştır (Baran & Macar, 2017, s. 253). Böylelikle, askeri sorunlarla birlikte göç, mülteciler, yoksulluk, nüfus artışı, çevre sorunları, küresel ısınma, ekonomik eşitsizlikler ve hastalık gibi sorunlar da güvenlik konusu olarak görülmeye başlanmış, güvenlik kavramı genişletilmiş ve tehdit algıları yeniden şekillenmiştir (Açıkmeşe, 2011, s. 54).

Mülteci akımının dünyada, ABD dahil olmak üzere, ciddi bir güvenlik tehdidi algısı yaratmasının diğer bir nedeni de son zamanlarda bir takım dini örgütler sebebiyle de artan terörizm ve onun yaşattığı korkudur. Popülist liderler de kendi söylemlerinde bu korkuyu diri tutarak bir güvenlik inşası oluşturmaktadırlar. Örneğin, genellikle Arap ülkelerinde çıkan terör örgütleri terör saldırılarıyla dünyanın birçok yerinde halkı hedef alarak birçok tahribe yol açmıştır. Bu da özellikle Avrupa ve Amerika’da güvenlik algısı oluşturmuş ve Arap ülkelerinden gelen ve İslam dinine mensup göçmenler, Batı dünyasında potansiyel terörist olarak görülmeye başlanmıştır. Böylelikle, ABD ve Avrupa’da, siyasilerin göçmen akımını Marine Le Pen örneğinde olduğu gibi “barbar istilası” gibi nitelermelerle tanımlaması halkları tarafından belli düzeyde kabul görmüştür (Nossiter, 2015). “Hem terör hem mülteci akını, her iki krizin de ulus devleti zorlayan yönlerini olması milliyetçiliği önemli ölçüde körüklemiştir. Göçmen ve terörist denk tutulmuş; göçmen, radikal dinci olarak görülünce bunun karşısında denge unsuru olarak hiper-milliyetçi belirmiştir” (Nail, 2016, s. 164).

Popülist liderler halkın yaşadığı korkuyu bilip, o korkuyu siyaset üstü bir olaymış gibi göstererek halkı kutuplaştırmaktadırlar. Bu durum Kopenhag Okulu tarafından “güvenlikleştirme” olarak tanımlanmaktadır. Kopenhag Okulu, güvenlikleştirmeyi söz eylem olarak değerlendirmektedir. Buzan ve Waeber’a (2003, s. 491) göre güvenlikleştirme

“siyasi bir topluluk içinde değerli bir referans nesnesine yönelik bir tehdit olarak ele alınan ve bu tehdide karşı acil ve olağanüstü önlemler alınması çağrısına olanak sağlayan öznelere arası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreçtir.” Tanımdan da anlaşılacağı gibi güvenikleştirme söylemsel bir süreci ifade etmektedir. Popülist liderler de halkı korkutan durumları söylemleriyle güvenikleştirme yoluna gitmektedirler. Çünkü Waever’in (1995, s. 55) de belirtmiş olduğu gibi “*söylenenlerin kendisi eylemdir*”. Böylece söylemleriyle bireyler, partiler ve devletler yeni gerçeklikler oluşturmaktadırlar. Zira güvenikleştirme ile tehditler ve bu tehditlere karşı alınacak önlemler inşa edilmektedir (Buzan & Waever, 2003, s. 491).

Popülizmin ve popülist liderlerin ulusal güvenlik söylemleri içerisinde ise “icad edilmiş öteki”ye (“imagined other”) karşı bir düşmanlık hissi oluşturulmaktadır (Pasha, 1996). Popülist liderler “öteki” üzerinde hegemonya oluşturmak için icad edilmiş öteki’ne karşı oluşturulan düşmanlık hissini araç olarak kullanmaktadırlar. Bu liderlerin halkın korkularından beslenerek inşa ettikleri güvenikleştirme ile halkın korkularını diri tutmaları, bu toplumlardaki kutuplaşmaları daha da arttırmış durumdadır. “Biz” ve “diğerleri” ayrımı toplumları iki kutuba ayırmıştır. Bir yanda daha önce de bahsedildiği gibi halkın gerçek temsilcileri varken, diğer yanda halk düşmanları yer almaktadır. Halk düşmanları, halkın gerçek temsilcileri tarafından halkın içerisine yabancıları ülkeye sokmalarıyla, ülkenin milli değerlerini tehlikeye atmalarıyla ve homojen yapıyı bozmalarıyla suçlanmaktadır. “Topluma fitneyi çağıran belirli bir etnik, dini, milli vb. grubun mensupları da olabilirler” (Ranciere, 2016, s. 102). Halkın temsilcileri ise tam tersine sıradan halkı temsil eden, küçük insanların partisi olma taraftarı olan kendi ve halkı arasında bir bağ olduğunu vurgulayan iddialarla ortaya çıkar. Tıpkı Ulusal Cephe¹³ ve Hollanda’da aşırı sağ kampanyalarla öne çıkan lider Geert Wilders gibi. Sağ popülizmde de lider halktan biri gibi hareket eder ve kendi ile halk arasında bağ kurar, bu davranış yapısı peronizm ile benzerlik gösterir. Knight (1998, s. 227), klasik popülizm ve neo-popülizmin kesiştiği en önemli noktanın, yöneten ile yönetilen arasında kurulan yoğun bağlar olduğunun altını çizmektedir. Ülke içinde oluşan bu kutuplaşmalar artan sağ popülizmin en büyük göstergesidir. Örneğin, İtalya’da Beş

---

¹³ Front National, seçim kampanyasında “Fransa’nın küçük insanların” (le petit peuple de France) partisi vaadiyle kampanyalar yürütmüştür.

Yıldız Hareketi'nin (Movimento 5 Stelle, M5S) lideri Beppe Grillo, ülkedeki üç fitneciye “gazeteciler, sanayiciler ve siyasilere” olarak ilan etmiştir (Yardley, 2014).

Dünyanın her bir yerinde giderek daha da yayılan ve kendi inşasını “öteki algısı” ile yeniden kuran neo-popülizm yabancı düşmanlığını ve milliyetçiliği diriltmektedir. “Öteki” algısı canlı tutularak bir kutuplaşma yaratılmakta ve yaratılan düşmanlık kullanılarak halk popülist liderler ve/veya partilerin tarafına çekilmektedir. Verilen örnekler ve günümüzde yaşanan bu milliyetçilik ve din temelli yeni sağ hareketler gibi farklı içinde demokratik ve demokratik olmayan boyutları taşıyan popülist hareketler gözlenebilmektedir. Buna ek olarak, popülist hareketler/partiler halkın etkinliğini siyaset içinde sınırlamadan kendi himayesine almaya çabalamakta ve böylece rıza ile totaliter bir rejim inşası oluşturmaktadır. Sonuç olarak, günümüzde yaşananlar da bize popülizmin ve güvenikleştirici aktörlerin¹⁴ bir güvenlik algısı oluşturduğunu göstermektedir.

3.1.3 Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Popülizm

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik olarak erkek ve kadını ifade eden cinsiyet teriminden oldukça farklıdır. Biyolojik ve fizyolojik farklılıkları içinde barındıran cinsiyet olgusu ile içinde yaşanan toplumun kültür ve beklentileri ile şekillenen toplumsal cinsiyet normları psikolojik yönleri de içermektedir. Literatürde toplumsal cinsiyet, Rice'in tanımı ile “bireyi kadınsı (feminen) ya da erkeksi (maskülen) olarak kategorize eden psiko-sosyal özelliklerdir” (Rice, 1996, s. 5).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet konularını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley'e göre, “toplumsal cinsiyet erkeklik ile kadınlık arasındaki biyolojik farklılığa paralel olarak toplumsal hayattaki eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir” (Marshall, 1999, s. 98). Bu tanımlar ışığında diyebiliriz ki toplumsal cinsiyet kadınlığın ve erkekliğin nasıl olduğu ile ilgili değil, bu cinsiyetlerin toplum nezdinde nasıl şekillendiği ile ilgilidir.

Kadına ve erkeğe farklı roller ve anlamlar yükleyen toplum, kadınlık ve erkekliğe bambaşka ifadeler yüklemiştir. Örneğin, kadının aile için yetiştirilmesi ve ev işlerini

¹⁴ Güvenikleştirici aktör, bir konuyu söylemlere/sözel eylemlere başvurarak bir nesneye yönelik tehdit olarak gösteren ve konuyu politik alana taşıyan aktörlerdir (Buzan, Wæver, & Wilde, 1998, s. 40). Bu aktörler siyasiler, hükümetler, lobi ve bürokratlar olabilir.

yürütmesi ve bundan sorumlu tutulması ile erkeğin çalışma dünyası için yetiştirilmesi ve evin geçimini sağlaması beklentisi, toplumun kadın ve erkeği işgücü içinde farklı konumlanması ve onlara farklı görevler atfetmesi ile ilgilidir (Powell & Greenhaus, 2010). Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetin yanısıra “erkek(silik)”, “kadın(sılık)” ve “cinsel iş bölümü” gibi kavramları da içermektedir. Toplumlara sirayet eden genel geçer değişmez kalıplaşmış erkek(silik)liği, erkek cinsine ait olan ve ona atfedilen özellikler olarak tanımlamak mümkündür. Parsons ve arkadaşları, bu tür rollerin küçük çocuklar tarafından içselleştirildiğini ve yetişkin hayatında arzu edilen iş bölümüne yol açtığını, bu iş bölümü ile erkeklerin ve kadınların toplumsal sisteme daha iyi entegre olduklarını, dolayısıyla sistemin sorunsuz bir şekilde işlemeye başladığını iddia ederler (Marshall, 1999, s. 206-207). “Toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde ‘erkek’ olmanın gereklilikleri ailenin geçimini sağlama, baba, eş olma, aktif, saldırgan, kavgacı olma gibi davranışlar ve roller ile karşılığını bulur” (Segal, 1990, s. 25). Kadın(sılık) ise kadınlara özgü hareket ve duygu biçimlerini karşılayan ve erkek(silik)likle karşıt olarak kullanılan bir terimdir. Hangi özelliklerin kesin olarak kadınsı diye görülebileceği duruma göre değişmekle birlikte; pasiflik, bağımlılık ve zayıflığın genelde kadınlara atfedilmektedir (Segal, 1990, s. 374). “Kadınlar güçsüzlük ve öfke, hayal kırıklığı ve az gelişmişlik, kendilerini aşağı görme gibi hisleri paylaşmaktadırlar. Erkeğin temel rolü ailenin ekmeğini kazanmak iken, kadınlar öncelikli olarak eş ve anne olarak dünyaya gelirler” (Eichenbaum & Orbach, 1997, s. 12-13). Kısaca toplum içinde kadınlar güçsüz, erkekler güçlü rollere büründürülmüştür.

Feminist araştırmacılara göre, iktidarların ilişkileri sonucunda toplumsal cinsiyet olgusu oluşmuştur (Mudde & Kaltwasser, 2015). Yetkin ve kapsayıcı bir siyasi kurum olan devlet toplumsal cinsiyet rejimlerini oluşturabilmekte, varolanlarını onaylayabilmekte ve onları yeniden üretebilmektedir (Donovan, 2015). Bunu da ideolojisi ölçüsünde kullandığı söylem ve yaptığı politikalar ile gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, devlet bu ataerkil düzeni sağlayıp kurarak ataerkil bir kurum olmaktadır (Donovan, 2015). Ancak, devlet tamamen toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen bir yapıda olmayabilir (Svensson & Gunnarsson, 2012). Elbette ki, devlet politikaları da zamanla tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal koşullar sebebiyle yapılarında ve toplumsal cinsiyete bakışlarında değişiklik gösterebilmektedir. Bu çerçevede de devleti yöneten rejimler ve liderlerin söylemlerinde, mensup oldukları siyasi partilerin tüzükleri gereği sosyal ve ekonomik alana dair olan

görüşleri partileri destekleyici tutumlarla yansıtılmaktadır (Svensson & Gunnarsson, 2012). Bu da popülizmin tanımında olduğu gibi bir genelleme yapılamayacağını her rejimin kendine göre uyguladığı programları, iktidarların mevcut toplum yapısına yaklaşımlarının çözümlenebileceği önemli kaynaklar olarak öne çıkmaktadırlar. Bu sebeple toplumsal cinsiyet bağlamında popülizme de bu değişkenlikle bakmak gerekir.

“Cinsiyet” çoğu zaman minimalist açıdan ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet, seçmenlerin veya parti üyelerinin cinsiyetini belirleyen ve erkekliklerin ve kadınlıkların “örgütlerde, kurumlarda ve süreçlerde nasıl etkileşimde bulunduğunu” göz önünde bulundurmanın zorluğundan kaçınan bir değişken olarak tanımlanmaktadır (Lovenduski, 1998, s. 339). Kadınlar kendilerine siyasi arenada yer edinebilmek için erkeksi özellikler sergilemek durumunda kalmışlardır (Childs & Webb, 2012). Dorit Geva (2019, s. 4) *Daughter, Mother, Captain: Marine Le Pen, Gender, and Populism in the French National Front* başlıklı makalesinde İngiltere’de Margaret Thatcher’ın “*Demir Lady*” olarak varolmasının, ses tonunun “tok” veya “düz konuşma” gibi hegemonik erkeklikle ilişkili kişilik özelliklerini barındırmasına ve hegemonik kadınlığı fiziksel görünüm yoluyla somutlaştırmasına bağlamaktadır.

Tarih boyunca birçok siyasi olguda olduğu gibi popülizm de çoğunlukla (güçlü) erkeklerle ilişkilendirmiştir. Bu durum Arjantin’deki Juan Domingo Perón veya Venezuela’daki Hugo Chavez gibi Latin Amerika popülist başkanlarından, İtalya’daki Silvio Berlusconi veya Avusturya’daki Jörg Haider gibi Avrupa popülist liderlerine kadar geçerlidir. Buna ilaveten, popülistlere oy veren kitleler de baskın olarak erkek seçmenden oluşmaktadır (Mudde & Kaltwasser, 2015). Örneğin, Avrupa’daki popülist radikal halkın (PRR) partilerinin çoğu erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu bir seçmene sahiptir.¹⁵ Üstelik, özellikle Latin Amerika’da popülistler sıklıkla, kadının politik ve sosyal haklarını ve tutumlarını ilerletmek yerine cinsiyetçi fikir ve politikaları teşvik eden maço siyasetin örnekleri olarak görülmüştür. Bununla birlikte, kavramsal olarak popülizmin cinsiyetle özel bir ilişkisi yoktur. Aslında, “insanlar” içindeki diğer tüm farklılıklar gibi toplumsal cinsiyet farklılıkları da popülist politikayla ilgili olsa da ikincil olarak kabul edilir. Oysa popülist aktörler kültürel ya da ideolojik bir boşlukta bulunmazlar. Popülistlerin toplumsal cinsiyet bağlamında tutumlarını belirleyen ulusal bir kültür ve daha geniş bir ideolojidir.

¹⁵ Veriler için bkz: <https://euobserver.com/eu-election/143867>

Popülistlerin toplumsal cinsiyet ile ilgili tutumları da genellikle ataerkil ve onların yetiştirmiş olduğu siyasi kültür içerisinde gelmektedir. Popülizmin ideoloji olmadığı gibi bu siyasi kültürün getirmiş olduğu kadın erkek ayrımının da bir ideolojisi yoktur. Örneğin, ağırlıklı olarak sağ kanat olan ancak son derece özgürleşmiş toplumlarda harekete geçiren popülistlerde de kadın erkek ayrımı görülebilir veyahut Güney Amerika’da çoğunlukla sol kanatta olan ancak güçlü ataerkil toplumdaki popülistlerde de kadın erkek görülebilmektedir. Toplumdan topluma, rejimden rejime, kültürel miraslardan ve siyasi kültürlerden kaynaklı olarak toplumsal cinsiyet konusu değişim gösterecektir.

Tüm bu katkılar doğrultusunda, popülizmi Cas Mudde’nin (2004) tanımladığı şekilde, toplumu nihayetinde iki homojen ve antagonist gruba, “saf insanlar” ve “yozlaşmış seçkinler” olarak ayırdığını düşünen “ince/zayıf-merkezli” (*thin-centered*)¹⁶ bir kavram olarak tanımlıyoruz. Popülizm tanımımız cinsiyet sorunları ve rolleri hakkında hiçbir şey söylemez. Aslında, “halkın” hem erkekleri hem de kadınları içerdiğini ve “insanlar” kategorisindeki diğer tüm farklar gibi, aralarındaki farkların “insanlar” ile “seçkinler” arasındaki temel savaşa ikincil olduğunu varsaymak gerekir. Ernesto Laclau’nun belirttiği gibi, popülist seçmenler ve liderler genellikle “halkı” kimin kesin olarak oluşturduğu konusunda oldukça belirsizdir (Laclau E. , 2005). Kısacası, popülizm her şeyden önce “saf insanlar” ile “yozlaşmış elitler” arasındaki bir Manichaean (Maniheizm)¹⁷ ayrımına dayandığından, toplumsal cinsiyet meseleleri ve rolleri üzerinde belirli bir konumu yoktur. (Mudde & Kaltwasser, 2015).

Bununla birlikte, birincil elit karşıtı mücadeleye ikincil olsa bile, popülist bir cinsiyet bakış açısına sahip olma olasılığı vardır. Örneğin, popülistler, “halkın” geleneksel eril terimlerle ve “elitlerin” geleneksel kadınsı terimlerle tanımlandığı birincil mücadelelerini cinsiyetçi bir şekilde yürütebilirler. Başka bir deyişle, kelimeler dişileştirilebilir. Örneğin, “vatan” genel olarak korunmaya muhtaç bir kadın bedeni olarak erotikleştirilmiş bir milliyetçiliğe vurgu yapar (Parker, Russo, Sommer, & Yaeger, 1992). Görüldüğü gibi kadın bedeni yalnızca erkekleri inşa etmek üzere kullanılmakla kalmamış

¹⁶ Orijinal metinde kullanılan “*thin*” sözcüğü ince ve zayıf anlamı taşımaktadır, çeviride ise dilimize zayıf kelimesinin kullanılmasının nedeni güçlünün karşıtı anlamında olması sebebiyledir.

¹⁷ İranlı Mani’nin kurduğu, Hristiyan-Zerdüşst karması dualist bir dindir. Maniheizm olarak da bilinen bu din kökleri Zerdüştlüğün iyilik ve kötülük ilkesine dayanır. Evren bir iyilik kötülük karışımıdır ve insan da bundan ötürü ruhtan ve bedenden yaratılmıştır. Popülizmin tanımında da Cas Mudde, saf insanlar ve yozlaşmış elitler olarak iki ayrı kutba ayırarak bu ayrımı Maniheizm’deki iyi-kötü ayrımına benzetmiştir.

aynı zamanda sevilip savunulacak, uğruna ölümleri göze alabilecek bir aşka bağlanırcasına “vatanına bağlanmalı ve yabancılardan korumalısın” fikrini empoze edilmekte kullanılmıştır (Najmabadi, 2013).

Bununla birlikte, bu tür bir ayrımın altını çizmek için popülizmin diğer faktörlerin yardımına ihtiyacı vardır. Örneğin, Inglehart ve Norris’in yapmış olduğu bir araştırmada Latin Amerika ve Avrupa’daki çağdaş popülist güçler arasındaki temel farklılıkların, bölgesel bağlamların her birinde var olan şikayetlerle ilgili olan belirli ideolojik özelliklerin kullanılmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Mudde & Kaltwasser, 2013, s. 499-500). Bulguları sonucu, popülist aktörlerin ve takipçilerin “halk” ve “seçkinler”in cinsiyete dayalı bir karakterizasyonuna sahip olup olmadıklarının temelde iki faktöre bağlı olduğu görüşü ortaya çıkmıştır: faaliyet gösterdikleri kültürel ortam ve diğer ideolojik özelliklere uyuyorlar olmaları. Ancak, daha önce de bahsettiğim gibi, popülizm de net bir tanımlı olmayan kavramken, geniş kapsamlı genellemeler yapmak her zaman karmaşıktır, çünkü ülkeler içinde de birçok farklılık barındırmaktadır.

Örneğin, Kuzey Avrupa’daki cinsiyet meseleleri ve rolleri hakkındaki görüşlerin Güney Amerika’dakilerden farklı olduğu öne sürülmemiştir (Inglehart & Norris, 2003). Bu, özellikle çok farklı kültürel ortamlarda ortaya çıkan popülist güçleri karşılaştırdığımız anlamına gelirken farklılığın cinsiyet normlarında gözle görülür olmadığını bize gösterir. Buna göre, popülist aktörlerin “popüler” toplumsal cinsiyet meseleleri ve rolleri hakkındaki görüşlerini kabaca ifade ettikleri düşünülürse Güney Amerika’da erkeksi bir konum ve Kuzey Avrupa’da nispeten cinsiyet eşitliği yaklaşımını benimsemişlerdir. Fakat fark yine de fazla değildir. Inglehart ve Norris’in (2003) yapmış olduğu karşılaştırmalı analiz az da olsa toplumsal cinsiyet bağlamını görmek adına fayda sağlamıştır.

Michael Freeden’in de bahsettiği gibi, ince merkezli¹⁸ bir ideoloji olarak popülizm nadiren tek başına var olur; çoğu durumda, popülist aktörler popülizmlerini milliyetçilik gibi diğer ince merkezli ideolojiler veya sosyalizm gibi kalın ideolojiler ile birleştirir (Freeden, 1996).¹⁹

¹⁸ Canovan ve Mudde (2002) popülizmi, Michael Freeden’in ödünç aldığı kavramla “zayıf-merkezli (*thin-centered*) bir ideoloji” olarak tanımlar. Bu tanıma göre popülist ideoloji, tüm dünya hakkında kapsayıcı bir şey söyleyebilen liberalizm, sosyalizm gibi bir ideolojiden ziyade, kısıtlı sayıda siyasal kavramı ilişkilendirebilen dar bir kavramdır.

¹⁹ Popülizm hakkındaki literatür genellikle Avrupa’daki sağcı popülizm ile Latin Amerika’daki solcu popülizm arasında ayrım yapar. Bu çalışmada ise “sol” ve “sağ” popülizm bir arada kullanılmıştır. Daha

Popülist hareketler ve partiler çoğunlukla erkekler tarafından yönetilmekte, çoğunlukla erkek parti üyeleri tarafından temsil edilmekte ve çoğunlukla erkek seçmenler tarafından desteklenmekte olsa da bu popülizmin kendi başına cinsiyet rolü ve ilişkileri hakkında geleneksel görüşlere sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Popülist kadın liderler temelinde düşünecek olursak, örneğin Almanya’da Merkel lider konumunda “erkek gibi” davranarak var olmaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte, Fransa’da Marine Le Pen veya Peru’daki Keiko Fujimori her ne kadar kendi niteliklerine ve güç tabanlarına sahip olsa da güçlerinin çoğunu erkek bir liderle olan kişisel ilişkilerinden dolayı güçlerinin çoğunu elde ederek bir kariyer yapmışlardır. Dolayısıyla, popülizm sadece erkek liderlere değil aynı zamanda onu kendi siyasi ideolojileri için kullanan kadın liderlere de hitap eder (Mudde & Kaltwasser, 2015).

Şaşırtıcı bir şekilde, popülist söylem ve üslup konusundaki uzun süredir devam eden ilgi göz önüne alındığında, popülizmin olası cinsiyetçi yönleri hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Güney Amerika’daki machismo ve popülizm arasındaki ilişkiyi açıkça ele alan az sayıda araştırmacıdan olan antropolog Xavier Andrade, Ekvador’un en büyük şehri olan Guayaquil’deki etnografik çalışmasında, “Guayaquil’deki popülist geleneğin en ilgi çekici yönlerinden biri, popülist liderlerin hegemonik erkeklik kavramlarını oligarşiye ve/veya egemen seçkinlere karşı popüler kefaret için güçlü, hayali bir silaha dönüştürmeleridir” demektedir (Andrade, 2003). Benzer şekilde, Ov Cristian Norocel, PRR İsveç Demokratları ile ilgili yenilikçi çalışmasında, partinin “*muhafazakar oğul*” kavramsal metaforunun, İsveç’i tanımlamaya yönelik girişimlerinde somutlaştırdığı merkezi bir heteroseksüel erkekliği barındırdığını tespit etmiştir. (Norocel, 2010)

Sonuçta, popülizm ve cinsiyet arasındaki ilişki şimdiye kadar diğer siyasi konulara oranla dünya siyasetinde çok az bilimsel ilgi görmüştür. Ancak popülizm yalnızca siyasi ya da güvenlik bağlamında kendine yer bulmuyor; toplumsal cinsiyet sorunlarının ve rollerinin de popülizm için çok önemli olduğunu görüyoruz. Ayrıca, toplumsal cinsiyet sorunları, eşlik eden ideoloji ve coğrafi bölgeye bakılmaksızın popülist programlarda ve propagandada oldukça nadir görülüyor. Diğer yandan, ulusal parlamentolardaki kadın temsilcileri açısından, Güney Amerika’nın solcu popülistleri, Kuzey Avrupa’daki sağcı

---

fazlası için bkz. Norberto Bobbio, *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*, trans. by Allan Cameron (Chicago: University of Chicago Press 1996).

popülistlerden, en azından göreceli olarak, ülkelerindeki popülist olmayan aktörlerle karşılaştırıldığında daha iyi durumda olsalar dahi, bahsettiğim gibi kadın popülistler de eril dil kullandıkları için ne yazık ki yine kadın temsiline karşılığını oluşturamıyorlar. Bunlara ilaveten, toplumsal cinsiyet konusunun popülizm bağlamında değerlendirirken sosyal ve kültürel bir farklılıktan ziyade cinsiyet eşitsizliğini de ideolojik bir farklılığın merkezine konumlandığını ve popülizmin toplumsal cinsiyetten daha çok ideolojileri önemsediği ve ideolojilerle kendini önemli konumda tuttuğunu görmekteyiz. Fakat, popülistlerin sol veya sağ bir ideolojiyi benimsemeleri, kendi taraflarındaki cinsiyet boşluklarının azalmasını ne ölçüde teşvik ettiklerini anlamada kilit bir unsur olarak gözükmektedir. Yani başka bir deyişle, ulusal kültür muhtemelen cinsiyete özgü kotaların uygulanmasıyla ilgilidir ve sonuç olarak daha özgürleşmiş toplumlarda (daha liberal ve demokratik) faaliyet gösteren popülist aktörler kadınların tanımlayıcı temsiline göreceli olarak açık bir yaklaşım sergilemektedir. Liberal demokrasilerin olduğu ülkelerde kadınların toplumdaki yeri önem arzeder. Ancak popülizm bunu da aşındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, daha liberal ve demokratik ülkelerdeki kadının yerine ve kesişimselliğine dikkat çekmekte fayda var: yani cinsiyet yine bir şekilde ülkelerin kültürel ve sosyal yapısı ile etkileşime giriyor. Bu nedenle, popülist güçlerin toplumsal cinsiyet meseleleri ve rolleri hakkındaki görüşleri, diğer kimlikler hakkındaki görüşleri ile birlikte analiz edilmelidir. Çünkü siyasi kültüre ve ideolojiye göre olaylara bakış açısı değişecektir. Muhafazakar toplum ile liberal bir toplumun toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısı bir olmayacaktır ve bu da söylemlerini etkileyecektir. Sonuçta Ernesto Laclau (2005), popülizmin yükselişinin, normalde farklı ve hatta bazen antagonistik kimlikleri olan çeşitli gruplar arasında bir denklik zincirinin eklemlenmesini içerdiğini doğru bir şekilde belirtiyor.

Sonuç olarak, popülizm ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Artan sayıda popülist liderlerin (diğerlerinin yanı sıra Siv Jensen, Keiko Fujimori, Marine Le Pen, Roxana Miranda ve Sarah Palin gibi) sayısı göz önüne alındığında, popülist parti seçmenlerinin, toplumsal cinsiyet ve popülizm arasındaki ilişki pek çok tartışılan konuyla alakalı hale gelmiştir. Bu konuya diğer katkılar gibi bir coğrafi alandaki belirli grupların karşılaştırmalı ve ulusal çalışmalarına ek olarak, kültürel ve ideolojik faktörlerin göreceli etkisini daha fazla çözmek için ideolojik ve bölgesel sınırları aşan daha fazla karşılaştırmalı çalışmaya ihtiyacımız olacaktır. Bu çalışmada, kadının toplumdaki yeri ile ilgili söylemlere

diğer bölümlerde örnek olaylarda yer verilecektir. Böylelikle popülizmin ve popülist liderlerin söylemlerinin toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde kadını konumlandığı yer daha net anlaşılacaktır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, yükselen popülizmin Avrupa'da artan aşırı sağ partilerle olan ilişkisine değinilecektir. Aşırı sağ parti liderlerinin popülizmi kendi lehine kullanarak halkı nasıl etkiledikleri ve meclis içerisinde kendilerine nasıl yer buldukları ve kendilerine bir taban yaratırken de popülizmi nasıl kullandıkları incelenecektir.

BÖLÜM IV

AVRUPA'DA POPÜLİZM

Korkuyorum. Korkuyorum çünkü birkaç zamandır etrafımda benden farklı olan çok insan olduğunu görüyorum. İşimi alacaklar diye korkuyorum. Kendi fikirlerini ve dinlerini bana dayatmalarından korkuyorum. İşte, metroda, yaşadığım civarda ve oturduğum binada çok fazlalar... Korkmakta haklı mıyım?²⁰

Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin de yıkılmasıyla ulus-devlet düzenine geçiş yapan Doğu Blok'u ülkelerinin liberal demokrasiye geçiş yapacağı yönünde beklentilerin günümüzde pek de karşılanmadığını görmekteyiz. İki kutuplu sistemin sona ermesi ile yeni bir "öteki", yeni bir "düşman" arayışı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulurken belirtildiği üzere, neoliberal politikaların ve küreselleşmenin etkisi ile devletler arası sınırların şeffaf hale gelmesi, uluslararası arenada meydana gelen krizlerin, değişimlerin ve dönüşümlerin ülkelerin iç politikasından bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir. İç politikada yaşanan sorunlar küresel alana da yansımaktadır. Nitekim çalışmanın popülizm kısmında da bahsedildiği üzere, 11 Eylül saldırılarının ardından, Avrupa'da sağ görüşe sahip partilerin konumları güçlenmiştir. ABD'de gerçekleşen bir terör saldırısının tüm dünyada etkilerinin olmasını küreselleşmenin getirdiği sınırsız bir dünya içinde oluşumuza bağlamamız mümkündür. Bu bağlamda "düşman" öteki olarak kavramlaştırılmakta ve sağ görüşte olan siyasi partiler tarafından da araçsallaştırılarak siyasi, ekonomik ve sosyal pek çok alanda söylemlerle güvenlik sorunu olarak gösterilmektedir. Avrupa'da bu güvenlik sorunu göç, mülteciler ve İslamofobi ile beslenmektedir. Göç/mülteciler gibi konular başta sağ parti liderleri olmak üzere siyasiler tarafından popülist söylemlerle, kendilerine destek/tabana oluşturmak amacıyla bir araç haline getirilmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitimi ile Doğu Avrupa'nın liberalleşme sürecinde yükselen aşırı sağ yalnızca yerel ve bölgesel olmamış, ABD ile küresel bir çapta kendisini göstermiştir. Çalışmanın bu bölümünde Avrupa'daki aşırı sağ oluşumların ırkçılığı ve milliyetçiliği popülist söylemlerle nasıl araçsallaştırdıkları analiz edilecektir. Önce aşırı sağ kavramsal

²⁰ CİMADE, *Petit Guide pour Lutter contre les Préjugés sur les Migrants*, Paris. 2011. s. 3.

olarak ele alınacak, ardından ırkçılık ve faşizm incelenecektir. Devamında popülist sağın liberal demokrasiyi ve düzeni nasıl dönüştürdüğüne dair örnek teşkil eden Polonya ve Macaristan'da aşırı sağ hareketler analiz edilecektir.

4.1 Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ

21.yüzyılın başlangıcından itibaren aşırı sağ hareketlerin/partilerin Avrupa Birliği ülkeleri arasında hızla artış gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu yükselen aşırı sağ oluşum, Fransa ve Avusturya'dan başlayarak günümüzde neredeyse tüm Avrupa'yı sarmalı içerisine almıştır. 1990'lardan beri bölgesel ve küresel bir problem olan aşırı sağın yükselişi, birçok akademisyen (Ramet, 1999; Betz H. G., 1993; 1994; Mudde & Kaltwasser, 2012) tarafından çeşitli açılardan tartışılmış ve üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Bazı akademisyenler (Vural, 2005, s. 200-201; Montserrat, 2010, s. 5), yükselen aşırı sağ hareketlerin sebebini, 2008 yılında yaşanan ABD'den başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik krize ve kriz sonrası doğan işsizliğe bağlamaktadır. Fakat aşırı sağın yükselişini yalnızca ekonomik bir sebebe bağlamak çok doğru değildir. Zira Avrupa'ya baktığımız takdirde, ekonomik krizden en çok etkilenen İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerde aşırı sağ oluşumun artışı çok yoğun gözlenmezken, Finlandiya gibi ekonomik krizden çok etkilenmeyen bir Kuzey Avrupa ülkesinde aşırı sağa oy veren seçmen kitlesi görülmektedir. Huntington'ın *Medeniyetler Çatışması Mı?* başlıklı makalesinde belirttiği gibi:

Yeni dünyadaki çatışmaların kaynağı sadece ekonomik veya ideolojik nedenler olmayacak; insanoğlu arasındaki büyük çatışmanın temel kaynağı kültürel nedenlerden doğacaktır. Medeniyetlerin çatışmaları küresel siyaseti domine edecek ve bu medeniyetler arasındaki fay hatları, geleceğin çatışma fay hatlarını oluşturacaktır (1993, s. 22).

Aşırı sağın yükselişinde ekonomik nedenlerin yanında çeşitli sosyo-kültürel sıkıntılar da vardır. Güvenlik ve kimlik arayışı aşırı sağın yükselişini besleyen diğer bir nedendir. Aşırı sağın günümüzde bu denli oy artışının sebebini son yıllarda daha da artan yabancı düşmanlığı, İslamofobi, milliyetçilik ve ırkçılığa bağlamak yanlış olmayacaktır. Özellikle 9/11 sonrası yaşanan İslam karşıtlığı, Avrupa'daki siyasi liderlerin propagandalarında başlıca söylem niteliği kazanarak ön planda yerini almıştır.

Bu bölümde popülizmin Avrupa’da yükselişi incelenecek ve yükselen aşırı sağın getirdiği ırkçılık ve faşizme varan milliyetçilik olgularına değinilecektir. Söz konusu etkileşimin yönü ve siyasetin günümüz yüzyılında nasıl şekillendiği, nelerin popülizmi doğurduğu ve beslediği, merkez sağ iktidarların aşırı-sağ argümanlarından nasıl etkilendiği çalışmanın teorisi ile birleştirilerek Avrupa’da yükselen aşırı sağın artışıdaki sebepler Polonya ve Macaristan örnekleri üzerinden açıklanacaktır.

4.1.1 Aşırı Sağ Nedir?

Aşırı sağ hareketler uluslararası sistemde zaman zaman geri planda kalmasına rağmen kendisine yer bulmuş ve görünürlüğünü sürdürmüştür. Özellikle, 1930’lu yıllar aşırı sağ hareketlerin/partilerin en revaçta olduğu zamanlar olmuştur. Aşırı sağın o dönemde güçlü olmasının sebebi kuşkusuz ekonomik kriz sonrası yaşanan buhrandır (Selcen, 2014, s. 165). Aşırı sağ partiler/hareketler, ekonomik bunalımdan etkilenen insanların desteğini kazanarak siyasi arenada kendisine yer edinmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu hareketler yalnızca ekonomik değil aynı zamanda da sosyal açıdan olumsuz etkilenen toplumdaki kişilerden de destek almıştır. Yükselen aşırı sağ ile birlikte, Yahudi karşıtlığı ve ırkçılık da nüksetmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası partilerin Yahudi karşıtlığı üzerinden sürdürdüğü faşist politikalar yerini daha hoşgörülü ve barışçıl siyasi yapılanmalara bırakmıştır. Savaşın sona ermesi farklı ekonomik modellerin ortaya çıkmasını sağlamış ve ırkçılığın bir söylem olarak kullanılmasının da sonunu getirmiştir. Ne yazık ki uzun sürmeyen bu istikrarlı ortam, 1960’larda aşırı sağın kendisini tekrardan göstermeye başlamasıyla son bulmuştur. Bu dönem ise tam olarak işgücü sebebiyle Avrupa’ya giden göçmenlerin dönemine tekabül etmektedir (Alkan, 2015, s. 276). Artan işçi göçü, Soğuk Savaş Dönemi’ne denk düşmesiyle de birlikte pek masumane karşılanmamıştır. Çünkü 1970’lerden sonra Avrupa’da başlayan istiham sorunları, kültürel farklılıkların yaşanması, toplumda yaşanan memnuniyetsizliklerin oluşması gibi unsurların kaynağı göçmenlere yüklenmiştir. Bu durum da aşırı sağ hareketlerin yeniden yükselmesinin bir sebebi olmuştur.

Popülizmde olduğu gibi aşırı sağ da, literatürde çok fazla tanım ve yaklaşımın mevcut olması nedeniyle isimlendirme konusunda birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Aşırı sağ tanımlanırken de yazarlar genellikle birden fazla sözcük ve terminoloji kullanmaktadır.

Uzunçayır'a (2017, s. 365) göre "Terminoloji sorunu bir başka açıdan, olgunun devingen, karmaşık ve çoklu doğasından da kaynaklanır". Gerek bağlamların gerekse de ulusal koşulların çeşitliliği; dünyada hızla değişen ve dönüşen sistemler tanım karmaşasını daha da çetin bir hale sürüklemektedir.

Aşırı sağ için kullanılan terimlere bakıldığında "*faşist*", "*neo-faşist*", "*neo-Nazi*", "*radikal sağ*", "*aşırı sağ*", "*uç sağ*", "*popülist*", "*popülist sağ*", "*radikal sağ popülist*", "*popülist radikal sağ*", "*milliyetçi popülist*", "*ırkçı*", "*göçmen karşıtı*", "*yerleşik düzen karşıtı*" gibi bir takım etiketler kullanılmaktadır (Uzunçayır, 2017, s. 365). Bu tanımların, daha önce de belirtildiği üzere, dönemselsel bağlamlara ve siyasi değişkenlere göre kullanımı zaman zaman yaygınlaşabilmektedir. Örneğin, 1970'lerin sonlarından itibaren giderek yükselen aşırı sağ partiler, günümüzde Avrupa'nın merkezinde yeniden canlanmaya başlamışlardır. Bu durum aşırı sağ partinin tekrardan şekillendiğini ve çerçevesinin değişerek o dönemlerden günümüze aşırı sağ popülizm olarak yeniden canlandığını göstermektedir. Yaşanan olgusal değişimle ve günümüz pejoratif kullanımıyla aşırı sağ olgusu popülizm terimi ile özdeşleştirilmiştir.²¹ Ancak söz konusu yükselme trendi yukarıda da belirtildiği üzere bir tanım birliği oluşturmamıştır.

1970'ler ile birlikte Avrupa'da birtakım istihdam sorunları, kültürel çatışmalar, toplum tarafından dışlanma ve memnuniyetsizlik gibi sorunlar baş göstermeye başlamış, sebebi de göçmenlere bağlanmıştır. Sorunların sebeplerini göçmenlerde aramak yükselen aşırı sağ hareketlerin işine yaramış, bu hareketler politik söylemlerini göçmen karşıtlığı üzerinden ilerletmişlerdir (günümüz Avrupası'nda olduğu gibi). I. Dünya Savaşı sonrasında aşırı sağ hareketler genellikle ekonomik buhrandan kötü bir şekilde etkilenmiş olan kitlelerin desteğini alırken, şu anda küreselleşmenin getirmiş olduğu unsurlardan faydalanamayan, sosyokültürel ve ekonomik anlamda kendisine yer edinemeyen insanlar tarafından destek görmektedir (Godin & Hanley, 2013). Buna ek olarak, I. Dünya Savaşı sonrası dönemden farklı olarak günümüzdeki aşırı sağ hareket ve partiler demokrasiyi ortadan kaldırmak/yok etmek eğilimde değildirler ama onu "*etnokrasi*" olarak tekrardan tanımlamayı istemektedirler (Griffin, 1991).

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, aşırı sağ hareketlerin farklı düzeyleri ve özellikleri vardır. Örneğin, bu hareketler radikal olabilirken, diğer yandan popülist,

²¹ Bu nedenle tezde popülizm bölümü ile bağlayıcı olacağı düşüncesiyle aşırı sağ bağlamına yer verilmiştir.

milliyetçi ve hatta otoriter de olabilirler. Hatta zaman zaman bu hareketlerde yoğun bir düzeyde ırkçı eğilimler de görülebilmektedir. Aşırı sağın özelliklerinde fark görülebildiği gibi, içerdiği söylemlerde de birbirinden değişik unsurlar barındırabilmektedirler. Bazı aşırı sağ partiler/hareketler “siz”/“biz” ayrımı yaparken, bir diğeri kendi tabanı içerisinde karşıt öteki yaratıp halkı kendi içerisinde ayrıma sürükleyebilmektedir. Yapılan bu ayrımlarda genellikle yabancı düşmanlığı ve antisemitizm kullanılmaktadır.

Aşırı sağ partiler/hareketler din ve değerlerinin korunmasını isterler; lakin, çoğulcu demokrasiye karşıdır. Hakim olan grubun yani “biz”in ülkelerindeki iş fırsatlarından yararlanmasını isterler (Gowlands, 2006). Sonuç olarak, aşırı sağ hareketler/partiler genellikle kendilerinden olmayana dışlama eğilimindedirler. Minkenberg’e (2011, s. 42) göre “Ulusun homojenliğinden yanadırlar”. Holmes’a (2009) göre “Göçmen karşıtlığı aşırı sağ partilerin temel özelliklerindedir”. Bu sebeptendir ki 1960 sonrası artan işçi göçü aşırı sağ hareketlerin yükselmesine neden olmuştur. Göçmenler ötekileştirilerek onlar üzerinden siyaset yapılmış; göçmenler günah keçisi gibi görülüp dışlanmış. Zira aşırı sağ partiler söylemlerinde, toplumdaki hoşnutsuzluğun sebebi olarak yabancıları vurgulamıştır. Yaşanan ve yaşatılan bu yabancı düşmanlığı²² toplumu bir ayrışmaya sürüklemiştir.

Aşırı sağ partiler, özellikle 1980’li yıllardan sonra seslerini daha duyulur hale getirmişler, siyaset arenasındaki yerlerini ve oy tabanlarını güçlendirmişler, Avrupa’nın her yerine nüfuz etmişlerdir. “1965 ile 1995 arası dönemde Batı Avrupa’da 19 aşırı sağ parti kurulmuştur” (Minkenberg, s. 42). “Doğu Avrupa’da aşırı sağ partilerin çoğu 1990’larda hükümet ortağı olmuşlar, Batı Avrupa’da ise çoğunlukla 21.Yüzyıl’ın ilk 10 yılında hükümet ortağı olmuşlardır” (Mudde C. , 2011, s. 14). Fakat aşırı sağ parti ve hareketler tek başına iktidara gelebilecek çoğunluğu elde edememiştir. Bazıları İtalya ve İsviçre’de olduğu gibi koalisyon hükümetlerin ortağı olabilmiş ya da desteklerini dışarıdan vermişlerdir (Fligstein, 2012, s. 115).

Avrupa’da sosyal-kültürel ve politik konuları siyasi söylemlerle etki altına alabilen yeni bir aşırı sağ olgusu ortaya çıkmıştır. Betz’in (1998, s. 1) de belirttiği gibi, ortaya çıkan

²² ““Xenophobia” Yunanca yabancı anlamına gelen “xenos” ve korku anlamına gelen “phobos” kelimelerinden oluşmaktadır. İnsanlar yabancı etkilerin, içinde yer aldıkları hakim kültürün homojenliğini bozacağından endişe etmektedirler. Eğer yabancı korkusu Müslüman gruplara yönelikse “İslamofobi” olarak ifade edilmektedir. 11 Eylül’den sonra İslamofobinin Avrupa’da yaygınlaşmasıyla aşırı sağ için de yeni “ötekiler” Müslüman göçmenler olmaya başlamıştır. Avrupa’nın 2008’den beri yaşadığı ekonomik krizle birlikte artan işsizlik ve ekonomik sorunlar, göçmen karşıtlığını daha da artırmaktadır” (Canatar, 2007).

yeni aşırı sağ siyasi perspektifi açısından kendilerinden önceki aşırı sağ parti/hareketlerden ayrılmaktadırlar. Betz'e (1998) göre, aşırı sağ akımı tanımlarken dünyadaki bütün demokrasi örnekleri için geçerli olacak ana ilkeler çerçevesinde bir kısıtlama yapılması gerekmektedir. Betz'e göre aşırı sağ;

...demokratik sistemin kurallarını, eşitlik ilkesini, bireysel özgürlüğü ve siyasi aktörlerin tamamının eşit haklardan yararlanmasını reddeden ve bunun yerine ırk, etnik köken, din gibi kişisel özelliklere dayalı otoriter bir sistemin savunuculuğunu yapan, hem kendi ülkesinde hem dış politikada siyasi amaçlarına ulaşmak için 'şiddeti' gerekli bir araç olarak kabul eden görüştür (1998, s. 3).

Betz'in tanımındaki demokrasi, eşitlik ve bireysel özgürlük kavramları liberalizmin savunduğu değerlerdir. Çalışmanın ilk bölümünde de belirtildiği gibi, bireyin özgürlüğü liberalizmde en kutsal değer olarak kabul edilmektedir (Heywood, 2016, s. 51). Özgürlükle kastedilen bireyin kendi çıkarları doğrultusunda istediği gibi davranabileceği değildir, kişi sınırsız bir hakka sahip değildir. Esas olan bireyin baskılara maruz kalmamasıdır, zira birey dışarıdan gelebilecek baskılara maruz kalmadığı müddetçe özgürdür (Waldron, 2013, s. 166); (Yayla A. , 2014, s. 153). Bireysel özgürlük kavramı ile sosyal ve siyasal çevre içerisindeki bireylerin özgürlüğü kastedilmektedir. Özgürlük, bireylerin kontrol mekanizmalarının olduğu ve bu kontrolü sağladıkları alandır. Liberalizmde birey merkezli halk anlayışı hakimdir ve bu sebeple demokrasi ve bireysel özgürlük arasında bağ oldukça önemlidir (Holden, 2007, s. 21-22). Ancak Avrupa'da giderek yükselen aşırı sağ partiler/aktörler bu değerleri yok ederek, otoriter, kapalı ve demokratik olmayan bir görüş ortaya koymaktadır.

Aşırı sağ partilerin bu yükselişindeki ana nedenlere bakacak olursak; küreselleşmenin getirdiği olumsuz sosyo-ekonomik koşullara karşı insanların kendilerini savunmasız hissetmesidir denilebilir. Böylelikle halk, kendilerini "*sokaktaki adamın temsilcisi*" veya "*halkın gerçek sesi*" olarak gösteren, merkez sağ ve merkez sol partileri "*elitist*" olarak tanımlayan ve onların yalnızca kendi ekonomik çıkarları için hareket ettiğini savunan aşırı sağ partilere yönelmektedirler (Langenbacher & Schellenberg, 2011, s. 12-15). Merkez partilerin sosyal ve kültürel sorunlar karşısında başarısızlığı, yabancı düşmanlığı yapmaları ve yolsuzluk yapmaları aşırı sağ parti ve hareketlerin yükselişinde etkili olmaktadır. 2008 sonrası yaşanan ekonomik kriz ve gelir dağılımı adaletsizliği de baş nedenleri arasında sayılabilir.

Sonuç olarak aşırı sağ partilerin yükselmelerinin nedenleri arasında 1960'lar sonrası hızla artan işçi göçü ve onun getirdiği sosyo-kültürel sebepler, yabancı düşmanlığı, 11 Eylül sonrası yükselen İslamofobi ve 2008 sonrası ekonomik buhran ve artan işsizlik yer almaktadır. Bu krizleri çözmeden yükselen aşırı sağ durdurmak kolay olmayacaktır. Aşırı sağ olgusunu daha iyi kavramak ve terminolojileri bütünleştirebilmek adına bir sonraki başlıkta sağ yükseliş tanımlarından olan faşist ideoloji ve ırkçılık tanımlarına değinilecektir.

4.1.2 Faşizm

Faşizm kelime kökeni olarak, Fransızca *fascisme* veya İtalyanca *fascismo* “İtalya’da Mussolini tarafından kurulan siyasi hareket” sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük İtalyanca’da *fascio* “demet, sıkıca birbirine bağlı grup, çete” sözcüğünden türetilmiştir. İtalyanca olan sözcük, Latince *fascis* “demet” anlamına ve “eski Roma’da otorite simgesi olarak taşınan çubuk demetine sarılı balta” sözcüğünden evrilmiştir (Etimoloji Türkçe). Faşizm kelimesi başlangıçta ve kelime kökeni itibariye, halkın elinde bulunan devlet gücünü temsil etmek üzere kullanılmaya başlanmış ve değişim göstererek 1920’lerin sonlarından itibaren İtalya’nın resmi devlet ideolojisi olmuştur.

Faşizm denilince akla ilk olarak Alman soykırımcı lider Adolf Hitler geliyor olsa da, esas olarak bu ideolojiyi ortaya atan kişi Benito Mussolini’dir (Kolektif, 2012). Daha açık bir ifadeyle, faşizm²³ Mussolini’nin önderliğinde İtalya’da ortaya atılmış/çıkılmış siyaset ideolojidir. I. Dünya Savaşı sonrasında hızla yükselen, özellikle İtalya’da Mussolini ve Almanya’da Hitler’in liderliğini sürdürdüğü faşizm, Avrupa’da ve dünyada²⁴ büyük yıkımlara sebep olmuştur. Avrupa’daki devletler faşizmin sebep olduğu bu yıkımı yaşamamak ve yaşatmamak için faşist liderlerin ve partilerin iktidara gelmelerinden sakınmışlar ve herhangi bir savaş ihtimaline karşı bütünleşme politikası girişiminde

²³ Faşizmin öğretileri İtalyan siyasal kuramcı olan Giovanni Gentile tarafından 1920’li yıllarda yazılmıştır (Kolektif, 2012).

²⁴ Faşizmin Avrupa ve dünyada diğer yansımalarına bakacak olursak; **Falanjizm**, İspanya’da ortaya çıkartılan otoriter-kralcı faşist ideolojidir; **Nasyonal Sosyalizm**, Nazizm olarak da bilinir; Mussolini’nin ideolojisinden sonra en çok tanınan nasyonal aşırı milliyetçi yaklaşım ve ırkçılık öne çıkan faşist harekettir; **Ustaşa**, Yugoslavya’da I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan faşist ideolojidir; **Peronizm**, Arjantin’de ortaya çıkmış diğer bir faşizm ideolojisidir. Özellikle 1946 ile 1955 ve 1973 ile 1974 yıllarında kendisini gösterir; **Avusturya Faşizmi** (Avusturya’da 1920 ve 1930’lu yıllarda uygulanmış olan bir diğer faşist harekettir), **Estado Novo**, Portekiz’de 1974 yılına kadar sürmüş olan Salazar rejimi olarak bilinir; **Japon Militarizmi**; aşırı derecede milliyetçi bir siyaset yürüten Hirohito Showa Tenno’nun İmparatorluğu dönemi faşist ideolojidir; **Reksizm**, **Belçika’da** Leon Degrelle tarafından ortaya atılan demokrasi karşıtı faşist harekettir (Bayraktar, 2017).

bulunmuşlardır. Bu çabaların pek de fayda sağlamadığını günümüzde Avrupa’da yükselen aşırı sağ hareketlerle birlikte görmekteyiz. Ignazi’ye (1992) göre, faşizm bir aşırı sağ ideolojisi. Ona göre 1970’lere kadar olan dönemde Avrupa’nın en güçlü aşırı sağ partisi MSI²⁵ olmuştur. Ondan sonra gelen grup ve partilerin ise MSI’dan esinlendiklerini belirtmiştir (Ignazi, 1992, s. 4).

Ignazi faşizmin birden fazla kullanımı/tanımı olduğunu belirtmiş ve bu kullanımların ortak noktalarını madde halinde belirterek aşağıdaki şekilde analiz etmiştir:

Faşizm, devletin birey üzerindeki otoritesine olan inanç; topluluk kavramına (kolektivizm), milliyetçilik, kendi ırkının üstünlüğü ve ırkçılığa vurgular yapma; bireysel temsil sistemi ve parlamenter düzene güvensizlik; kişi ve topluluk haklarının sınırlanması gerektiği iddiası; ulusal kader birliği çerçevesinde topluluk aidiyetine vurgu yapılması; toplumsal düzen için hiyerarşik sosyal örgütlenme öngörülmesi; devletin ve toplumun bireyden önce geldiği savunusudur (Ignazi, 1992, s. 17).

Ignazi’nin yaptığı tanımın ışığında faşizm, radikal, totaliter ve milliyetçi bir yönetim felsefesi demek yanlış olmayacaktır. Dar görüşlü bir rejim olan faşizm, bireyleri ve bireylerin haklarını önemsemez, tanımaz ve vatandaşlardan devletin zaferi ve bekası için toplu halde görevlerini yerine getirmesini bekler. Bu beklentilere ters düşecek olan ideolojiler, fikirler ve farklı görüşler topluma sirayet edemez (Kapani, 1996, s. 153). Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel her faaliyeti kendi elinde tutmak isteyen tek parti yönetimidir (Kapani, 1996, s. 178).

Faşizm, kendisini genellikle savunduğu felsefe üzerinden değil de karşı çıktığı fikirler üzerinden tanımlar. Bu anlamda anti-modern, anti-demokratik, anti-rasyonel ve anti-komünist olarak tanımlayabiliriz. Bir diğer yandan da faşizmin, militarist, emperyalist ve yayılmacı bir dış politika benimsediğini söylemek yanlış olmaz. Çünkü, faşizm devletin önemini ve gücünü benimser, bu güç için de askeri sembolizmi kullanmak faşizmin yaygın yöntemlerinden biridir. Tasca’nın (1999) faşizm tanımında belirttiği gibi, faşizm öncelikle kendisini parti karşıtlığı ile tanıtır ve ardından da bir siyasi parti oluşturma sürecine girer. Buna ek olarak faşizm oluşturduğu bu siyasi partinin eğitimlerinde, görev alımlarında, ekip belirlerken ve yeni bir düzen oluştururken militarist bir duruş sergiler. Faşizmin, siyasi hayatı devletin tekeli haline getirdiğini ve var olan sendika ve partileri devlete tabi kıldığını

²⁵ MSI, İtalya’da ortaya çıkan, faşist fikirlerle kendisini ifade eden ve Avrupa’nın her köşesinde “neo-faşist” katılımcıların olduğu toplantılar organize eden bir partidir.

söylemek yanlış olmaz. Faşizm halkı istediği gibi bir kalıba sokup ona şekil verebileceğini ve onları baskı altında tutabileceğini düşünür. Özetle, oluşturulan bu rejimde tek adam, tek lider çoğu bakanlığı yürütür, ulusun lideri, önderi ve bekasını belirleyen tek kurtarıcısıdır (Aybay & Sarıca, 1962, s. 39). Sartori (1976, s. 125) de faşizmi, “güçlü” ve “kapsayıcı” ideoloji; “yüksek” yaptırımların ve zorbalıkların olduğu bir yönetim; kendilerinden olmayanlara karşı “yıkıcı” politikaların uygulandığı bir yönetim olarak tanımlamıştır.

Poulantzas’a (1979, s. 73-74) göre, faşizm ile halk arasında olan ilişki temel olarak küçük burjuva ve faşizm ilişkisi olarak görülebilir. Çünkü küçük burjuva temelde faşizmin yanında yer almış ve açıkça faşizmi özümsemiştir. Buna ek olarak Poulantzas (1979, s. 73), küçük burjuva için “*faşizmin yürüyen kolu*” tabirini kullanmıştır.

Yukarıda çeşitli yazarların tanımlarının da ortaya koyduğu üzere faşizm, kötü sosyal, kültürel ve ekonomik dönemlerde kendisini göstermekte ve bu olumsuz süreçten etkilenen toplumun desteği sayesinde devleti baskı aracı kullanarak kendi politikalarını uygulamaktadır. Jelev’e (1994, s. 51) göre, “küçük burjuva sayıca çok olmakla birlikte, sosyal bunalımın ortaya koyduğu sorunların çözüm şeklini belli edemez. Bunun için de bu sınıf, ne büyük sermayenin, tekellerin ve tröstlerin gücüne ne de proletaryanın devrimci gücü ve savaşçıl azmine sahiptir”. Böylelikle, faşist ideolojiye sahip hareketler, popülist söylemlerle halkı yanına çekmek ve örgütlemek yoluna gitmektedirler.

Sonuç olarak faşizm, gücü kendi elinde tutabilmek için bir halk hareketi başlatır. Totaliter devlet aracılığı ile toplumun her kesimini zorbalıkla otoritesi altına alır. Hem bir ideoloji hem bir hareket/rejim olan faşizm, kitle iletişim aralarını halkı kontrol etmek için aracı olarak kullanır ve bu güçle muhalefeti de baskı altında tutmayı başarır. Amacı toplumun tüm birimlerine, tüm kurumlarına sirayet ederek devletin bekasını sağlayacak tek tip insan yetiştirmektir. Böylece faşizm tüm özgürlükleri ortadan kaldırmayı hedefler. Sonuçta faşizm, mutluluk, özgürlük ve eşitlik yerine otoriteyi, hiyerarşiyi ve disiplini koyan yıkıcı bir ideolojidir.

4.1.3 Irkçılık

İrk ve ırkçılık son zamanlarda sıklıkla gündemde olan tartışmaların tam ortasında yer almaktadır. İrk kavramını yalnızca biyolojik farklılıklar ile tanımlayan klasik antropoloji ile sınırlandırmamız pek doğru olmayacaktır. Uluslararası sistemde ırkçılık

tanımı yapmak için ise fiziksel ve biyolojik antropolojideki gelişmeleri takip ederek sosyolojik açıklamalarla bir tanım oluşturmak gerekmektedir. Bu sebeple, günümüzdeki yeni-ırkçı söylemleri anlamak adına ilk olarak ırk kavramını açıklamak ve anlamak gerekmektedir.

“İrk, bir insanın doğuştan gelen belli biyolojik/fizyolojik özellikleri, bir akrabalık ilişkisi nedeniyle benzer özelliklere sahip diğer insanlarla paylaştığı düşünülen topluluğa verilen addır” (Sumbas, 2009, s. 263). Irklar, insan türünün alt gruplarıdır. Biçim ve görünüş bakımında farklı olan ırklar, genetik bakımdan akrabadırlar. Özetle, ırk kavramı olarak insanları biyolojik/fizyolojik nitelikleriyle birlikte gruplamaktır. Avrupa dilleri içerisinde “ırk” (race) kelimesinin ilk ortaya çıkış tarihi yaklaşık olarak 16. yüzyıl dönemine tekabül ederken; ırk düşüncesi daha eskilere dayanmaktadır. Ve düşünce temeli “bir halkın veya insan grubunun kendilerini, ötekilerin üzerine koyduğu ve mevcut üstünlüklerini özsel bir farklılık öğretisi aracılığıyla ifade ettikleri bir siyasi tahakküm ve ekonomik sömürü bağlamında gelişmiştir” (Fortney, 1977, s. 35; Fenton, 2001, s. 98).

“İrkçilik kavramı ise, hiyerarşik bir sınıflama içinde aşağı görülen ırka karşı güdülen, şiddet ve aşağılama dolu davranış ve düşünceleri ifade etmektedir” (Sumbas, 2009). Bu bağlamda ırkçılık sözcüğü, 1930’larda Nazilerin Yahudilere karşı yürütmüş olduğu siyaseti tanımlamak için kullanılmaya başlanmış ve kavramın kullanımı dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır (Fredrickson, 2007, s. 5). Bernasconi (2007, s. 33)’ye göre ise bu kavram esnek bir şekilde ve geniş bir anlamda kullanıldığı süre boyunca buna itiraz edilmesinin bir anlamı yoktur. Lakin Montagu için ırk “*insanların en tehlikeli miti*”, Levi Strauss’a göre “antropolojinin temel günahıdır” (Billinger, 2007, s. 5). Bu bağlamda, ırkçılığın başlangıç tarihini tespit edebilmek pek olası değildir. Zira insanlar uzun bir zamandır, kendilerini belli sınıflara bölüp ayırtırmakta ve ötekileştirmektedir.

İrkçiliğin kökeni 19. yüzyıl Avrupalı filozoflar tarafından bir ideoloji olarak sistematize edilmiş olup eski Yunan, Roma, Mısır medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Ancak “kültürel ırkçılık” ya da diğer bir ifadeyle “yeni ırkçılık” kavramı Batı’da özellikle 11 Eylül sonrası yükselmeye başlayan İslam karşıtlığı akımı sonrası ırkçılık stratejisinin hinterlandını genişletmiş ve ardından Avrupa’ya sirayet etmiştir. Bu bağlamda, ırkçılığın başka bir tarafa evrildiğini, “diğerleri” ya da “öteki”lere yöneldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde de Avrupa’da yaşanan olaylar bize yabancı düşmanlığının,

göçmen politikalarının ve ırkçılığın ne tür bir seyir izlediğini göstermektedir. Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde (Avusturya, İngiltere, Fransa, Hollanda, İsveç ve Danimarka gibi) özellikle 1970 sonrasında ortaya çıkan göçmen karşıtlığı ırkçılığın yeni bir boyut kazandığını göstermiş olup Almanya'da yaşanan kundaklama olayları ya da 11 Eylül sonrası Müslüman azınlıklara uygulanan kötü muameleler ırk kavramının yeni izdüşümlerini oluşturmuştur. Almanya'da yaşananların yanı sıra, Fransa'da Banliyö ayaklanmaları sırasında, dönemin İçişleri Bakanı olan Nicholas Sarkozy'nin “*serseri*” ve “*ayak takımı*” diyerek Arap ve Afrika kökeninden gelen gençleri ikincil duruma düşürmüştür. Bu söylem Avrupa'nın göçmenlere karşı takındığı tavrı ortaya koymuştur (Sumbas, 2009, s. 262).

Tüm bu yaşananlarla birlikte, küreselleşmenin de etkisiyle günümüzde yükselen Aşırı Sağ kendilerini ırkçı söylemlerle yeniden görünür kılmıştır. Böylelikle, ırkçılık 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitlesel ve döngüsel bir hal alarak yabancı düşmanlığını ve özellikle İslamofobiyi ön plana sürerek yeni formuyla günümüzde ortaya çıkmıştır.

Bakıldığında, ırkçılık yüzyıllarca sömürgeciliği meşrulaştırmak için kullanılmıştır; yalnızca sömürgeciliği değil aynı zamanda da sömürgeleştirilen toplumlarda gerçekleştirilen soykırımları da meşrulaştırmıştır (Miles, 1994, s. 198). Robert Miles (1994), sömürge altında yaşamını sürdüren insanları “ikinci sınıf ırklar” olarak tanımlayan ırkçılardan bahsetmektedir; fakat o dönemdeki ırkçılık biyolojik-antropolojik perspektiften görülmektedir. Günümüzdeki ırkçılık daha kültürel ve biraz da göç hareketlilikleri üzerinden ilerleyen bir olgu haline gelmiştir. Bu sebeple ırk/ırkçılık olgusu, değişen günümüz şartlarında yeniden tanımlanmalıdır.

En temel anlamıyla ırkçılık; bir topluluğun başka bir topluluğu kültürel sebepler temelinde farklı ve kendi toplumundan aşağı görüp onu ötekileştirerek bir sınıflandırmaya sokması şeklinde tanımlanmaktadır (Castles & Miller, 2008, s. 27). Irkçılık; adın, ten renginin, dilsel ve dinsel olarak birbirlerinden dışlayıcı, aşağılayıcı ve hor gören, “biz”e karşı “öteki”nin oluşturulduğu söylem ve eylemleri içermektedir (Balibar & Wallerstein, 2003, s. 27-28). “Yalnızca genetik üzerinden düşünüldüğünde ise; bir insanın doğuştan gelen belirli biyolojik/fizyolojik özelliklerini, akrabalık bağı üzerinden benzer özelliklere sahip diğer insanlarla paylaşması durumu bizi “ırk” kavramına ulaştırmaktadır. Bu bakış,

insanları biyolojik/fizyolojik nitelikleriyle sınıflama biçimine vurgu yapmaktadır” (Sumbas, 2009, s. 263).

İrkçilik yeni dönemde Balibar’ın (2003, s. 32) söylemiyle “*ırksız ırkçılığın*” oluşumunu beraberinde getirmiştir. Günümüzde ırkçılık farklı bir görünüme bürünmüştür ve bu görünüm “kültürel ırkçılık” ya da “yeni ırkçılık” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. İnsanların genetiği baz alınarak yapılan ırk ayrımı yerini kültürel kodlara göre yapılan ve ırkçılığın kültüre, topluluğa göre tezahür etmesine bırakmıştır.

Kültürel ırkçılıkta genellikle bir kültürün değerleri aşağılanmakta ve ötekileştirilmektedir. Bu tip ırkçılıkta iki farklı kültürün bir arada olamayacağına inanılmaktadır. Balibar’a (2003, s. 27) göre, üst düzey ırkçılık ırksal işaretler ve bedensel işaretler gibi gözle görünebilirken, “kanıtlara” dayanarak bilimsel bir gerçeklik yaratırken yeni-ırkçılıkta (kültürel ırkçılıkta), görünmeyen kanıtlarla hayali bir gerçeklik yaratılmaktadır. Örneğin Avrupa’daki aşırı sağ partilerin ülkelerindeki işsizliği mülteci göçüne bağlaması gibi “gizli” nedenlere dayandırması kitlelerin gözünde ırkçılığı kurumsallaştırmaktadır. Sonuçta, birbirine benzer olmayan, farklı kültürlerin birlikte uyum içinde yaşayamayacağını belirtilerek bir ayırım yaratılmaktadır. Yaratılan bu ayırım da ırkçılığın kültürel bir oluşuma doğru seyrettiğini göstermektedir (Keneş, 2014, s. 411). Balibar yeni-ırkçılığı şu şekilde tanımlamaktadır:

Gerçek “bütüncül toplumsal görüngü” farklılık işaretlerinin (isim, derinin rengi, dinsel ibadet) etrafında eklemlenen ve korunma ya da ayırım hayalinin (toplumsal bünyeyi arılaştırma, “kendi”, “biz” kimliğini her türlü melezleşme, karışma ve istiladan koruma zorunluluğu) zihinsel ürünleri olan söylemlerde, temsillerde ve pratiklerde (şiddet, hor görme, hoşgörüsüzlük, aşağılama, sömürü biçimlerinde) kayıtlıdır (2003, s. 25).

Fakat günümüzde Batı’daki ırkçılık yukarıdaki gibi bir isimlendirmeye karşı pek de istekli değildir. Castles ve Miller’in (2008, s. 48) de ifade ettiği üzere, ırk kelimesi kullanılmadan yerine zenofobi, yabancı düşmanlığı ve etnosantrizm gibi yeni kelimeler kullanılarak ırkçılık kelimesinin üzeri kapatılmaya çalışılmaktadır.

4.2 Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ Bağlamında Popülizm

Aşırı sağ hareketler/partiler 21. yüzyıl sonrası uç çizgiden/konumdan çıkarak, Avrupa’nın pek çok ülkesindeki etkisini giderek arttırmaya başlamıştır. Yükselişte olan

aşırı sağ, “altın çağ” diye bilinen İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’nın giderek kendini geliştirdiği süreçte karşımıza çıkmıştır. Özellikle 1973-74 petrol kriziyle birlikte meydana gelen kitlesel işsizlik ve siyasi sistemin dönüşümü, bu sistemden memnun olmayan kamuoyunun da zorunlu yahut zorunlu olmayan göçleriyle ortaya çıkan kültürel çatışmalar Avrupa’yı yeni siyasal söylemlere yönlendirmiştir (Gündüz, 2010, s. 40). Şüphesiz 1980 sonrası oluşan bu söylemler ve aşırı sağ partiler/hareketler Batı dünyası için yeni bir oluşum değildi. Daha önce belirtildiği üzere, eskilere dayanan bu sağ kanat olgu özellikle Batı Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı sonrası ırkçılık dalgalarına kadar uzanmaktaydı. 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan hem ekonomik hem toplumsal bunalım ise yeni bir dalgayı oluşturmuş ve kriz ortamını fırsata çevirenler ise radikal, popülist aşırı sağ partiler olmuştur. Bu partiler, 90’lar sonrası Avrupa siyaset arenasının önemli baş aktörleri olmuşlardır. Aşırı sağın bu yükselişi, Avrupa’da savaş sonrası kurulan barış ve huzur ortamının korunmasında büyük katkısı olan AB’nin geleceği ve dünya açısından en büyük tehditlerden birini oluşturmuştur ve günümüzde de bu tehditkar tutumu devam etmektedir.

1980’ler ve 1990’larda Batı demokrasilerinde yükselen aşırı sağ partiler ve hareketler alışıla gelmiş muhafazakar konumdan farklı, başka bir boyutta kendini göstermişken, Avrupa’nın şu an içinde bulunduğu durum kısaca göçmen ve Müslüman karşıtlığı olarak ifade edilebilir. Avrupa’ya 1990’lardan sonra başlayan işçi göçü ve göçmenlerin dini ve kültürel yaşantılarının Avrupa’nın kültürel dokusunu bozacağını ve çatışma yaratarak varolan homojen yapıyı sarsacakları düşünülerek Avrupa toplumuna uyum sağlayamadıkları fikri öne sürülmüştür. Bu durum da dolayısıyla göçmenlere olan bakış açısını değiştirmiş ve sosyal güvensizliğin sorumluları oldukları ifade edilmiştir.

Özellikle 2000’li yıllardan itibaren Avrupa’da yükselişe geçen aşırı sağ partiler, Avrupa’daki birçok ülkede kendisine taban bulmuş ve oy oranlarını arttırarak zaman zaman da olsa hükümet ortağı olabilecek konuma gelmişlerdir (Örmeci, 2013). Aşırı sağ söylemin en önemli parçası olan “*göçmenlerin güvenlik açısından sorun oluşturduğu*” fikrinin ana/merkez partilere güvenmeyen seçmen kitlesinden destek aldığı görülmektedir (Arzheimer, 2009, s. 263). Bunu bilen merkez sağ partiler, Avrupalı ulusların göç ve demografik baskılar sonucu düşüşte olduklarını vurgulamaktadır (Jose Pedro, 2008, s. 329). Buna ek olarak, Avrupa’daki göçmenlerin uyum/bütünleşme problemlerinin halk arasında yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı gibi görüşleri tetiklediği görülmektedir.

Aşırı sağ partiler, klasik ırkçı söylemi kullanmak yerine daha çok kültürel temelli bir dışlayıcılık yöntemini seçmektedirler. Esasında bu çok daha tehlikelidir, çünkü halkın farklı kesimleri tarafından daha fazla destek sağlanabilmektedir. Avrupa’da yerel, ulusal ve kıtasal bağlamda aşırı sağ partilerin yükselişindeki temel dinamikleri ekonomik, sosyokültürel ve politik unsurlar şeklinde basit bir ayrımla açıklamak mümkündür.

Ekonomik dinamikleri değerlendirecek olursak, 2008 küresel ekonomik krizinin, bütün dünyada olduğu gibi Avrupa’da da olumsuz etkileri olmuştur. Refah seviyesinin giderek düşmesi, iş bulmanın giderek zorlaşması ve işsizliğin yükselmesi, yaşam olanaklarının olumsuz şekilde etkilenmesi gibi kötü sonuçlar doğurmuştur. Avrupa’da ucuz iş gücü ile çalıştırılan göçmenlerin mali kaynak dağılımında da yer almaları kriz içerisinde olan AB ülkelerindeki sağ popülist parti ve liderler tarafından koz haline gelmiştir (Alkan, 2015, s. 275-276). Rekabet ve bireyselle dayalı ekonominin Soğuk Savaş sonrası oluşan kapitalist düzende hakim olması gelişen Batı toplumlarından üretimin Doğu Avrupa ülkelerindeki daha ucuz, işçi ücretlerinin düşük ve işçi haklarının zayıf olduğu alanlara kaydırılmıştır. Bu durum toplumda göçmenlerin ucuza çalışarak kendi işlerini ellerinden alacağı algısını, sığınmacılara ve mültecilere kendilerinden daha fazla sosyal yardım sağlandığı görüşünü artırarak devlete olan öfkeyi körüklemiştir. Zincirleme şekilde gelişen bu algı yumağının sebebi de, azınlıkların “yabancı” kültürleri, gelenekleri, örf adet ve yaşam biçimlerinin toplumda korkuya sebep olması ve bu korkunun da düşmanlık ve ırkçılığa sebebiyet vermesidir (Guibernau, 2010, s. 5). Artan bu düşmanlığı ve aşırı sağ hareketleri de Guibernau (2010, s. 5) kısmen de olsa bu yeni ekonomi düzenin sebep olduğu kararsız, itimatlı ve dengesiz sonuçların bir yansıması olarak görmektedir. Sonuç olarak, Batı’ya yapılan işçi göçleri aşırı sağ partilerin kendilerine bir taban oluşturmasını kolaylaştırmıştır. İşsizliğin yoğun olduğu bir ülkede eğer yabancılar da fazla ise, popülist partiler ırkçı söylemleriyle rahatlıkla oy oranlarını yükseltmektedir (Golder, 2003, s. 460). Bu durumda işsizlik ve göç arasındaki ilişkinin aşırı sağ partilerin yükselişinde ekonomik sebepler arasında sayılması yanlış olmayacaktır.

Kültürel değerler bazında değerlendirildiğinde, homojen bir yapıda olan Avrupa’ya, özellikle Batı Avrupa’ya, Soğuk Savaş sonrası farklı kültürlerle, etnik gruplara ve dinlere ait göçmenler akın etmiştir (Guibernau, 2010, s. 6). Özellikle 2010 yılında başlayan Arap Baharı isyanları sonucunda birçok ülkede (Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün,

Yemen) iç savaşlar ortaya çıkmıştır. Savaştan kaçıp kurtulan sivil halk önce komşu ülkelere ardından da Avrupa'ya doğru bir göç akını başlatmıştır. Bu göçmenlerin Batılı kimliğe (sosyo-kültürel, dini, ekonomik) sahip olmayışının toplumun yapısını ve değerlerini olumsuz etkileyeceğine ve değiştireceğine inanılmaktadır. Hiçbir sosyal, ekonomik kültürel bir bağı olmayan ve ağırlıklı olarak Hıristiyan olan toplumdan oluşan AB'de, göç akınıyla Müslüman nüfusunun artmasının Avrupa'nın varolan Hıristiyan kimliğine zarar verebileceği ve onları Müslümanlaştıracağı endişesi ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz tüm bunlar ise ırkçı grupların varlığının artmasına, göçmen karşıtı eylemlerin çoğalmasına ve toplumun aşırı sağ partilere yönelimin artmasına sebep olmuştur. “Yerli kültürüne mensup insanların bir kısmının yeni gelenlerin kültürünü kendi ulusunun kültürüne, homojenliğine ve yaşam tarzına bir tehdit olarak görmesi²⁶, aşırı sağın yükselmesinde önemli bir nedendir” (Çöpoğlu, 2017, s. 6). Guibernau'ya (2010, s. 6-7) göre, yeni aşırı sağ bu tarz ani ve hızlı değişim ve dönüşümlerin farkındadır ve yaşadığımız dünyada insanların korkularını, güvensizliklerini ve belirsiz duygularını kullanarak “biz” ve “öteki” ayrımı yapmakta ve bunu da bir siyasi söylem (popülizm) ile vurgulamaktadır.

Siyasi sebeplere odaklandığımızda yaşanan kültürel ve ekonomik ayrımların güvenlik endişesini artırdığını söylemek mümkündür. Gerek yaşanan terör eylemleri ve saldırılar ekseninde gerekse de hırsızlık, gasp, sahtekarlık, cinsel saldırı gibi suçlar toplumda güvenlik endişesi yaratmış ve bu durum yabancı karşıtlığını (Müslümanlara yönelik nefret söylemleri vb.) fiziksel ve psikolojik boyutlarda artırmıştır. Ayrıca göçmenler, terörizmin yanı sıra huzur ve güvenliği bozmakla da sorumlu tutulmaktadırlar. Bütün bunlar aşırı sağ partiler tarafından ulusa bir tehdit olarak gösterilmekte, seçim propagandalarında halkın var olan öfkelerini daha da körüklemekte ve korkularını kullanarak AB karşıtı, göçmen karşıtı eylemler gerçekleştirmektedirler. Özetle, yaşanan olumsuzluklar aşırı sağ partilere yaramaktadır. Knigge'e (1998, s. 258) göre, halkın siyasi rejimler ve kurumlar sebebiyle yaşadığı memnuniyetsizliklerin artması da aşırı sağ partilerde oy

---

²⁶ Yeni kültürü kendi ulusunun homojen olan kültürüne ve yaşam tarzına bir tehdit olarak görmesine örnek olarak; Hilde Coffe Belçika'da aşırı sağ parti olan Vlaams Blok (VB) Partisini ve ona artan desteği göstermiştir. Coffe ve diğerlerine'ye (Coffe, Heyndels, & Vermeir, 2007, s. 153) göre, “Türk ve Faslıların varlığı Vlaams Blok'un popülaritesinin artmasında olumlu bir etkiye sahiptir. Genel olarak yabancıların sayısının herhangi bir etkiye sahip olmadığı (VB'nin popülaritesi üzerinde) tespit edilmiştir. Aşırı sağın oy kazanmasına yol açanın yabancıların varlığından ziyade, İslami hayat tarzının verdiği korku olduğu söylenebilir.”

artışına sebep olmaktadır. Bir diğer yandan iktidardaki partilerin başarısız olmaları ve ana muhalefet partilerin yeterince güçlü olmamaları da aşırı sağ partileri güçlendiren bir diğer sebep olarak görülebilir. Gündüz'e (2010, s. 43) göre, aşırı sağ partilerin halkın korkularını kullanarak yaptığı söylemlerin büyümesine kapılan merkez/ana akım partiler, aşırı sağ partileri koalisyon ortakları olarak görerek söylemlerini onların siyasi retoriğine göre meşrulaştırmaktadırlar.

Bu bölümde belirtildiği üzere Avrupa'da "yabancı" korkusu, göçmen ve mültecileri toplumsal bir sorun haline getirmiştir. Avrupalılar için göç edenlerin hangi statü ile ülkelerine geldiğinin bir önemi yoktur. İster "mülteci" ister "sığınmacı" olsun hepsine "göçmen" gözüyle bakmaktadır. Bu da elbette ki uzun yıllardır süregelen bir önyargı oluşturmakta ve Avrupa'ya göçenleri kötü giden ekonomik, siyasi ve kültürel tüm gidişatlardan sorumlu tutmaktadır. Aşırı sağ partiler/hareketler mültecileri, sığınmacıları ön yargı kalıplarına sokarak onları marjinalleştirmekte ve onlara yönelik dışlayıcı ve ayrımcı politikalar sürdürmektedirler. Göçmenler neredeyse Avrupa'daki tüm aşırı-sağ parti ve hareketler tarafından ülkedeki ya da kıtadaki sorunların sebebi olarak gösterilmektedirler. Bu sebeptir ki, aşırı sağ parti ve hareketler Avrupa'da nüfusun ciddi bir bölümünü oluşturan göçmenlere karşı halkı ayaklandırmaktalar, her şeyin suçlusunu göçmenleri ön planda gösteren aşırı sağ gündemine siyasi güç kazanmaktadır (Selcen, 2014).

Aşırı sağın Avrupa'daki bu yükselişini popülizm bağlamında değerlendirdiğimizde bu yükselişin aşırı sağ popülist partiler sebebiyle hız kazandığını söylemek mümkündür. Çünkü popülist yaklaşımları Betz'in (1998, s. 4) de ifade etmiş olduğu üzere, "modern dünyanın en karmaşık sorunları için çok basit çözüm yolları olduğuna inanmak" ve "sıradan insanın kolayca ifade edemediği fikir, istek ve duyguları ile ilgili konuşmak, net olarak tanımlanmış bir düşmana (ya da düşmanlara) karşı nefret duygularını harekete geçirmek" olarak açıklamak mümkündür. Günümüzdeki aşırı sağ partiler, neo-popülizmin de getirmiş olduğu stratejilerle halkın korkularını kullanarak onların nefret duygularını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu nefreti de başta göçmenler, mülteciler ve diğer yabancı nüfus üzerinden gerçekleştirmektedirler. Örneğin, Amerika'da Meksikalılar, İtalya'da Güneyliler, yahut Çek Cumhuriyeti'nde Müslümanlar gibi söylemler popülist liderler tarafından sıkça kullanılmaktadır (Betz & Immerfall, 1998, s. 4).

Günümüz Avrupa'sında bu tarz popülist söylemler de Avrupa'da ırkçılığı daha görünür kılmaktadır. Wieviorka (1996, s. 24) *Popülizm ve Milliyetçilik* çalışmasında: “popülizm, kimlik ve değişimin sentezini vaat ederek, insanlara hem değişip hem de aynı kalabileceklerini söyler. Kendi felsefesinden gelen iç çelişkileri aşmak içinse, inandırıcılığı yüksek, güçlü, karizmatik liderlere gereksinim duyar” diyerek popülist politikaları değerlendirmiştir. Elbette bu değerlendirmeyi yaparken ideolojik olarak bir ayırım yapmadığını “popülist söylem aşırı sağcılar tarafından kullanıldığında; ulus, din, toplumsal kültür ve tarih gibi unsurlara vurgular yapar” diyerek belirginleştirmiştir (Wieviorka, 1996, s. 25-26).

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere günümüzde kabul gören bir popülizm tanımı mevcut değildir. Ancak mevcut çalışmalarda en çok referans verilen tanım Cas Mudde'ye aittir. Mudde'ye (2004, s. 543) göre popülizm, “Toplumun nihayetinde ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış elit’ olarak iki türdeş ve muarız (karşı çıkan/karşı koyan) gruptan oluştuğunu ve siyasetin halkın genel iradesinin ifadesi olması gerektiğini iddia eden bir zayıf-merkezli ideoloji”dir. Bu tanımın en önemli özelliği, farklı farklı zamanlara ve ülkelere göre uygulanabilir olması ve siyasi partilerin örgütlenme şekillerini karşılaştırılabilecek çalışma alanını sağlayabiliyor olmasıdır (Mudde & Kaltwasser, 2012, s. 7-10). Toplumu ilgilendiren ana konuların elitler tarafından belirlenmesi, siyasi partilerin merkezde toplanmasıyla tüm yerli elitlerin birbirinin aynısı olduğu düşüncesi ve onların toplum siyasetinden uzak olması durumu popülizmi daha da güçlü kılmaktadır (Yıldırım, 2017, s. 56). Fakat bu ayırım sağ ve sol ideolojilerde farklı popülizm tanımı olarak yorumlanır. Mesela sağ kanat için Katsambekis ve Stavrakakis (2013) der ki: “aşırı sağın halkı, gücü elinde tutan bozulmuş neoliberal elit yerine yeni, erdemli ve etnik olarak saf bir elitin yer değiştireceği bir kurtuluşu bekleyen halktır.” Oysa sol görüşe sahip taraf tam tersini vurgulamaktadır. Sol popülizm geleceğe dönük, geniş yelpazeli, toplumsal cinsiyet, etnik ve cinsel sınıflandırmalardan sıyrılmış bir öznedir. Yani kurtarılmayı beklemeyen, yönlendirilmeye ihtiyaç duymayan girişimci, sorunlarla direkt mücadele edebilen aktif bir öznedir (Katsambekis & Stavrakakis, 2013). Şu an Avrupa'da hem sol hem de sağ popülizmin örneklerini görüyor olsak da, sağ popülizmin siyaset arenasında kendisine daha geniş bir alan yaratarak daha yaygın ve güçlü konumda olduğunu görmekteyiz.

Sağ popülizm en uç örneğini Avrupa’da ve tüm dünyada Nazizm ile göstermiştir. Soğuk Savaş’ın bitimi ile ortaya çıkan aşırı sağ, günümüzde ise öncelikle Doğu Avrupa’nın liberalleşmesi ile, ardından da ABD’de Trump’ın başkan seçilmesi ile hem bölgesel hem küresel hale gelmiştir (Mering & Timothy Wyman McCarty, 2013). O halde, AB gibi bir oluşumun esas aldığı değerler²⁷ nasıl yozlaşmıştır? Kymlicka’ya (2000) göre aşırı sağ, kuşkusuz Nazi dönemi sonrası yaşanan, o geçiş dönemindeki krizlerden beslenmiş ve giderek büyümüştür. 20.yy’ın son çeyreğinde ise liberalizmin getirmiş olduğu tartışmalar, çok kültürlülük, komünitaryenizm analizleri pek sonuç getirememiş ve kimlik krizlerine sebep olmuştur. Aşırı sağın bu kadar yükselmesine yalnızca kimlik krizleri sebep olmamıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlar ve liberal vaatlerin işsizliğin önüne geçememesi de aşırı sağın bu denli yükselmesine sebep olmuştur. Böylece AB’yi birbirine bağlayan “Özgürlük, Barış, Birlik, Eşitlik, Dayanışma ve Güvenlik” gibi temel liberal değerler sarsılmış ve insanlar korkmaya başlamıştır. Bu korku popülist liderlerin söylemleriyle artmış ve aşırı sağ yükselmeye devam etmiştir. Ve yükselen aşırı sağ da Avrupa’nın var olan birlik beraberlik halini geriletmiş, içe doğru bir kapanmaya sebep olmuş, evrensellik sekteye uğramıştır. Popülizmin yükselişi AB’yi birbirine bağlayan temel ilkelerin sorgulanmasına sebep olmuş ve siyaseti yeniden (tabandan) kurma isteği oluşturmuştur. Elbette ki bu arayış liberal demokrasiyle uyuşmamakta hatta zarar verebilmektedir. Böylelikle siyaseti engelleyen bir siyasete dönüşmektedir.

Aşırı Sağ olarak adlandırdığımız siyasi partiler²⁸ Avrupa’da, son zamanlarda seçimlerde oldukça iyi bir performans göstermekte ve hatta bazıları iktidar olabilmektedir.

²⁷Avrupa Birliği’nin esas aldığı liberal değerler, ABA’nın 2. maddesinde yer almaktadır. İki fıkradan oluşan bu düzenleme şu şekildedir: “Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır” (Sekreterliği, 2011).

²⁸ *Avusturya*: Freiheitliche Partei Österreichs FPÖ (Avusturya Özgürlük Partisi); *Belçika*: Vlaams Blok (Flaman Blok), Front National (Ulusal Cephe); *Danimarka*: Fremskridtspartiet (İlerleme Partisi), Dansk Folkeparti (Danimarka Halk Partisi); *Fransa*: Front National (FN-Ulusal Cephe), Mouvement National Républicain MNR (Ulusal Cumhuriyetçi Hareket); *Almanya*: Alternative für Deutschland AfD (Almanya için Alternatif), Republikaner (Cumhuriyetçiler), Deutsche Volkunion DVU (Alman Halk Birliği), Nationaldemokratische Partei Deutschland NPD (Ulusal Demokrat Parti); *Büyük Britanya*: UK Independence Party UKIP (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi, British National Party (İngiliz Ulusal Partisi), National Front (Ulusal Cephe), Democratic Unionist Party (Demokratik Birlikçi Parti); *İtalya*: Movimento Sociale Italiano (Sosyal İtalya Hareketi), Alleanza Nazionale (Ulusal Birlik), Movimento Sociale-Fiamma Tricolore (Üç Renkli Bayrak Hareketi), Lega Nord (Kuzey Birliği); *Hollanda*: Center Party (Merkez Parti), Centrum

Fakat, bu yükselişlerin başarısını değerlendirirken bu başarıya sistemin mi sebep olduğunu yoksa partilerin kendi başarısı ya da başarısızlığı mı söz konusu olduğuna dair farklı görüşler vardır. Örneğin Mudde (2013), popülist aşırı sağ partilerin artışı görülmeden önce halkın bir takım sorunlarının olduğunu ve şikayetlerinin arttığını belirtir. Bu açıklamada daha önce de belirtildiği gibi bize, aşırı sağ yükselişlerin halkın yaşadığı ekonomik, siyasal ve toplumsal hoşnutsuzluğun sonucu olduğunu gösterir. Kısaca açıklamak gerekirse, halkın partiler üzerindeki etkisi, partilerin halkın üzerindeki etkisinden daha fazladır. AB her ne kadar hukuki değerler gereğince kurucu değerlerini korumak sebebiyle mücadele etse de, yükselen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı söylemleri nedeniyle zorluk yaşamaktadır (Yıldırım, 2017, s. 60). Bu sebeple, Avrupa'nın içerisinde yaşanan bu kriz ve değerlerinin tanımlanmasına dair yaşanan uyuşmazlıklar popülist siyaseti güçlendirmekte ve aşırı sağ partilerin artışında olumlu etki yaratmaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda daha önce de bahsedildiği gibi artan bu yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve işsizlik başta olmak üzere ekonomik sorunlarla ilişkilendirilerek yükselişin önemli bir paydasını oluşturmaktadır. Bu noktada da aşırı sağın toplumda ekonomiyi, kültürü ve tarihi birlikte harmanlayarak yeni, güçlü bir sentez yarattığı söylenebilir (Vural, 2005, s. 200-201). Yerleşik partiler söylemlerinde ılımlaşırken, işçi sınıfı ve seküler ideolojiler düşüş göstermiştir. Bu süreci de iyi değerlendirerek etkili söylemler geliştiren aşırı sağ partiler, siyasi arenada belirgin bir konuma gelmişlerdir (Mudde C. , 2015). Diğer bir deyişle, söylemleri ve siyasi tercihleri birbirine benzemeye başlayan merkez sağ partilerin farklarının azaldığı dönemde, Avrupa'daki aşırı sağ partiler keskin ve sert söylemlerle öne çıkmıştır (Elmas & Kutlay, 2011). Ancak Avrupa'daki aşırı sağ partilerin

---

Democrats (Merkez Demokratlar), List Pim Fortuyn (Pim Fortuyn Listesi), Partij voor de Vrijheid PVV (Özgürlük Partisi); *Norveç*: Fremskrittsparti (İlerleme Partisi); *İsveç*: Ny Demokrati (Yeni Demokrasi), Sverigedemokraterna (İsveçli Demokratlar), Nationaldemokraterna (Ulusal Demokratlar); *İsviçre*: Schweizer Volkspartei-Union Démocratique du Centre (İsviçre Halk Partisi-Merkez Demokratik Birlik) ; Autopartei/FPS-PSL (Özgürlük Partisi), Schweizer Demokraten (İsviçreli Demokratlar), Lega dei Ticinesi (Ticino Birliği), *Polonya*: Konfederacja Polski Niepodległej KPN (Bağımsız Polonya Konfederasyonu), Zjednoczenie Chrześcijańsko Narodowe ZChN (Hristiyan Ulusal Birliği), Liga Polskich Rodzin LPR (Polonyalı Aileler Birliği), Samoobrona Rzeczpospolitej Polskiej SRP (Polonya Cumhuriyeti Öz-Savunması); *Romanya*: Partidul Unității Naționale a Românilor PUNR (Romanya Ulusal Birlik Partisi), Partidul România Mare PRM (Büyük Romanya Partisi); *Slovakya*: Slovenská národná strana SNS (Slovak Ulusal Partisi); *Slovenya*: Slovenska nacionalna stranka SNS (Sloven Ulusal Partisi); *Çek Cum.*: Sdružení pro republiku – Republikánska strana Československa SPR-RSČ (Cumhuriyet Birliği-Çekoslavya Cumhuriyetçi Partisi), Dělnická strana sociální spravedlnosti DS(İşçi Partisi); *Macaristan*: Magyar Igazság és Élet Pártja MIÉP (Macar Adalet ve Yaşam Partisi), Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Daha İyi Macaristan Hareketi) (Yıldırım, 2017, s. 59).

giderek yükseliş göstermesi parti sisteminde köklü bir değişikliğe sebep olmamıştır (Mudde C. , 2014). Her ne kadar bu partilerin söylemleri tepkileri değiştirse de kurum içi ya da parti içinde büyük bölünmeler olmamış, hükümet kurmak gibi köklü kurumsal değişiklikler gerçekleşmemiştir. Ancak görülüyor ki, AB'nin değerlerinden biri olan liberal demokrasinin köklü kurumları aşırı sağın yükselişine engel olamamakta ve aşırı sağ demokrasi içerisinde de yükselebilmektedir. Bu yükseliş Avrupa'da Fransa, İngiltere ve Almanya'da daha makul bir düzeyde iken Doğu ve Güney Avrupa'da, özellikle Yunanistan, İspanya, Macaristan ve Polonya gibi geç demokratikleşen ülkelerde aynı düzeyde ve istikrarlı şekilde sürmemektedir. Bu ülkelerde yeni (sağ ve sol) popülist partilerin yarattığı değişiklikler daha net ve sert bir biçimde görülmektedir. Bu sebeplerin net anlaşılabilmesi açısından Macaristan ve Polonya örnekleri²⁹, yaratılan değişimler ve dönüşümler bağlamında genel bir çerçevede açıklanacaktır.

4.2.1 Polonya Örneğinin İncelenmesi

Soğuk Savaş sonrası özellikle Doğu Avrupa'da yükselmesi beklenen liberal değerlerin, Polonya siyasetine son 20 yılına damga vuran Hukuk ve Adalet Partisi (Prawo i Sprawiedliwosc- PiS) ve kurucu ikiz Kaczynski kardeşlerin fikirleri sebebiyle sekteye uğradığını görmekteyiz (Yıldırım, 2017, s. 65). 2001 yılında kuruluşundan itibaren yükselişte olan ikiz kardeş olan Lech ve Jaroslaw Kaczynski'lerin partisi PiS³⁰, başlangıçta ılımlı bir siyaset söylemi izlerken, ardından radikal AB karşıtı, göçmen ve küreselleşme karşıtı politikalara yönelerek aşırı sağ kanadı işgal etmiştir. 2004 yılından itibaren AB'nin bir parçası olan Polonya, 2007'de de Schengen bölgesine katılmış, ancak AB'nin kurucu değerleri ile uyumlu olmayan, popülist radikal sağ hareketler ve partiler tarafından demokrasiyi dönüştürdüğüne dair önemli örneklerden birini oluşturmuştur (Yıldırım, 2018, s. 132).

²⁹ Macaristan ve Polonya örnekleri, Avrupa'da merkez sağın giderek daha radikal bir sürece girmesini bize en güncel ve net bir şekilde sunmaktadır. Aşırı sağın bu ülkelerdeki gidişatı var olan merkez siyaseti etkilemekte ve kendisine güçlü bir taban kazanmaktadır. Aynı zamanda Polonya ve Macaristan'ın geç demokratikleşen ülkeler olmaları sebebiyle Doğu Avrupa'nın komünizm sonrası yaşanan sıkıntıları ve liberalizme geçiş sürecini görmek de mümkün olacaktır. Bu yaşanan sorunlar aşırı sağın güçlenmesine yardımcı olurken halkta oluşan öfke de merkez sağ tarafından kullanılmaktadır.

³⁰ PiS kuruluş öncesi Walesa ile birlikte siyaset arenasındaydı. Daha sonra parti kendisini klasik bir yeni-sağ parti olarak tanımlamış, 2005 sonrası dönüşüme uğramıştır.

Polonya’da şu an iktidarda bulunan ikiz kardeşlerin partisi PiS, 2001 yılında kurulmuş ve ikinci kez girdikleri 2005 yılında yapılan seçimde birinci parti haline gelmiştir. 2005 seçimleri sonrası kilisenin sesi konumunda olan Radio Marjya’nın³¹ desteğiyle de kültürel alanda etkisini arttırmış ve muhafazakar parti siyasetini popülist ulusalcı bir boyuta taşımıştır (Pankowski, 2010, s. 157-160). Yalnızca kültürel anlamda değil aynı zamanda Radio Marjya’ya bağlı televizyon kanalı TV Trwam’ın yayınları PiS’in popülist söyleminin güçlendirilmesini sağlamıştır. Medya ve siyasal iletişim, parti lideri ile halk arasındaki doğrudan bağın kurulmasında oldukça önemli bir rol oynarken, Radyo Maryja’nın merkezi olan Torun kentine yapılan sık ziyaretler, Varşova-Torun arasına yeni bir otoyol yapılması, Radyo’nun özel üniversitesinin desteklenmesi, sosyal yayın yapan kurumlar için vergi indiriminin getirilmesi gibi süreci destekleyici olaylar da PiS’in oy artışını desteklemiştir. Jaroslaw Kaczynski’nin bir etkinlikte “Radyo Maryja yapılan saldırının özgürlüğe yapılan saldırı” olacağını söylemesi, Radyo’nun organize ettiği bir mitingde “Polonya burada” diye açıklama yapması da yayın organının ve partinin birbirlerini nasıl algıladıklarını ve koruduklarını gösteren kanıtlar olmuştur (Pankowski, 2010, s. 174-176).

2005 yılında birinci parti olan PiS, 2007 ve 2011 yıllarında muhalefet partisi olarak kalmıştır. Oy oranı ve sandalye sayısında çok büyük bir değişim yaşamayan PiS, 25 Ekim 2015’te yapılan parlamento seçimlerinde %37,58 oy ile 242³² sandalye kazanarak tek başına iktidar olmuştur (Deloy, 2015). Üyelerinin çoğunu AWSP’den (Dayanışma-Solidarity-Seçim Eylemi) ayrılan üyelerden sağlayan PiS, milliyetçi söylemlerle Katolik Hristiyan değerleri birleştirerek Soğuk Savaş bitimi sonrası oluşan liberalleşmeye geçiş dönemindeki politikaların toplumun ahlaki değerlerinin yozlaştırdığı iddiasındadır. Bu sebeptendir ki PiS, Avrupa’ya ve AB’ye entegrasyona olumlu bakmaz, bu çabaların milli birlik duygularını körelttiğini ifade eder ve Polonya’nın kutsanması ve binlerce yıllık tarihinin unutulmaması gerektiğini savunur

Polonya siyasetine baktığımızda, sosyo-kültürel faktörlerin ekonomik tartışmalara nazaran daha ön planda olduğunu ve farklılıklara odaklanarak merkez ve radikal görüşlerin oluştuğunu görürüz. PiS ise bu arenada radikalleşen bir parti olarak karşımıza çıkmaktadır. Radikal partiler olarak gösterilen partiler arasından Polonya Ulusal Birliği (PWN-PSN),

³¹ Radyo Maryja 9 Aralık 1991 tarihinde Polonya’nın Torun kentinde kurulmuş dini ve siyasi olarak muhafazakâr bir çizgide olan radyo istasyonudur.

³² 2011’de yapılan seçime oranla 85 koltuk fazla kazanmıştır.

Polonya Ulusal Uyanış Partisi (NOP), Polonya Aileler Birliği (LPR) 2000-2007 arasında ana akım parti haline gelebilmiştir (Kasprowicz, 2015, s. 158-160). PiS, 2005'te LPR'nin desteği ile azınlık hükümet kurmuş daha sonra Self-Defense (Samoobrona) partisinin desteğiyle de sağ koalisyon oluşturarak siyaset sahnesinde ilerlemiştir. LPR'nin etnik-milliyetçi, PiS'in gelenekselci, Self-Defence'in kırsal politikalara ağırlık vererek sınıflandırıldığı söylenebilir (Yıldırım, 2018, s. 137).

2005 yılındaki seçimlerde Pis %27, Self-Defence %11 oy alırken, LPR'de %8 oy almıştır. Lech Kaczynski o yıl içinde PiS kurucusu seçilirken, ikizi Jaroslaw Kaczynski, başbakan olmuştur. Böylelikle Jaroslaw Kaczynski ile parti otoritesi artmıştır. Jaroslaw Kaczynski muhaliflerini parti dışına ihraç etmiş ve hiç tolerans göstermemesiyle birlikte güçlü bir lider figürü oluşturmuştur. Böylelikle birçok parti üyesi tarafından siyaset dehası olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Pankowski, 2010, s. 164-165).

2007 yılındaki seçimlerde, iki partiyi (Self-Defence ve LPR) ardında bırakan PiS, aldığı %32 oy ile iktidar koltuğuna oturmuştur. Oy artışını LPR ve Self-Defence'in üyeleri arasındaki Nazi sempatanlarından ve militer yapılardan sağlayan PiS, popülist aşırı sağın temsilcisi olarak gösterilmiştir (Pankowski, 2010, s. 111,132). Parti, oyunu yalnızca Nazi sempatanlarından sağlamamıştır. Ceza Yasalarının katılaştırılması ve idam cezasının getirilmesi gibi söylemlere sahip olan PiS, yaptığı bu sağ popülist retorikle ve sıradan Polonyalı ailelerin temsil edilemediğini, kendilerinin bu sıradan insanların partisi olduğunu savunarak partilerin kendisine yönelmesini sağlayarak da başarıya ulaşmıştır. İktidar olduktan sonra söylemleri iyice sertleşen PiS, dinin ulusal yaşamın temel olgusu olduğunu dile getirmiş bir takım krizler sebebiyle siyaset arenasından çekilen LPR'nin boşluğunda dindar-fundamentalist çizgiye iyice yaklaştırmayı başarmıştır (Pytlas & Kossack, 2015, s. 122-123).

PiS'in kurucu ikizlerinden Lech Kaczynski, 4 yıl boyunca Varşova Belediye Başkanlığı yapmış ve görev süresi boyunca Polonyalıların aidiyetlerini ve milli değerlerini yükseltmek için yeni müzeler ve araştırma enstitüleri kurdurtmuştur (Ochman, 2013, s. 22-25). Önceki bölümde vurgulandığı üzere, 2005'te de başkan seçilen Lech Kaczynski, 2010 yılına kadar başkanlık yapmış olup 2010 yılında Rusya'daki bir uçak kazasında hayatını yitirmiştir. İkiz Kardeşi Jaroslaw ise, Lech'in ölümü ardından yarıştığı başkanlık seçimini kazanamamıştır.

2010 yılında PiS kurucusu ve dönemin Başkanı Lech Kaczynski'nin ölümü sonrası PO ve PiS arasında rekabet Lech'in başkanlık seçimini kazanamamasıyla sertleşmiştir. PiS, uçak kazasının Rusya tarafından desteklenen bir darbe girişimi uzantısı olduğunu iddia etmiş ve Başkanlık Sarayı önünde çeşitli protestolar düzenlemiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, Radyo Maryja aracılığıyla propagandasını artıran PiS, bu süreçte aşırı sağ oluşumların bu eylemleri destekleyerek aşırı sağa yakınlık sağlamış ve devamında LPR destekçilerinin PiS'e kaymasına neden olmuştur (Kasproicz, 2015, s. 170-171). Merkez Sağ'da AB destekçisi PO (Platforma Obywatelska - Civic Platform) ve sosyal demokrat SLD (Demokratik Sol Birlik) ile rekabet halinde olan PiS milliyetçi ve muhafazakar kitlenin oylarını kendisinde toplamayı başarmıştır. “*Liberal Polonya*” karşısında “*Sosyal Dayanımcı Polonya*” olarak adlandırılan bu ikili yapı (Jasiewicz, 2008, s. 8-9), 2011 seçimlerinde PO'nun kazanmasıyla sonuçlansa da 2015 seçimlerinde PiS oy yüzdesini 37,6'ya yükseltmiş ve 460 sandalyeli meclisin 235'ini kazanmıştır. Seçimi kazanan PiS, başkan olarak parti içinden daha ılımlı olduğu düşündükleri ve merkez seçmenin oyunu alabilecek başka isimleri aday göstermişlerdir. 2015 Seçimleri sonrası kutuplaştırıcı siyaset izlediğine dair hakkında suçlamalar çıkan ve kamuoyunda olumlu bir imajı olmayan parti lideri Kaczynski değil de yerine Andrej Duda az bir farkla başkan seçilmiş; Beata Szydlo da kadın siyasetçi olarak Başbakan olmuştur. Son seçim olan 13 Ekim 2019 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde oy oranını 43,6'ya yükselten PiS, birinci parti olarak mecliste yerini alırken koltuk sayısında değişiklik yaşamamıştır. PiS Partisi Başkanı Jarosław Kaczynski, seçim sonrası “Çok oy aldık ama daha fazlasını hak ettik” diyerek sonuçtan hoşnut olmadığını belirtmiştir (Cienski & Wanat, 2019).

Sonuç olarak, Hukuk ve Adalet Partisi (PiS), popülist söylemleriyle milliyetçi ve muhafazakar kesimi de yanına almasıyla seçimin kazananı olmuştur. Parti göçmenlik, kürtaj, çevreci hareketler, LGBTQ hareketler karşıtı bir söyleme sahiptir ve gerek medya gerek yargı üzerinden denetimini artırarak halkı kısıtlamaktadır (Raś, 2017, s. 127). Özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında kürtaj hakkı gibi kadınların haklarını yok sayan yasalar geçirmeye çalışmışlardır. Doğum oranını yükseltmek ve aileyi kutsallaştırmak amacıyla kadınlara doğum teşvik parası yardımları sağlamıştır. Bunu bir program ile hayata geçirirken aynı şekilde bekar bireylerin bu yardımdan yararlanma hakkını sınırlandırmıştır (BirGün, 2016). Çalışmanın önceki bölümünde de belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet rolleri

iktidar ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkmaktadır ve devlet yetkin siyasi bir kurum olarak toplumsal cinsiyet düzenlemeleri oluşturabilmekte, var olanları da onaylayabilmekte ve sürdürebilmektedir. Bunu da PiS örneğinde olduğu gibi ideolojisi, politikaları ve uygulamaları ile söylemlerine ve aldığı kararlara yansıtarak yapmaktadır. Örnekte de görüldüğü üzere, kadını doğurganlıkla ilişkilendirmesiyle ve doğum yapan kadınlara izin ve maddi teşvik vermesiyle kadının görevinin doğurmak olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Parti liderinin yaptığı kısıtlamalarda ve popülist söylemlerinde AB'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerlerine karşı antipatisini de ortaya koyduğu görülmektedir (Politico, 2016). Parti temsilcileri, Avrupa ülkelerindeki solculara değil de Polonya halkına hesap vermek zorunda olduğunu belirtmekte ve sert söylemlerle serbest piyasa ve ticaret ilkeleri karşısında olduklarını dile getirmektedirler. Tüm bunlar ışığında partinin, küreselleşmeye ve onun getirdiği liberal kavramlara karşı olup Avrupa değerlerini eleştirdiği söylenebilir. Kendisini milliyetçi değil de vatansever (patriot) olarak tanımlayan PiS, Avrupa'da popülist sağın yeni bir demokrasi tanımı geliştirmeye çalıştığının ve bunun diğer dönemlerden farklı olacağını iyi bir örneğidir (Yıldırım, 2018, s. 135). En büyük tehlike ise, yıllar boyu uluslar tarafından geliştirilen ve dönüştürülen, küresel olarak her kültürün kendi çapında faydalandığı demokrasinin evrensel ilkelerinin sekteye uğrayacağıdır.

4.2.2 Macaristan Örneğinin İncelenmesi

Avrupa'nın liberal değerlerine karşı duyulan öfkeyi somutlaştıran ve bu öfkeyi kendisine taban yaratabilmek adına bir koalisyona dönüştüren bir diğer ülke ise Macaristan'dır. "*Daha İyi Bir Macaristan Hareketi*", Anti-Komünist (Papadatos-Anagnostopoulos, et al., 2011, s. 85), Sağ-Kanat Gençlik Birliği'nin (*Jobboldali Ifjúsági Közösség*) Jobbik (*Jobbik Magyarországi Mozgalom*)³³ adıyla partileşmiş halidir (Yıldırım, 2017, s. 67). 2003 yılında kurulan parti, kendisini 1940'lı yılların faşist "Okhaçlılar Hareketi" ile özdeşleştirmekte ve kendisini Hristiyan, yurtsever ve muhafazakâr bir parti olarak tanımlamaktadır. Parti, kurulduktan 3 sene sonra aldığı

³³ Macarca'da "daha iyiler" veya "daha doğrular" anlamına gelmektedir.

%2,2'lik oy oranı ve 2007'de oluşturduğu Magyar Gárda (Macar Bekçileri)³⁴ adında militer gruplarla kendisini görünür kılmıştır (Yıldırım, 2017, s. 65). Trianon Antlaşması'nın fesh edilmesini istemekte ve Slovenya, Sırbistan, Romanya ve Ukrayna'dan "Macar toprakları"nı tekrardan alarak "Büyük Macaristan"ı kurmayı talep etmektedir. Tüm bunları isterken "rövanşist" bir propaganda yapmakta ve bu propogandalarla da açıkça antisemitizm ve Romanlara şiddete dönüşen antiziganizm³⁵ uygulamaktadır (Papadatos-Anagnostopoulos, et al., 2011, s. 85).

Aşırı sağcı MIEP³⁶, ortak liste oluşturduğu Jobbik ile 2006 yılında girdikleri seçimde başarısız olmuştur. Ardından 2008'deki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy oranını %14'e yükselten parti, 2010'da da oylarını %16'ya çıkartmış ve Ulusal Meclis içerisinde üçüncü partisi konumuna ulaşmıştır (Álvarez-Rivera, 2010). 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise oy oranını daha da düşüren Jobbik %6.44 ile 1 sandalye kazanmıştır (Politico, 2019). Gabor Vona liderliğinde, 2014 seçimlerine giren Parti'nin sandalye sayısı 23'e düşerken oy oranı %20 olmuş ve sayısı 1 milyonu aşmıştır. Bu veriler de gösteriyor ki, Jobbik oy oranının artışını ülkenin farklı bölgelerinden, farklı motivasyonlarla sağlamıştır. Jobbik, diğer aşırı sağ hareketlere/partilere nazaran yalnızca AB'yi reddetmekle kalmaz aynı zamanda Doğu'ya açılmak ve Çin, Rusya ve İran gibi ülkelerle ittifak yaparak bir takım projeler yürütmek istemektedir. Jobbik'in seçmen kitlesi incelendiğinde, Kovacs (Kovacs, 2013, s. 233-234)'ın belirttiği üzere, Romanların az bulunduğu ekonomisi daha gelişmiş yerlerde Jobbik tabanını işsiz ve düşük gelirli kimseler oluştururken, Romanların sayıca fazla olup ekonomik olarak etkin olduğu bölgelerde Parti'ye ekonomisi daha iyi durumda olan kişilerin oy verdiği görülmüştür. Liberal dünyaya geçiş dönemini temsil eden yerleşmiş partilerden haz almayan gençler ise Jobbik'in bir diğer ana seçmen kitlesini oluşturmaktadır (Yıldırım, 2017, s. 66). Böylelikle

³⁴ 2007 yılında kurulan ve "Ülkenin ve kamu refahının korunması için" harekete geçen siyah kostümlü savunma birlikleridir. Üzerlerindeki siyah kıyafetlerle İtalya'nın faşizm dönemini hatırlatılmaktadır (Yıldırım, 2017). Örgüt şefliğini aynı zamanda partinin lideri de olan Gabor Vona üstlenmiştir. Muhafız Kıtası adı ile bilinen örgüt, Budapeşte Kent Mahkemesi tarafından 2 Temmuz 2009'da yasaklanmıştır. Yasaklanmasının ardından "Yeni Macar Muhafız Kıtası" olarak yeniden kurulmuştur. Özellikle Romanların yaşadığı taşra bölgelerde yürüyüşler ve saldırılar düzenlemektedir (Papadatos-Anagnostopoulos, et al., 2011).

³⁵ Roman halkına yönelik düşmanlık, önyargı, ayrımcılık ya da ırkçılıktır.

³⁶ MIEP, gazeteci Istvan Csurka tarafından 1993 yılında kurulmuştur. MIEP, Jobbik gibi Romanlara ve homoseksüellere karşı saldırılar gerçekleştiren milliyetçi, yabancı düşmanı ve antisemitik bir aşırı sağ partidir. Günümüzde, iktidar partisi Fidesz ile işbirliğini sürdürmektedir.

Parti sistemin kazananları ve kaybedenlerini aynı siyasal, ekonomik ve kültürel tabanda birleştirebilmektedir.

2018 yılındaki seçimlerinde iktidar partisi Viktor Orban'ın yeniden başkanlığını yaptığı FIDESZ partisi olurken Jobbik oy oranını düşürmüştür. Bunun üzerine Jobbik lideri Gabor Vona, seçimlerde istediği sonucu alamadığı ve sorumluluklarının hükümet içinde istenen hedefe ulaşamadığı gerekçesiyle istifasını sunmuştur (Euronews, 2018).

İktidar partisi olan Fidesz'e bakacak olursak, 1988 yılında kurulmuş ve kurulduğu dönemden bu güne Macar siyasal hayatının ana partilerinden olmuştur. 1998-2002 yılları arasında siyaset arenasında koalisyon bileşeni bir parti olan FIDESZ, 2002-2010 döneminde ana muhalefet partisi konumuna geçmiş ve parlamenter faaliyetler ve kitlesel mobilizasyon gibi bir takım yöntemlere başvurmuştur. Bu yöntemlerini uygularken FIDESZ'in, aşırı sağ parti Jobbik'in sunduğu ve hayata geçirdiği argümanlardan etkilendiğini açıkça söyleyebiliriz. Örneğin, çok uluslu yapıdaki şirketleri sınırlandırmak, AB ve göçmen karşıtlığı, Romanlara yapılan yardımların kesilip Macar halkına yardımların artırılması gibi Jobbik partisinin politikalarından iktidardaki FIDESZ'in de etkilendiğini görmekteyiz (Yıldırım, 2017, s. 67). Ayrıca FIDESZ, Jobbik'in seçim vaatleri ile benzer şekilde, 1918 sonrasındaki dönemde rol alan siyasilerin isimlerinin meydanlardan ve sokaklardan silinmesi gibi vaatlerde bulunmuştur (Nagy, Boros, & Vasali, 2013, s. 244-245). Parti 2010 genel seçimlerinden beri Hristiyan Demokrat Halk Partisi (Hungarian Civic Union-KDNP) gibi sağ ideolojiye sahip partilerle koalisyon yaparak ana parti olma konumunu korumaya devam etmektedir.

Macaristan'da Jobbik ve FIDESZ gibi aşırı sağ partilerin bu kadar güçlü olmasının sebeplerinden biri olarak 2000'li yıllarda Macaristan'da bulunan ve hızla zeminini kaybeden sosyal demokrat-liberal koalisyonu gösterilebilir (Uslu, 2014, s. 17). Bu dönemde FIDESZ ise sosyal politikaları hükümetin uygulamadaki tutumu nedeniyle eleştirmiş, 2009 yılında özellikle öğrencilere yönelik üniversite harçlarının kaldırılması için kampanya düzenleyerek başarılı olması üzerine kendisinin "halk"ın çıkarlarının gerçek temsilcisi olduğunu halk tarafından onaylanarak göstermiş ve böylelikle parti yükselişe geçmiştir.

Partinin başarısını uluslararası boyutta değerlendirdiğimizde ise Macaristan'da aşırı sağ partiler yükselirken aynı zamanda Avrupa genelinde de oldukça önem kazanan muhafazakâr bir siyaset sürecinin olduğu söylenebilir. Gerek 2005 yılında Almanya'da

Merkel'in şansölye olması gerekse aynı yıl Nicolas Sarkozy'nin Fransa İçişleri Bakanı olması, bunlara ek olarak 2007 yılında David Cameron'ın Birleşik Krallık'ta Muhafazakâr Parti'nin yeni başkanı olarak seçilmesi ve aynı yıl şansölye olan Angela Merkel'in Almanya cumhurbaşkanı olması yükselişin diğer duraklarıdır (Pétervári, 2007, s. 3-4). Bu gelişmeler yeni muhafazakâr sağ oluşumun 1970'lerde liberalizmin eleştirisi ile başlayan sürecin bir adımı olarak değerlendirilebilir. Fakat Ronald Reagan ve Margaret Thatcher dönemindeki muhafazakârlığın 2000'li yılların muhafazakârlığından oldukça farklı olduğunu vurgulamak gerekir. Zira 2000'li yıllardaki muhafazakarlık daha popülist ve paternalist³⁷ temaları içerisinde barındırmakta ve 1970'li yıllardaki popülizm ile günümüz popülizmi de tanım olarak birbirinden oldukça ayrılmaktadır. FIDESZ üzerine yaptığı incelemede Zsolt Pétervári (2007, s. 3-4) son yirmi yılda yaşanan muhafazakarlığın, İngiltere'de 19. yüzyılın ortalarından itibaren geliştirilen “*tek ulus muhafazakârlığı*”nı çağrıştırdığını belirtmektedir. Jobbik ve FIDESZ gibi aşırı sağ partiler de 1990'lardaki “*gerçek yurttaşlık*” savunusunu, günümüze 2000'li yıllardaki paternalist temalarla birlikte zenginleştirmiş ve Macar gelenekçiliğine dinsel ve ulusal vurgular da yaparak seçmen kitlesini ve oy oranını artırmıştır. 2010 genel seçimine bakacak olursak, partinin seçim sonrası 16 Mayıs açıklamasında önceki dönemlerin bir karışıklık ve geçiş dönemi olduğu vurgusu kendisinin halkı ve kurduğu yeni düzeninin hegemonyasını nasıl şekillendirdiğinin göstermekteydi. Parti, genel seçimlerin bir “*devrim*” niteliği taşıdığını açıklamalarında dile getirmiş ve böylece her aşırı sağ parti gibi kendisinin yepyeni bir dönem başlattığı iddiası ile hükümeti devralmıştır (Halmai, 2012, s. 84). Parti, sosyal politikalar hakkında halkı kendi tarafına çekmeye çalışarak popülist söylemlerde bulunmakta ve Macaristan'a yabancı olduğunu vurgulayan muhalif entelektüellere, sosyal demokratlara ve liberal partilere karşı ideolojik bir savaş başlatmaktadır. Burada da aslında Mudde'nin popülizm tanımındaki gibi partilerin halkı elitler ve halk olarak iki kutba ayırmak hedefinde olduğunu görmekteyiz (The Populist Zeitgeist, 2004). Bu ayrımı Fidesz'e nazaran Jobbik daha sık kullanmaktadır ve başarısının da yapılan bu ayrıma dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

---

³⁷ Paternalist politikalar, özgürlüklerin kişilerin iyiliği, faydası veya refahı için kısıtlanan politikalar bütünüdür (Dworkin, 2013, s. 10-11). Kısaca, paternalizmi destekleyen kişiler, devleti geleneksel bir aile babası gibi görerek, devletin çocuklarını yani halkı veya milleti bir takım ekonomik ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda kısıtlamasını desteklemektedir.

Uluslararası boyutta da ulusallığı simgeleyen söylemleriyle uluslararası ticarete pek sıcak bakmayan aşırı sağ parti FIDESZ, milli burjuvazinin ön planda tutulmasını ve uluslararası burjuvazinin öne çıkmasını sınırlandırmayı hedeflemektedir. Bu da sağ popülist fikirlerin önemli yapı taşlarını oluşturmakta ve FIDESZ'in söylemlerinde sıkça vurgulanmaktadır (Tamás, 2014). “*Ulusun çıkarlarının korunması*” söylemini hem Jobbik hem de FIDESZ sıklıkla vurgulamaktadır. Bunun yanında, yukarıda da belirtildiği üzere, Jobbik gençlerin desteğini kazanabilmek adına konserlerde ve üniversite kulüplerinde propagandalar yapmaktadır. Ayrıca Romanlara karşı izlediği ayrıştırıcı politikalar, göçmen karşıtlığı ve Yahudi karşıtlığı da sıkça kullandığı söylemler dahilindedir. Jobbik “*kırsal kesimde güvenliği sağlamak*” gayesinde olduğunu ve göçmen karşıtı, Romanların güvenliği tehdit ettiğine dair konuşmaları ile halkta bir korku ve endişe yaratmakta ve özellikle taşrada olmak üzere halktan ciddi bir oy almaktadır (Uslu, 2015). FIDESZ hükümeti döneminde ise radikal milliyetçilik ön plana çıkmıştır. Bir takım önemli temsilcilere, arkeolog Kornél Bakay’dan gazeteci Ferenc Szaniszló’ya, müzisyen János Petrás’a önemli devlet ödülleri ya da görevler verilmesi bunu destekler niteliktedir (Uslu, 2015).

Polonya ve Macaristan örnekleri özellikle 2010’lardaki aşırı sağ yükselişini değerlendirmemize yardımcı olmaktadır. FIDESZ’in “milli” olma vurgusu, aydınlara karşı yürüttüğü politikalar veya PiS’in yabancılara yönelik ayrıştırıcı söylemleriyle, kendi ırklarını daha üstün tutmaları günümüzde aşırı sağ partiler ve onların söylem ve politikalarını gösteren iyi birer örnek sunmuştur.

Sonuç olarak, 21. yüzyıl’da aşırı sağ, liberal değerlerini kaybederek, pek çok Avrupa ülkesindeki etkisini hızla arttırmaktadır. Aşırı sağın yükselişinin Avrupa’nın sağlamış olduğu 60 yıllık huzur ortamına bir tehdit olduğu da kaçınılmaz gerçeklerdendir. Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi aşırı sağ partiler klasik ırkçı söylem yerine daha çok kültürel temelli bir ayrımcılık benimsemiş ve bu yönde söylemlere yer vermişlerdir. Bu da oldukça tehlikeli olmakla birlikte halktan kendisine oldukça geniş bir taban yaratabilmektedir. Çünkü aşırı sağ hareketlerin söylemi merkez sağ partileri de kendi düşüncesi içerisine alarak onların da siyasi söylemlerini etkileyebilmektedir.

Özellikle 2019 Avrupa Parlamentosu seçimleri göstermiştir ki bugün çoğu AB üyesi ülkede aşırı sağ partiler kendisine destekçi bulmuş ve siyasi arenada seslerini duyurmayı başarmışlardır. Her ne kadar siyasi arenada zaman zaman sesleri azalsa da veya oy kaybı

yaşasalar da (Jobbik gibi), yerine gelen parti de aşırı sağ parti olduğu için tablo pek değişmemektedir.

Aşırı sağ partiler tüm bu destekleri küreselleşmenin getirmiş olduğu gelecek endişesi ile sağlamaktadır. İşsiz kalma korkusu ve bunun insanları göçe maruz bırakması sonucu insanların yaşadığı korkuları aşırı sağ parti ve hareketler kullanmakta ve oy tabanını arttırmaktadır. Delanty'nin (2008, s. 685-689) de vurgulamış olduğu üzere, sınıf ve ulus giderek zayıflamakta ve bunun sebep olduğu Avrupalılaşıma süreçlerinde Avrupa halkları arasında kimlikleri ve gelecekleriyle ilgili endişeler de yabancı düşmanlığı yaratmaktadır. Artan bu korku ve endişelerle de Avrupa halkları aşırı sağ partilere sarılabilmektedirler.

Yükselen aşırı sağ partileri önlemek için öncelikle bu partilere oy veren seçmen kitlesini anlamak, onların endişe ve korkularını ve öfkelerinin sebebini iyi analiz etmek gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerden ötürü kontrolsüz bir şekilde davranan kitleyi durdurabilmek kuşkusuz hükümetin sosyal hizmetlerinden geçmektedir. Zira aşırı sağ partilerin giderek güçlenmesi günümüz dünyasının ve tüm Avrupa'da sağlanmış olan huzur, demokrasi ve barış ortamını tehdit eden en önemli sorunlardandır. Bu güçleniş, AB'nin demokrasi, insan hakları, çoğulculuk gibi ilkelerini yok saymakta ve "farklılık içinde birlik" anlayışına tehdit oluşturmaktadır. Yukarıda incelenen Polonya ve Macaristan örneklerinde olduğu gibi özellikle Doğu Avrupa'da olmak üzere, hızla artan bu yeni sağ politikalar, yaşadıkları ekonomik krizlerin faturasını göçmenlere, onların yarattığı kültürel çoğulculuğa, istikrarsızlığa dayandırsalar da sorunun küreselleşmenin getirdiği neoliberalizmin yapısal politikalarına dayandırmak daha doğru olacaktır. Sözün kısası, aşırı sağ hareketler ve sağ popülizm, 1970'lerde krizden çıkmak için çözüm olarak öne sürülen neoliberalizmin yarattığı bir "canavar"dır ve yaşanan bu kriz liberal demokrasiye tehdit olarak görülse de demokrasiyi yok edecek değildir (Akçay, 2017).

Avrupa'da yükselen aşırı sağın yükselişi popülizm çerçevesinde Polonya ve Macaristan örnekleri ile değerlendirilmiştir. Bir sonraki bölümde ise ABD'de Donald Trump ile kendini gösteren popülizm incelenecektir.

BÖLÜM V

TRUMP AMERİKASI'NDA POPÜLİZM

*Amerikayı Yeniden Büyük Yap!*³⁸

Popülizm, halkın desteğini kazanmak için siyasi liderler ve partiler tarafından yapılan politik söylem ve eylemlerdir. Yaptığı söylemler ve halka sunduğu vaatler sebebiyle popülist bir lider olarak adlandırılan Donald J. Trump “*Yeniden Büyük Amerika*” sloganı ile özdeşleştirdiği siyaseti ile 2016 yılı ABD seçimlerine aday olmuştur. Başkan olduktan sonra uygulamaya koyduğu kararlar ise gerek iç ve dış politikada gerekse de liberal dünya düzeni içerisinde değişikliklere sebep olmuştur.

Bu bölümde ilk olarak ABD’de popülizmin tarihçesi incelenmiş olup ardından Trump’ın seçim öncesi ve sonrası siyasi ve ekonomik söylemlerinin politikaya nasıl yansıdığı ve uluslararası arenada ne tür etkiler yarattığı popülizm, siyasal söylem ve Trump bağlantısı içinde analiz edilmektedir.

5.1 ABD’de Popülizm

ABD 19. yüzyılın sonlarından günümüze kadar uzanan popülist hareketler tarihine sahiptir. 19. yüzyılın sonundaki toprak isyanlarından 21. yüzyıldaki Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal Et) ve Çay Partisi hareketlerine dek bir takım popülist hareketlenmeler ve örgütlenmeler göstermiştir (Mudde & Kaltwasser, 2019).

19. yüzyıl sonunda Amerika’nın önemli eyaletleri iktisadi ve toplumsal dönüşümlerden etkilenmiş ve sert bir biçime toprak reformculuğu (agrarianism) ile popülizm karışımı erken 20. yüzyılın bozkır (prairie) popülizmine doğru politik bir seyir gerçekleştirmişlerdir. Zamanın bozkır popülistlerine göre, halkı çiftçiler ve küçük ölçekli toprak sahipleri oluştururken seçkin kesimi hiçbir şey üretmeyen buna rağmen yüksek faizli krediler ile çiftçilerin, yani halkın, malını gasp eden bankacı ve siyasetçiler oluşturmaktadır. Burada da görüldüğü gibi, ilk popülistler anti semitik ve ırkçı emareler

---

³⁸Amerikalı politikacılar tarafından kullanılan İngilizcesi “Make America Great Again” (MAGA) olan bir kampanya sloganıdır. İlk olarak Ronald Reagan tarafından 1980 yılında başkanlık kampanyasında, son olarak da Donald J. Trump tarafından 2016 başkanlık kampanyasında kullanılmıştır (Martosko, 2015).

göstermemiş, halk ve seçkinler arasındaki ayrımı etnik ve dini temellere göre yapmamıştır. Esas ayırım ilk popülistler için ahlaki, coğrafi ve mesleki olup, iyi rolünü kırsaldan gelen çiftçiye verip, yozlaşmış elit tanımını kentli bankacılara ve siyasetçilere yüklemiştir (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 35).

Popülizm, Soğuk Savaş dönemi başlarında komünizm karşıtı olarak ABD’de tekrardan kendisini göstermiştir. O döneme kadar ilerici olarak tabir edilen ABD popülizmi, Amerikan muhafazakarlığının solcu fikirlere karşı olan korkusu ve inkarından etkilenen sağcı bir kitle hareketi sebebiyle gerici bir görüngenye dönüşmüştür. Komünizm karşıtı olan hareketler için “halk” ülke içerisinde gelen sıradan ve vatansever (gerçek) Amerikalılarken, “seçkinler” kuzeydoğudaki sahil bölgelerinde yaşayan gizlice veya açık olarak Amerikan olmayan sosyalist fikirleri benimseyen kişiler olarak tabir edilmekteydi (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 36). Bu dönem popülizmi, ari insanların üst tabandaki yozlaşmış elitler ve alt sınıftaki ezilen ırksallaşmış grup arasında sıkışmış üreticiler ile ilişkilendirmektedir. Seçkinleri halkın alın terini ve emeğini sömürdüğünü ve iktidarda kalabilme için de halkın gelirini beyaz olmayan alt sınıfa “tekrardan dağıtmak” ile suçlamıştır (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 37).

Yukarıda da belirtildiği üzere, popülizm 19. yüzyılda daha ilerici bir çizgide ilerlerken, 20. yüzyılda muhafazakarlığa doğru evrilmiştir. Bu durum “halk”ın tanımlamasını çok da değiştirmemiştir. Yalnızca mesleki (köylü olmak yerine orta sınıf) ve dini (Protestanlık yerine Hristiyanlık) bağlamda daha kapsayıcı hale gelmiştir (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 38). Bunun yanı sıra, “seçkinler” tanımı biraz biçim değiştirmiştir. Büyük şirketler ve Kuzeydoğu’daki siyasetçiler popülist söylemlerde hala etkili bir grup olsa dahi, kültürel anlamda seçkinler grubu farklılaşmış ve daha da belirginleşmiştir. Örneğin, “liberal seçkin” olarak adlandırılan kültürel seçkinler grubu, yüksek eğitim almış, geleceğin bürokratlarını, yargıçlarını ve siyasetçilerini bir takım “Amerikan olmayan” fikir ve söylemlerle etkileyerek onları saptırmıştır (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 39).

ABD’de 21. yüzyılın ilk 10 yılında Büyük Durgunluk sebebiyle bir takım toplumsal sıkıntılar meydana gelmiş ve bunun sonucu iki popülist hareket³⁹ ortaya çıkmıştır. Bu hareketler, Başkan George W. Bush döneminde başlayıp Obama döneminde de devam eden bankacılık sektörüne muhalif hareketlerdir. İki hareket de ABD’nin yozlaşmış “Wall

³⁹ Tea Party (Çay Partisi) ve Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal Et).

Street”e karşı temiz “Ana Cadde” (Main Street)’yi savunma oluşumu ve iddiasında olan hareketlerdir. Siyasi olarak iki farklı uçta yer alsalar da, iki hareket de birçok ortak noktaya sahiptir. Onları birbirinden ayıran ana ideolojileridir; hem halk hem de seçkinler bağlamında Wall Street’i İşgal Et hareketi daha kapsayıcı olmuş, Çay Partisi ise dışlayıcı kalmıştır. Wall Street’i İşgal Et hareketinin halkı daha çok kapsayıcı olmasının nedeni hareketin, yozlaşmış elitlere karşı duran solcu bir protesto olarak ortaya çıkması ve gündemini medya yardımı ile popülizm ile birleştirmesidir. Oysa Çay Partisi hareketinde halkı kurtarma girişimlerine muhafazakar görüşe sahip kişiler koşmuştur. Bu sebeple de halkın tamamına değil de Vatansever ve Çay Partisinin tabanını kapsayabilmişler ve onlara hitap edebilmişlerdir (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 40).

I. Dünya Savaşı’ndan 2016 yılına kadar, sağ görüşteki bir popülizmin yükselişine yol açan unsurlar Beyaz Saray’a girebilecek bir boyuta ulaşamamışken, ABD’de Çay Partisi’yle aynı uzantıda söylemler geliştirmiş olan Donald Trump, dönemin ruhu diyebileceğimiz popülist dalgayı Amerika’da da yaşatmaya başlamıştır. Trump’ın kampanyası şu ana kadarki en güçlü popülist kampanya olarak görülmektedir (Editors, 2018). Yükselen sağ popülizm Küresel Ekonomik Kriz sonrası küreselleşen dünyada liberal fikirlerden intikam alırcasına Avrupa’da olduğu gibi ABD’de de yeniden doğmaktadır (Greenberg, 2019). Trump’ın popülist söylemleriyle nasıl başarılı olduğunu anlayabilmek için Trump’ın söylemleri incelenmelidir.

5.2 ABD Başkanı Donald Trump’ın Söylemleri

2015 yılında “*Make America Great Again*” (Yeniden Büyük Amerika) sloganıyla 2016 yılındaki başkanlık seçimleri için adaylığını ilan eden Donald J. Trump’ın seçim söylemleri ABD ve dünya siyasetinin seyrini değiştireceğini hissettirmiştir. Seçim öncesi ve seçim süreci boyunca yaptığı konuşmalarla, sosyal medya paylaşımlarıyla seçmene seçildiği takdirde yapacaklarını sıklıkla anlatan Trump, gerek dış politika gerekse de iç politika hakkındaki söylem dili ve seçtiği kelimeler ile başta halkın olmak üzere dünya basınının dikkatini ABD Başkanlık seçimine çevirmeyi başarmıştır. Trump seçim vaatlerinde “hukuk, adalet, düzenin korunması” gibi soyut konulara vurgu yaparken aynı zamanda IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti), düzensiz göçmenlerin geleceği veya ABD’nin dış ticaret açığının kapatılması” gibi daha somut, uluslararası ilişkileri ve ekonomiyi

etkileyecek konulara yer vermiştir.⁴⁰ Cumhuriyetçi Parti'nin adayı olarak seçime katılan ve başarılı olan Trump, Cumhuriyetçi Parti'nin ruhunu taşımamaktadır. Bazı çevreler Trump'ın gerçek bir Cumhuriyetçi olmadığını düşünmektedir (Reich, 2017). Onlara göre Trump ticareti, ABD'ye göçü sınırlandıran, kürtaşı yasaklamak isteyip eşcinsel evliliklerin olmasını engellemek isteyen, serbest pazar muhafazakârı olan popülist bir lider olarak nitelendirilmektedir.

Her konuda bir söyleme sahip olan Donald Trump, politik ve ekonomik siyasetinin ana başlığını “*Yeniden Büyük Amerika*” sloganı olarak belirlemiştir. Bu sloganla eski günlere geri dönebiliriz diyerek insanları mobilize etmeyi başarmıştır. Trump'un amacı, ABD'yi finansal açıdan eski konumuna yükseltmek, güçlü bir ekonomik yapı getirmek ve ABD'nin yeniden uluslararası ilişkilerin önde gelen, belirleyici güç olmasını sağlamaktır. Trump'ın söylemlerini ve Başkan olduktan sonra aldığı kararları bu slogan çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Zira slogan yukarıda da belirtildiği gibi hem Trump siyasetinin ana başlığını hem de amacını oluşturmaktadır. Trump beyaz ırkın üstünlüğünü vurgulayıp yabancı düşmanlığı yaparak, “*Siyahların Yaşamları Önemlidir*” hareketini “sorunlu” bulup desteklemeyerek Obama'ya karşı ABD'de Obama'nın başkanlık dönemi boyunca birikmiş ırkçılığı da harekete geçirmiştir. Kısaca, Trump “*Beyaz Amerikan Milliyetçiliği*” yapmıştır (BBC, 2016).

Trump söylemlerinde toplumsal cinsiyet politikalarını da değerlendirmiş ve bunu maçoğlu kullanarak yapmıştır. ABD'nin geçmişine bakacak olursak, 30 yıl içerisinde hizmet sektörünün gelişmesiyle birlikte kadınların istihdamı artmış durumdadır. Trump bu durumun erkekleri zor durumda bıraktığını da söylemlerinde kullanarak halkı mobilize etmeyi başarmıştır (Bozoğlu, 2017, s. 77). Buna ek olarak, Trump Demokrat kadın üyeleri hedef alarak Twitter hesabından yayınladığı “Hükümetleri tamamen felaket olan ülkelerden gelen kadın Kongre üyeleri”ne “ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini” belirten ırkçı ve cinsiyetçi bir söylemde bulunmuştur. Kuzey Carolina'daki mitinginde de Kongre üyesi dört kadına yönelik ırkçı ifadelerini yineleyerek; “Beğenmiyorsanız ülkenize geri dönün” ifadesini kullanmış ve “Bu akşam için bir önerim var. Önerim ülkemizi yıkmaya çalışan bu

---

⁴⁰AB'deki bazı siyasal parti liderlerinin mülteci ve göçmen karşıtı radikal söylemlerinin Trump ile benzerlik göstermesi Trump'ın popülizm ile ilişkilendirilmesinin bir nedeni olarak gösterilmektedir. Ancak Trump, ABD tarihindeki tek popülist lider değildir. Başkanlık seçimi sırasında rakip aday Bernie Sanders, ABD eski başkanları Richard Nixon ve Ronald Reagan da popülist olarak adlandırılmaktadır.

nefret dolu insanlar hakkında. Çünkü söyleyecek güzel şeyleri yok. Bu yüzden diyorum eğer sevmiyorsanız gidebilirsiniz” demiştir (Gül, 2019). Trump bu söylemle hem “*Beyaz Milliyetçiliği*” körüklemekte hem de kadınları üzerinden yaptığı “*maço siyaseti*” ile cinsiyetçi bir tavır sergilemektedir.

Popülist söylemleri ve seçim propagandalarıyla ABD Başkanı seçilen Donald Trump’tan, seçilmesinin ardından kendi ülkesinde ve Avrupa’da yayımlanan birçok gazete ve dergilerde “faşist” ya da “neo faşist” bir lider olarak bahsedilmiştir (Aslında seçim kampanyaları döneminde de bu tarz yazı başlıkları görmek mümkündür). Örneğin, William Pitt (2016), *Truth-out* isimindeki internet gazetesinde Amerika’nın “*küstah ve ense kalın bir faşist*” başkan seçtiğini yazmıştır. Bu yazıyı yazarken dayandığı düşünceler de, Klux Klan örgütünün Trump’a olan desteği, Trump’ın militarist ve emperyalist yayılmacı politikaları savunması, beyaz ırkçılığı yapması ve faşist bir çevreye sahip olması, söylemlerinde nefret dilini çok kullanması, siyahilere karşı olan nefreti, intikam sözcüğünü ve şiddet savunuculuğunu seçim kampanyası döneminde sıklıkla kullanması, kadın düşmanlığı ve LGBTQ karşıtlığı olmuştur. William Pitt (2016)’e göre “Mussolini yaşasaydı Trump’ın faşistliğine tanıklık ederdi. Zira Trump da, tıpkı Mussolini gibi, devlet ile sermayenin gücünü birleştirmektedir.”

Naomi Klein (2016) ise *Guardian*’da yayımladığı makalede neo liberalizmin sebep olduğu artan eşitsizlik, işsizlik ve güvensizlik hisleri sonucu yaşanan güçlükler karşısında zorlanan halkın neo faşistler tarafından manipüle edildiğini söylemektedir. Trump’ın da seçimde başarı göstermesi sebebiyle onu neo faşist olarak nitelendirmektedir.

Seçim kampanyası sırasında Trump ve Cumhuriyetçiler kampanyalarında bir takım ırkçı söylemlerde bulunmuşlardır. Örnek olarak, Afrika kökenli Amerikalıları “*tembel*”, “*geri zekâlı*”, “*şiddet yanlısı*” ve “*kriminal*” olarak nitelendirmişlerdir. Fakat tüm bu ırkçı söylemlere rağmen Pew Center’in açıkladığı anketin sonuçlarına göre, Trump’ı destekleyenlerin % 79’u yasa dışı göçmenliği, % 74’ü terörizmi ve % 63’ü işsizliği, toplumun önündeki en ciddi sorunlar olarak görmektedir (A Divided and Pessimistic Electorate, 2016). Bunun yanında Trump seçmeni suçu ve işsizliği de büyük sorun olarak görmektedir. Bu anket sonucu ve seçim kazanımı Trump’ın ırkçı, ayrıştırıcı söylemlerinin işe yaradığını göstermektedir. Sonuç olarak, Trump günümüz siyasetini inceleyip ona uygun popülist bir söylem geliştirerek oy tabanını genişletmiştir.

Tezin önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, günümüzde popülizm kavramı “neo popülizm” yerine kullanılmaktadır ve neo-liberalizmde olduğu gibi 1980 sonrası popülizm de dönüşüm geçirmiştir. Bu değişimlere paralel olarak ekonominin karma olmasına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Politik açıdan bakacak olursak popülist bir çizgide olan neo-popülizm, ekonomik liberalizmi savunmaktadır. Bir liderin politik olarak popülist olması kendisini “halkın irade temsilcisi” olması demektir. Fakat bu temsil yalnızca kendisine oy verenlerin temsilci olmak demektir, çünkü yalnızca kendilerine oy verenleri halk olarak görmekte ve söylemleriyle toplumu “biz” ve “öteki” olarak ayırmaktadır. Bu tarz ötekileştirmelerle halkta korku yaratmakta ve yarattığı korkuyu ulusal-uluslararası tehditlerden bahsederek kendi lehine kullanmaktadır. Toplumdaki ekonomik ve sosyal sorunlardan bahsederken “öteki” olarak tanımladığı düşmanları tanık gösterir. Sorunlara radikal çözümler üretir ve bunları sert söylemlerle dile getirir. Popülist liderlerin söylemlerinin çoğunda da göç, milliyetçilik, dini konular öne çıkmaktadır (Taggart, 2004, s. 95).

Trump’ın da popülist bir lider olarak anılmasının altında yukarıda belirtilen söylemlerde bulunması yatmaktadır. Ekonomik açıdan ABD’nin daha iyiye gitmesi gerektiğine dair toplumun da kabul gördüğü çeşitli politik söylemlere başvurmuştur. Örneğin, seçim süresi boyunca ekonomik krizin sorumlusu olarak Barack Obama’yı ve Wall Street’i sorumlu tutması ya da ekonomiyi korumak amaçlı gümrük kotalarının değiştirme kararı alması popülist söylemleri arasında sayılabilir. Bu ekonomik sorunların kaynağı liberalizm ile iç içe geçirilerek nedenleri düzensiz göçmenlere ve bir takım ülkelere bağlanmıştır. Bu sebeptendir ki ekonomi politikasını kullanarak politik söylemlerini oluşturmaktadır. Paris İklim Anlaşması’ndan çekilmesi, Obama’nın döneminde yürürlüğe konulan İklim Eylem Planı’nı yürürlükten kaldırması ya da en radikal denilebilecek olan Meksika sınırına duvar örme projesi ve düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilmesine yönelik faaliyetleri politik popülizmini oluşturmaktadır. Örneğin, Meksika’ya duvar örülmesi gibi ya da düzensiz göçmenlere yönelik alınan sınır dışı etme vaatleri ülke içerisinde “*milliyetçilik kökenli birlikler*” yaratmaya yönelik eylemlerdir (Cevheri, 2018). Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere neopopülizmin de temel konularından olan milliyetçilik ve göç, Avrupa popülizminde olduğu gibi Trump popülizminde de rahatlıkla

görülmektedir. Sonuç olarak, Trump popülizmini anlamak için ekonomi politikasını, politik söylemleri ve vaatleri ekonomik ve politik yönleriyle birlikte ele almak gerekir.

Çalışmanın önceki bölümünde de bahsedildiği gibi popülizmin yükselişine etki eden etmenlerden biri de ABD’de 2007 yılından sonra emlak fiyatlarının bir anda düşmesiyle başlayan ve sonrasında finans sektörünü de etkisi altına alarak küresel bir boyut kazanan 2008 küresel ekonomik krizdi. Bu kriz liberal ekonominin çöktüğü yönünde görüşleri güçlendirmiştir. Liberal ekonomiyi destekleyici söylemleri olan Donald Trump ise ABD’nin ekonomisini yeniden güçlendireceğın söylemiş, buna ek olarak dış ticaret açığını kapamatacağına dair söz vermiştir. Trump yaptığı popülist söylemlerle ürünlerin gümrük oranları hakkındaki politikaları ve kotaları da değiştireceğini belirtmiştir (Paquette, Lynch, & Rauhala, 2018). Örneğın, gümrük ve kota düzenlemeleri konusunda ABD’nin ticaret açığını azaltmaya ve ABD ekonomisini korumayı hedefleyen düzenlemeleri yaparken Trump, ABD halkının ithal ürünlere harcadıkları paranın, dünyanın geri kalan ülkelerinin de ABD malları için harcadığı paradan daha fazla olduğunu savunmuş ve 2018 yılında Montana’da gerçekleştirilen bir mitingde de Çin’i hedef göstererek “ticarete bizi öldürüyorlar” demiştir (Paquette, Lynch, & Rauhala, 2018, s. parag. 24). Buna ek, Trump ticarete Rusya’ya ve Türkiye’ye gümrük vergileri uygulamaya ve kotalar koymaya başlamış ve bunu da Twitter üzerinde duyurmuştur. Ayrıca, Trump’ın söylemlerini sosyal medya üzerinden halka ulaştırması politik popülizmine iyi bir örnektir.

Trump Türkiye’ye uygulanacak yeni gümrük vergi oranları 10 Ağustos 2018’de Twitter’daki kendi hesabı üzerinden açıklamıştır: “Türkiye’ye uygulanan alüminyum ve çelik gümrük vergilerinin, Türkiye’nin para birimi Türk Lirasının çok güçlü Dolarımız karşısındaki hızlı düşüşü nedeniyle artırılması talimatı verdim! Alüminyumda gümrük vergisi artık %20 ve çelikte %50 olacak. Türkiye ile ilişkilerimiz şu anda iyi değil!” (Trump, Twitter, 2018).

ABD birçok ülkeye kota koyup uygulamış olmasına rağmen bu paylaşımdan ABD’nin koymuş olduğu vergi kotalarının yalnızca Türkiye’ye uygulandığı anlamı çıkmaktadır. Dolar karşısında Türk Lirasının değer kaybetmesi vergi artışına sebep olmuştur. Rahip Andrew Brunson’ın serbest bırakılması talebi de Türkiye tarafından reddedildiği için yeni uygulamalar yeni bir yaptırım şeklinde yorumlanmıştır (Sudagezer & Hayatsever, 2018, s. parag. 2). Görüldüğü gibi Trump ekonomik sıkıntılarının sebebini diğer ülkelerin üzerine

yıkarak halkın ekonomi politikalarına olan desteğini kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır. Destek almak için yalnızca diğer ülkeleri değil aynı zamanda eski başkanları da suçlayıcı söylemlerde bulunmuştur. “Ekonomik kararlardan sorumlu küresel güç yapısı işçi sınıfımızı ve ülkemizin servetini soydu ve bu parayı birçok büyük şirketin ve politik kurumun cebine koydu... Bu yozlaşmış makineyi durdurabilecek olan tek şey ise sizlersiniz.” (Green, 2018, s. parag 15).

Bu söylemine baktığımızda ise, Trump ekonomik krizin sorumlusu olarak küresel güçleri/yapıları ve siyasi kurumları göstermiş, onları hedef almıştır. Küresel güç ifadesinden kastı uluslararası finans kuruluşları olmuştur, siyasi yapı ile de Obama yönetimi işaret edilmiştir. Buradaki popülist söylemin amacı sadece halkı kendi yanına çekmek değildir. Trump bu açıklama ile aynı zamanda krizin sorumlularını ötekileştirmektedir. Trump’ın Obamacare üzerinden eleştiriler ve söylemler geliştirmesi, yeni bir sağlık politikasının yürütülmesinin gerekliliğini dile getirmesi ve federal harcamaların kısıtlanmasına ilişkin sözleri ekonomik liberalizm ve popülizm ile açıklanabilir. Trump, “*Yeniden Büyük Amerika*” sloganıyla ekonomik krizin sebep olduğu sorunların çözülmesi, ülke ekonomisinin yeniden canlandırılması ve güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Trump’ın amacı, liberal ekonomi ile neo-popülizm söylemlerini birleştirerek yeniden güçlü bir Amerika yaratmaktır. Bunu elde edebilmek için de siyasi olarak bir meşruiyet sağlaması gerekmektedir ve bunu da halkı yanına çekerek başarabileceğine inanan Trump, siyasi popülist söylemlere başvurmakta, popülizmin unsurlarından olan “siz” ve “biz” ayrımını yapmakta, halkta bir birlik yaratabilmek amacıyla dış bir tehdit oluşturmakta ve milliyetçiliği vurgulayarak da üstü kapalı bir şekilde halkı kendi yanına çekmektedir.

Politik yönleriyle Trump’ın söylemlerine bakacak olursak, Trump’ın seçim vaatleri arasında düzensiz göçmenlerin ülke içine alınmaması, ABD ile Meksika arasına duvar örülmesi söylemi, rouge states (dünya barışını tehdit eden ülkeler) listesinde değişiklikler yapılması, ABD askerlerinin Afganistan’dan çekilmesi, IŞİD’in bombalanması, Küba ile diplomatik ilişkilerinin dondurulması, Paris İklim Anlaması’ndan çekilme kararı ve İsrail elçiliğinin Kudüs’e taşınması kararı gibi direkt olarak uluslararası ilişkileri etkileyen konular yer almaktadır. Başkan seçildikten sonra da direkt aldığı bu kararları doğrudan ve dolaylı olarak uygulamaya koymuştur.

Yukarıda da bahsedilen hem ülke gündemini hem de dünya gündemini ilgilendiren sınır dışı edilmesi planlanan düzensiz göçmenler ve Meksika-ABD sınırına örülmesi istenilen duvar konularını politik popülizm ile ilişkilendirebiliriz. Trump'ın Meksika sınırına duvar örmek istemesinin sebepleri yasal dışı yollar ile çok sayıda göçmenin ABD sınırından geçmesinden kaynaklanmaktadır. Trump'a göre bu insanlar ABD toplumunun güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bunu da 2015'in Haziran ayında yapmış olduğu bir konuşmasından anlayabiliriz: "Meksika vatandaşlarını gönderirken, en iyilerini göndermiyor... Bir sürü sorunu olan insanları gönderiyor ve o insanlar sorunlarını da beraberlerinde getiriyor. Uyuşturucu getiriyorlar. Suç getiriyorlar. Bu insanlar tecavüzcü." (Trump Türkiye ve dünyaya nasıl bakıyor?, 2016, s. parag. 22).

Açıklamada Meksika'dan gelenlerin problemlili oldukları ve her türlü suça sebebiyet vereceklerini ifade eden Trump "Meksika en iyilerini göndermiyor" ifadesiyle de gelen göçmenleri Meksika'nın özellikle gönderdiğini kastetmiştir. Böylelikle hem Meksika'yı hem de Meksika vatandaşını ABD'de artan suç oranlarında hedef göstermektedir. Yalnızca Meksika vatandaşı ve hükümetini değil, aynı zamanda düzensiz göçmenleri Demokratlar ile ilişkilendirerek sorumlu olarak onları da göstermiştir. Trump söylemlerinde Demokratların düzensiz göçmenleri oy potansiyeli olarak gördüklerini savunmuş ve: "Demokratlara sorun. Suçu önemsemiyorlar ve yasa dışı göçmenleri onlar her ne kadar kötü olursa olsun istiyorlar..." söyleminde bulunmuştur (Trump Türkiye ve dünyaya nasıl bakıyor?, 2016). Popülist bir söyleme sahip olan Trump, düzensiz göçle mücadele için öreceğini söylediği duvarın maliyetini de Meksika'ya hükümeti tarafından alacağını belirtmiştir. Göçmenlere yönelik yaptığı bu ve buna benzer açıklamalarını, popülizmin kutuplaştıran ve toplumu ayıran bir örneği olarak görmek mümkündür.

Trump'ın politik popülizm adı altında analiz edeceğimiz bir diğer seçim vaadi de Paris İklim Anlaşması'dır. 2016 yılında Barack Obama döneminde küresel sıcaklık artışının azaltılması, sera gazı kullanımının düşürülmesi, küresel iklim değişikliğinin önüne geçilmesini amaçlayan anlaşma, 2017'de Trump Yönetimi ile birlikte maddi olarak yük getireceği ileri sürülerek fes edilmiştir. Donald Trump küresel ısınmaya inanmamaktadır. Bunu da 2012 yılında atmış olduğu tweet ile görmek mümkündür. Trump'a göre, "Küresel ısınma kavramı, ABD üretimini rekabet edemez hale getirmek için Çinliler tarafından yaratılmıştır." (Trump, Twitter, 2012). Trump küresel ısınmanın Çin'in ABD'nin

ekonomisini ve üretimini geçmek için oluşturduğu bir kavram olduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple Trump'ın ifadesiyle Paris İklim Anlaşması, ABD için maliyeti yüksek bir anlaşmadır ve şartların uygulanması halinde ABD'ye ekonomik bir yük binecektir. Kazananları da Çin ve Hindistan olacaktır (*Times*, 2018). Maddi olarak yükün altına girmek istemeyen Trump, küresel ısınmayı tamamiyle reddetmektedir.

Bize çok pahalıya gelen Küresel Isınma saçmalığı sona erdirilmelidir. Gezegenimiz donuyor, düşük hava sıcakları kaydediliyor ve bilim insanları buzun içine sıkışmış durumda. (Trump, Twitter, 2014).

Hava çok uzun zamandır o kadar soğuk ki, küresel ısınma aldatmacasını yaratanlar paranın akışını devam ettirmek için bu terimi iklim değişikliği olarak değiştirmek zorunda kaldılar (Trump, Twitter, 2014).

Tüm hava durumu olayları küresel ısınma aldatmacası tarafından 'gezegeni kurtarmak için daha fazla vergi ödemeliyiz' argümanını doğrulamak için kullanılıyor. Söylediklerine kendileri de inanmıyorlar (Trump, Twitter, 2014).

Tweetlerinden de anlaşılacağı gibi, Trump küresel ısınma olgusuna inanmamakta, bunun fazla vergi ödemek için "uydurulduğunu" ve Çin ile Hindistan'ın yararına olduğunu vurgulamaktadır. Düzensiz göç konusunda Meksika hükümeti ve Demokratları suçladığı gibi, İklim Değişikliği Anlaşması'nın vurguladığı sera gazı azalımını ya da küresel ısınma konularını tamamiyle göz ardı ederek tüm bunların Çin'in ve Hindistan'ın lehine olduğunu vurgulamış ve ekonomik olarak ABD aleyhine işleyen bir anlaşma olarak göstermiştir.

Trump'ın gündemi etkileyen bir diğer söylemi ise tehlikeli gördüğü ülkelere seyahat yasağı uygulamasıdır. Trump 2017 yılında Venezuela, İran ve Kore'yi BM Genel Kurulu (UNGA)'nda küresel barışı tehdit eden ülkeler olarak tanımlamıştır. Eylül 2017 itibariyle federal mahkeme tarafından dini ayrımcılık sebebiyle Çad'a, Suriye'ye, Libya ve Somali'ye yönelik seyahat yasağı reddedilmiştir fakat ABD yüksek mahkemesi yasağın geçmesi yönünde karar vermiştir. Trump, Venezuela ve Kore'ye yalnızca seyahat yasağı uygulamakla kalmamış aynı zamanda bu ülkelere yaptırım uygulama kararı da almıştır. Trump'a göre, Venezuela otoriterleşmenin giderek arttığı ve durdurulamayacak seviye geldiği bir ülkedir ve bu artık kabul edilemez bir durumdur (Dorell, 2017). Kuzey Kore'yi

de nükleerinden ötürü tehdit olarak gören Trump, BM toplantısında Kuzey Kore'nin⁴¹ rejimini tamamen ortadan kaldıracığını ifade etmiştir (Dorell, 2017, s. parag. 6).

Yukarıda da görüldüğü gibi, Trump politik popülizm aracılığıyla ekonomik ve politik düşmanlar yaratmış ve popülist söylemleriyle ve eylemleriyle de toplumu bölüp ötekileştirmiştir. Bu durum yalnızca yukarıdaki örneklerle de sınırlı değildir. ABD'nin Tel Aviv'de yer alan büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması, NAFTA'nın maddelerinin tekrar gözen geçirilmesi, IŞİD ve Suriyeli Mülteciler konusu, Meksika duvarı, vergi oranları gibi örneklerde de popülist söylemleri görmek mümkündür. Trump'ın tüm bu konulardaki söylemleri ve öngördüğü politikalar politik popülizm olarak analiz edilebilmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda belirtilen seçim vaatleri, söylemler ve Donald Trump'ın ABD başkanı olduktan sonra aldığı kararlar yalnızca halkın desteğini kazanmak için yapılmamıştır. Uygulanan siyasalar, ekonomik ve politik popülizm ile ilişkilendirdiğimiz söylemler aynı zamanda “*Yeniden Büyük Amerika*” hedefiyle ilişkilidir. Bu hedef ile amaçlanan, içeride ve dışarıda ekonomik yapıyı güçlendirmek ve ABD'yi yeniden dünyanın en güçlü ülkesi yapmaktır.

Donald J. Trump neo-popülist olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebebi de yaptığı siyaseti savunma biçiminden kaynaklanmaktadır. Söylemleri dolaylı yoldan yapmak istedikleri ve elde etmek istediklerini göstermektedir. Örneğin, Trump ülkedeki düzensiz göçmenleri “iç tehdit” olarak göstermekte, ekonomik kriz sorumlusu olarak Obama yönetimini suçlamakta ve dış ticaret açığı için de ticaret yaptığı diğer ülkeleri sorumlu ilan etmektedir. Böylelikle Trump halkı “biz” ve “ötekiler” olarak bölme politikasını izlemektedir. Kendisinin de halkın tek temsilcisi olduğunu kanıtlamak ve meşruiyet kazanmak için hayali dış tehditler yaratmakta, kendisine ve ABD'ye düşman oluşturmakta ve bu yolla gelen göçmenleri de iç tehdit unsuru olarak göstermektedir.

Popülizmde, lider ile halk arasında doğrudan bir iletişimin olması oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda Trump geleneksel olan televizyon, gazete, radyo gibi basın-yayın araçları yerine başta kişisel twitter hesabı olmak üzere sosyal medyayı aktif şekilde kullanmış ve destekleyenleriyle doğrudan bir ilişki kurmayı başarmıştır. Yukarıda

---

⁴¹ Kuzey Kore lideri Kim Jong Un ile Trump 12 Haziran 2018 tarihinde ilk defa Singapur'da bir araya gelerek Kuzey Kore'nin nükleerden arındırılması yönünde görüşme yapmışlardır. İkinci görüşmeleri is 26-27 Şubat 2019 yılında Vietnam'ın başkenti Hanoi'de olmuştur. Bu görüşme Kuzey Kore yaptırımları hafifletmediği için sonuçsuz kalmıştır. Ardından ise Trump G20 Zirvesi sonrası Kuzey Kore'ye giden ilk ABD başkanı olmuştur (2019).

incelediğim söylemleri twitter hesabında paylaşması halk ile doğrudan ilişki kurmaya çalıştığını göstermektedir.

Kısaca, Trump'ın vaatleri, söylemleri ve başkan olduktan sonra uygulamaya çalıştığı siyasalar neo popülizmin ortaya koymuş olduğu ekonomik ve politik popülizm ile ilişkilidir. Tüm bunlar da ABD'nin yeniden belirleyici bir siyasi konuma gelmesini hedefleyen, ekonomik krizin hasarlarını onarmayı düşünen "*Yeniden Büyük Amerika*" sloganıyla doğrudan ilişkilidir.

Çalışmanın bu bölümünde ABD'de 2016 Seçimleri öncesi ve sonrası Donald Trump'ın yaptığı popülist söylemler incelenmiştir. Bu bölümün ardından, tezin sonuç bölümüne geçilecek olup çalışma genel anlamıyla değerlendirilecektir.

SONUÇ

“Bir dünya düzeni çökerken, o düzen üstüne tefekkür başlar.”⁴²

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın problemi, amacı, önemi, plan ve yöntemi genel bir çerçeve içerisinde verilmiştir. İkinci bölümde ise liberalizm, neoliberalizm ve küreselleşme ile birlikte farklılaşan dünya sistemine değinilirken, üçüncü bölümde popülizm ve onun muğlak yapısı incelenmiştir. Dördüncü bölümde de Avrupa’da yükselen sağ popülizm iki farklı Avrupa ülkesi (Polonya ve Macaristan) incelemesiyle sunulmuştur. Çalışmanın beşinci bölümünde ise ABD’de Donald Trump’ın başkan seçilmesiyle yükselen popülizm analiz edilmiştir. Bu bölümde ise Liberal Dünya Düzeni’nin geleceği önceki bölümlerdeki analizler ve elde edilen bulgular ışığında incelenmiştir.

21. yüzyıl, dünya siyasetinde ve devletlerin iç politikalarını belirlemede farklı siyasi metotların deneyimlendiği ve farklı siyasi oluşumların yaşandığı bir süreç olmuştur. İki kutuplu sistemin çok kutuplu hale gelmesi devletlerin kendi iç politikalarında ve karar alma süreçlerinde farklı yaklaşımları benimsemelerine sebebiyet vermiştir. Liberal düzende yaşanan ekonomik çöküntü, ticaret savaşları, iç savaşlar, göçler ve faşizm gibi dünyayı sarsan büyük değişimler, tehlikeler ve felaketler (özellikle ABD ve Avrupa’da artan popülizm dalgası gibi) liberal düzeni tehdit etmektedir.

Çalışmanın ana konusu olan popülist söylemleri değerlendirecek olursak; siyasi, ekonomik ve sosyal kriz dönemlerinde halk desteğini kazanabilmek için parti liderleri tarafından üretilen bir siyaset tarzı olarak ortaya çıkmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere; temelde “halkın gerçek temsilcisi” iddiaları ile siyasi arenada kendilerini gösteren popülistler, kriz dönemlerinde kendilerini var olan düzenin “dışında” göstermektedirler. Popülizm sağ ve sol olmak üzere iki gruba ayrılrsa da ikisi de halkın temsili iddiasını savunmakta ve düzen karşıtı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Sağ popülizm özellikle milliyetçilik konusunda “halktan olmayan” kişileri düşmanlaştırıp “öteki”leştirmektedir. Çalışmada incelendiği gibi özellikle Avrupa’da ve ABD’de de yaygın bir biçimde sağ popülist söylemlere rastlanmaktadır.

---

⁴² Ulrich Beck, “Kooperieren oder scheitern. Die Existenzkrise der Europäischen Union”, *Blätter für deutsche und internationale Politik* 2 (2011) içinde, s. 41-53.

Popülizm kavram olarak uzun yıllar öncesinde kullanılmaya başlansa da, 2000'lerin başından itibaren adını sıkça duyurmaya başlamıştır. Kavramın Uİ disiplini içerisinde net bir tanımı yapılamamaktadır. Liderlerin ve dünya sistemi içerisinde iç ve dış politikalarda aracı olarak kullanılan “*muğlak*” bir kavramdır. Kendisine yer edinmek isteyen aktörlerin kendi ideolojilerine uygun olarak popülist siyaset izlemeleri ve bunu yapan liderlerin de siyasi tutumlarının birbirine benzerliği popülist söylemleri daha net çerçeveleştirebilmemizi sağlamıştır. Bu bağlamda sağ popülizmi neoliberalizm ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır.

Sağ popülist liderler/partiler sistemde var olan krizin nedenlerini neoliberal ekonominin ve küreselleşmenin yoksullaştırıcı politikalarına bağlarlar. Ancak, iktidara geldikleri zaman neoliberal ekonominin politikalarını sürdürmeye devam ederler. Zira, popülist aktörlerin amacı varolan krizi çözmek değil, toplumda bir öfke yaratıp o öfkeyi kullanarak halkı kendi yanına çekmektir. Popülizm bu noktada biz ve onlar ayrımı ile bir düşman yaratır. O düşman kimi zaman sermaye sahipleri olurken kimi zaman da bir ülke, bir uluslararası aktör ya da siyasi bir parti olabilir. Yaptıkları bu ayırımı “biz” gerçek halkın temsilcisi olarak resmedilirken, “düşman” yozlaşmış elitlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda demokratik rejim içerisinde kendilerine yer edinebilen sağ popülist liderler/aktörler, toplumun öfkesini ve korkusunu kontrol altında tutarak Avrupa ve ABD başta olmak üzere dünya siyaset arenasında yerlerini almaktadırlar. Toplumsal krizler üzerinden halkta biriken öfke ve işsiz kalma korkusu da liderler tarafından mültecilere ve yabancı düşmanlara yüklenerek halkta bir “öteki” yaratmaktadır. Görüldüğü üzere, popülizmde lider oldukça önemli bir figürdür. Lider direkt olarak halkla iletişim kurma eğilimindedir, zira demokrasilerde halk meşruiyet kaynağıdır. Bu sebeple de dengeleyici kurum ve kuruluşlar Donald Trump'ın politikalarında sıklıkla gördüğümüz gibi halkın önünde değersizleştirilir ve kurumlar dışlanarak düşman safında gösterilir.

Çalışmanın ikinci kısmı olan teori bölümünde bahsedilen küreselleşme ile genişleyen popülizm etkisi Avrupa ve ABD'de yükselen sağ hareketleri de etkilemiştir. Çalışmanın önemli noktalardan birisi, küreselleşme politikaların doğal bir sonucu olan siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerin ve bu politikalar sonucu oluşan yoksulluğun ve işsizliğin Avrupa'da sağ popülizmin yükselişini hızlandırmasıdır. Zira, bu sayede halkı söylemleriyle etkileyen popülist parti liderleri kendilerine bu krizden yüksek kazanç

sağlamış ve tabanını genişletmeyi başarmıştır. Bu tarz bir sağ popülist çizgide politika yürüten liderlere çalışmanın diğer bölümlerinde de değinildiği gibi, ABD’de Donald Trump, Macaristan’da Viktor Orban, Polonya’da PiS Partisi örnek teşkil etmektedir. Çalışmada özellikle bu liderlerin/partilerin incelenmiş olmasının nedeni, neoliberal ekonomik politikalarının halkı yoksullaştıran sonuçlarını kullanarak, tüm bu sorunun sebebini elitlere, mültecilere ve halkın düşmanları diye ötekileştirdiği düşmanlara mal etmeleridir. Bu çalışmada asıl değerlendirilen ana soru ise, iki kutuplu sistemin sona ermesinden sonra, küreselleşmenin ekonomiye olan etkileri sonucu *yükselen aşırı sağ popülizmin İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan liberal dünya düzenini tehdit oluşturup oluşturmadığıdır.*

Küreselleşme ile liberal demokrasi yeni dünya düzeni bağlamında incelendiğinde birbirlerine bağlı yapılar olduğu görülmektedir. Zira demokrasi dönüşen/farklılaşan yeni dünya düzeni içerisinde ulus devlet anlayışı dışına çıkan uluslarüstü bir olgu halini almıştır. Dolayısıyla uluslararası arenada liberal demokrasi düzeni bir dönüşüm geçirmektedir. Özellikle ABD’de 11 Eylül saldırıları sonrası ve Avrupa’da ise güven sorunları sebebiyle ülkelerin içe kapanık bir düzlemde ilerlemesi illiberal bir demokratik yapının oluşumunu ve liberal değerlerin sarsılmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda popülizmin yükselişi, liberal dünya düzeninde bir takım kırılmalar meydana getirmiştir (Zakaria, 1999; Schmitter & Karl, 1999).

Popülizm dalgası liberal değerlere karşı gerçekten bir tehdit niteliği taşımakta mıdır? diye soracak olursak; Francis Fukuyama’nın (2018) da *Why Populism? The Populist Surge* makalesinde de belirttiği gibi, aslında birçok ülkede bu durumun seyri ABD’de de durumun nasıl ilerleyeceğine bağlıdır. Zira ekonomik ve siyasi liberal düzenin sürdürülebilirliği Amerika’nın gücüne bağlıdır. Ancak 2016’da Donald Trump’ın başkan olması böylelikle liberal demokrasinin popülizm ile birlikte ortaya çıkması da liberal düzenin bir tehdit altında olduğunu bizlere göstermektedir. Şu an Trump popülizmi liberal demokrasiyi yok edebilecek bir güçte değildir, çünkü Amerika’nın dengeleyici ve denetleyici sistemi devrededir ve Trump kararlarını istediği gibi uygulayamamaktadır. Fakat bu durum ilerleyen dönemlerde değişebilir. Seçmen için en önemli nokta ekonomidir ki Trump’ın en büyük avantajı da budur. Popülist söylemlerde ekonomiyi kullanarak, halkı kendi safına çekebilir ve hatta 2020’de tekrardan başkan seçilebilir. Ki bu durum ülkedeki

kutuplaşmayı artıracaktır ve dünya bugünkü durumundan daha kötüye gidecektir. En önemlisi sistem içerisindeki kurumlar da zarar göreceklerdir.

ABD'yi dışarda tuttuğumuzda dahi popülizm dalgasının bitmesi gelecekte görünür gibi değildir. Zira Doğu Avrupa, Almanya ve Batı Avrupa'nın yaşadığı durumlar popülist liderlere açık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda da iki örnek ülke olan Polonya ve Macaristan'a yer verilmesinin sebebi popülist politikacıların Trump gibi seçimi kazanmış olmalarıdır. Bu sebeple yükselen popülizm dalgası hafife alınmamalıdır. Buna ek olarak Macaristan örneklemede lider Viktor Orban ve partisi FIDESZ'in liberal demokrasi kurumlarını düşman olarak yansıtmaları ve onların varlığını reddetmesi popülizmin liberal demokrasi için tehdit olabileceğini gözler önüne sermektedir. Orban daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, milliyetçi, muhafazakar ve ırkçı söylemleri/hareketleri sebebiyle aşırı sağ popülist lider olarak adlandırılmaktadır. En belirgin özelliği de göçmen karşıtı olmasıdır. Liberal demokrasi kurumlarını da yok saymaktadır ki, bu durum da Avrupa'nın liberal değerlerini sarsmaktadır. Viktor Orban AB'yi de düşman olarak konumlandırmakta ve kendilerini için liberal demokrasinin gerekli olmadığı vurgusunu söylemlerinde sıkça yapmaktadır. Tüm bu söylem ve eylemleri ile de liberal demokrasiye ve düzene tehdit oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu gibi popülizm biz ve öteki ayrımı yaparak halkı ayırtmaktadır. Bu durum popülist liderlerin de tavırlarıyla giderek artmakta ve dünyaya yayılmaktadır. Liberal değerlere zarar veren popülizmin ilerleyen süreçlerde de tartışmalara yol açacak zararlar vereceği ve liberal değerlerin korunmasını daha da zorlaştıracığı görünmektedir. ABD iç politikasında hala liberalizme dayalı bir düzen içindedir ve bu düzeni uluslararası sistemde de devam ettirmek için teşviklere sahiptir. Ancak Donald Trump'ın başkan olması ve aşırı sağ partilerin Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada hızla kendine taban yaratması, liberal düzene zarar vermektedir. Yükselen popülizm liberal dünya düzeni için büyük bir tehdittir.

KAYNAKÇA

- A Divided and Pessimistic Electorate*. (2016, November 10). Pew Research Center: <https://www.people-press.org/2016/11/10/a-divided-and-pessimistic-electorate>. Erişim tarihi: 26.04.2019.
- Açıkmeşe, S. A. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 43-73.
- Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (2001). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Ağaoğulları, M. A., Çulha, F. Z., & Ergün, R. (2009). *Kent-Devletten Ulus Devlete*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Akçay, Ü. (2017, Ağustos 7). *Sağ Popülizmin Polonya'daki Yükselişi*. Gazete Duvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/08/07/sag-populizmin-polonyadaki-yukselisi>. Erişim tarihi: 29.03.2019.
- Akkerman, T. (2003). *Populism and democracy: challenge or pathology?* Acta Politica.
- Albertazzi, D., & McDonnell, D. (2007). *Twenty First Century Populism: The Specter for Western European Democracy*. London: Palgrave Macmillan.
- Alkan, M. N. (2015). Avrupa'da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 8(16), 275-289.
- Alpaydın, U. A. (2010). *Soft Power in Turkish Foreign Policy Under The Akp Governments: 2002-2009*. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Álvarez-Rivera, M. (2010). *Elections to the Hungarian National Assembly*. Election Resources on the Internet: <http://electionresources.org/hu/assembly.php?election=2010&region=>. Erişim tarihi: 26.03.2019.

- Andrade, X. (2003). *Machismo and politics in Ecuador: the case of Pancho Jaime', Men and Masculinities* (Cilt III).
- Andreatta, F., & Koenig-Archibugi, M. (2010). Which Synthesis? Strategies of Theoretical Integration and Neorealist-Neoliberal Debate. *International Political Science Review*, 31(2), 207-227.
- Arditi, B. (2005). *Populism as an Internal Periphery of Democratic Politics*. F. Panizza(Eds.).
- Arditi, B. (2010). *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset*. (E. Ayhan, Çev.) İstanbul: Metis.
- Arditi, B. (2010). *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset: Farklılık, Popülizm, Devrim, Ajitasyon*. (E. Ayhan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Arzheimer, K. (2009). Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe. *American Journal of Political Science*, 53(2), 259-275.
- Aybay, R., & Sarıca, D. M. (1962). *Faşizm*. İstanbul: İzlem Yayınevi.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım,Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBFD*, 51(1).
- Baldwin, D. A. (1993). *Neorealism, Neoliberalism, and World Politics*", Baldwin (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. New York: Colombia University Press.
- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*(23), 5-26.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2003). *İrk Ulus Sınıf (Belirsiz Kimlikler)*. (N. Ökten, Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Baran, T., & Macar, E. (2017). Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 251-259.
- Bauman, Z. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınlar.

- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*(32), 25-34. Politika Dergisi: http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_kavrami_ve_kuresellesme_surecinde_turkiye.pdf.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2011). *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press;
- Bayraktar, N. (2017, Şubat 18). *Faşist Ne Demek? Kime Denir? Kısaca Faşizm Nedir?* Paratic: <https://paratic.com/fasist-ne-demek-kime-denir-kisaca-fasizm-nedir>.
- BBC. (2016, Ağustos 4). *Donald Trump'ın inandığı 20 şey*. BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-36973704>. Erişim tarihi:28.10.2019.
- Benhabib, S. (1999). *Demokrasi ve farklılık: Siyasal düzenin sınırlarının tartışmaya açılması*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Berktaş, F. (2016). Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji. B. Örs içinde, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (s. 47-114). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Berlin, I., Hofstadter, R., & MacRae, D. (1968). To Define Populism. *Government and Opposition* (Cilt 3, s. 137-180).
- Bernasconi, R. (2007). *Irki Kim İcat Etti?* İstanbul: Metis Yayınları.
- Berry, O. N., & Roskin, G. M. (2014). *Uluslararası İlişkile*. (Ö. Şimşek, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Betz, H. G. (1993, Temmuz 4). The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe. *Comparative Politics*, 25(4), s. 413-427.
- Betz, H. G. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. London: Macmillan Press.
- Betz, H. G., & Immerfall, S. (1998). *The New Politics Of The Right*. New York: St. Martin's Press.

- Bilgiuk. (2017). *İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübü*.
<http://bilgiuk.com/?p=882>. Erişim tarihi: 12.06.2019.
- Billinger, M. S. (2007). Another Look at Ethnicity as a Biological Concept: Moving Anthropology Beyond the Race Concept. *Critique of Anthropology*, 27(5), 5-35.
- BirGün. (2016, Nisan 28). *Polonya'da PİS Durağı: Elbise Askısında Gelecek*. BirGün:
<https://www.birgun.net/haber/polonya-da-pis-duragi-elbise-askisinda-gelecek-110373>. Erişim tarihi: 25.10.2019.
- Booth, K. (1991). *New Thinking About Strategy and International Security*. London : Harper Coolins Academic.
- Bozoğlu, T. (2017). Hegel's Zeitgeist and Authoritarian Populist Political Discourse: A Reading on Trump. *Journal of Research in Economics, Politics & Finance*, 2(1), 67-82.
- Burak, B. (2019, Ağustos 30). *BM'nin Başarısızlıkları ve Liberal Kurumsalcı Paradigma* . Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2019/08/30/bmnin-basarisizliklari-ve-liberal-kurumsalci-paradigma>. Erişim tarihi: 28.11.2019.
- Burchill, S., Linklater, A., & Diğerleri. (2012). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. (A. Aslan, & M. A. Ağcan, Çev.) Ankara: Küre Yayınları.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & Wilde, J. d. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.
- Canatar, K. (2007). *İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım*. K. Canatar, & Ö. Hıdır (Eds.) Ankara: Eskiyeşi Yayınları.
- Canovan, M. (1982). *Two Strategies for The Study of Populism* (Cilt Political Studies Volume 30). the Political Studies Association and Wiley.

- Canovan, M. (1999, March). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, 47(1), 2-16.
- Canovan, M. (2002). Democracies and the Populist Challenge. Y. Meny, & Y. Surel içinde, *Democracies and the Populist Challenge* (s. 25-43). Basingstoke: Palgrave.
- Castles, S., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı (Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri)*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevheri, S. G. (2018, November). Donald Trump'ın Seçim Vaatleri ile Siyasalarının Popülizm Kapsamında Değerlendirilmesi ve Amerikan Dış Politikasına Yansımaları. *Policy Brief*(58).
- Childs, S., & Webb, P. (2012). *Sex, gender, and the Conservative Party*. New York: Palgrave MacMillan.
- Chomsky, N. (1991). A View from Below. *Diplomatic History*, 16(1).
- Ciensi, J., & Wanat, Z. (2019, October 13). *Poland's PiS wins election, but its grip on power is weakened*. Politico: <https://www.politico.eu/article/polands-pis-wins-parliamentary-election>. Erişim Tarihi: 25.11.19.
- CİMADE. (2011). *Petit Guide pour Lutter contre les Préjugés sur les Migrants*. Paris.
- Coffe, H., Heyndels, B., & Vermeir, J. (2007). Fertile grounds for extreme right-wing parties: Explaining the Vlaams Blok's electoral success. , 26. *Electoral Studies*(26), 142-155.
- Cole, A. M. (2007). *The cult of true victimhood: From the war on welfare to the war on terror*. Stanford University Press.
- Collovald, A. (2004). *Le « populisme du FN », un dangereux contresens*.
- Conniff, M. L. (2012). *Populism in Latin America*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

- Crawford, R. M. (2000). *Idealism and Realism in International Relations: Beyond the Discipline*. London: Routledge .
- Çakır, H. (2017, Aralık 17). *Popülizm ve yükselen sağ popülizm*. Artı Gerçek: <https://www.artigercek.com/yazarlar/huseyincakir/populizm-ve-yukselen-sag-populizm-1>. Erişim tarihi: 19.01.19.
- Çetin, H. (2002). Liberalizmin Tarihsel Kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 79-96.
- Çöpoğlu, M. O. (2017). Avrupa’da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(7), 1 – 17.
- Decker, F. (2003). The Populist Challenge to Liberal Democracy. 3.
- Delanty, G. (2008). “Fear of “Other”s: Social Exclusion and the European Crisis of Solidarity. *Social Policy and Administration*, 42(6), 676-690.
- Deloy, C. (2015). *The Law and Justice Party win the parliamentary elections and the absolute majority*. Foundation Robert Schuman.
- Dictionary, W. T. (1968). Springfield: G & C Meriam Co.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dorell, O. (2017, September 19). *President Trump at U.N.: Here are the 3 nations in Trump's new 'Axis of Evil'*. June 6, 2019 tarihinde USA Today: <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2017/09/19/trumps%2AD%E2%80%90list%2AD%E2%80%90rogue%2AD%E2%80%90nations%2AD%E2%80%90updates%2AD%E2%80%90%20axis%2AD%E2%80%90evil%2AD%E2%80%90u%2AD%E2%80%90n%2AD%E2%80%90address/681168001>. Erişim tarihi:12.06.19.

- Doyle, M. W. (1994). Kant's Perpetual Peace: Liberal Internationalism. D. M. Goldstein, W. Phill, & J. M. Shafritz içinde, *Classic Readings and Contemporary Debates in International Relations* (s. 19-33). Wadsworth Publishing.
- Dworkin, G. (2013). *Defining Paternalism*. (C. Coons, & M. Weber, Dü) Cambridge: Cambridge University Press.
- Dworkin, R. (2006). *Liberalizm, Liberaller ve Cemaatçiler*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Dworkin, R. (2006). *Liberalizm, Liberaller ve Cemaatçiler*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Editors, H. (2018, Aralık 7). *Populism in the United States: A Timeline*. History: <https://www.history.com/topics/us-politics/populism-united-states-timeline>. Erişim tarihi: 12.11.19.
- Eichenbaum, L., & Orbach, S. (1997). *Kadınları Anlamak*. (S. Altınok, & M. Kara, Çev.) İstanbul: Yayınevi Yayınları.
- Ellwood, W. (2002). *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Elmas, F. Y., & Kutlay, M. (2011, Temmuz). Avrupa'yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi. *USAK Analiz*(11).
- Erçandırlı, Y. (2009). Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Erdoğan, M. (1999). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Etimoloji Türkçe*. (tarih yok). Etimoloji Türkçe: <https://www.etimolojiturkce.com>. Erişim tarihi: 21.04.19.
- Euronews. (2018, Nisan 9). *Aşırı sağcı parti Jobbik Genel Başkanı Vona görevinden istifa etti*. Euronews: <https://tr.euronews.com/2018/04/09/macaristan-secimleri-as-rsagcpartijobbikgenel-baskan-vona-gorevinden-istifa-etti>. Erişim tarihi: 28.03.2019.
- Fassin, E. (Mart, 2018). *Popülizm: Büyük Hınç*. (G. Kırnalı, & İ. Kocael, Çev.) Ankara: Heretik Yayıncılık.

- Fenton, S. (2001). *Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür*. (S. ğAD, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Fligstein, N. (2012). European Integration, Nationalism and European Identity. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), 115.
- Fortney, N. D. (1977). The Antropological Concept of Race. *Journal of Black Studies*, 8(1), 35–54.
- Fredrickson, G. M. (2007). *Racism: A Short History*. New Jersey: Princeton University Press.
- Freeden, M. (1996). *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Fukuyama, F. (1989). The End of History. *The National Interest*.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History*. New York: Free Press.
- Fukuyama, F. (2018, Şubat 9). *Why Populism? The Populist Surge*. The American Interest: <https://www.the-american-interest.com/2018/02/09/the-populist-surge>. Erişim tarihi: 30.10.2019.
- Füller, G. (1991-1992). The Braking of Nations. *National Interest*(26).
- Gaddis, J. L. (1991). Towards the Post- Cold War World. *Foreign Affairs*, 70.
- Gallarotti, G. M. (2011). Soft Power: What It Is, Why It's Important, and The Conditions For Its Effective Use. *Journal of Political Powe*, 4(1), 25-47.
- Gallarotti, G., & Filali, I. Y. (2014). The Soft Power of Saudi Arabia. *International Studies*, 49(3; 4).
- Geiselberger, H. (2017). *Büyük Gerileme*. (A. Biçen, O. Kılıç, M. Şahin, & A. N. Bingöl, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Geva, D. (2019, January). Daughter, Mother, Captain: Marine Le Pen, Gender, and Populism in the French National Front. *Social Politics*, 1-26.

- Gismondi, M. D. (2008). *Ethics, liberalism and realism in international relations*. London: Routledge.
- Godin, E., & Hanley, D. (2013). Introduction: No Enemies on the Right? Competition and Collusion between Conservatives, Moderates and Extreme Right Parties in Europe. *Journal of Contemporary European Studies*, 21(1).
- Godin, E., & Hanley, D. (2013). Introduction: No Enemies on the Right? Competition and Collusion between Conservatives, Moderates and Extreme Right Parties in Europe. *Journal of Contemporary European Studies*, 21(1), 2.
- Golder, M. (2003). Explaining Variation In The Success Of Extreme Right Parties In Western Europe. *Comparative Political Studies*, 36(4), 432-466.
- Gowlands, D. (2006). *The European Mosaic*. London, Prentice Hall.
- Göze, A. (2009). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Green, J. (2018, August 30). *The Biggest Legacy of the Financial Crisis Is the Trump Presidency*. Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-08-30/the-biggest-legacy-of-the-financial-crisis-is-the-trump-presidency>. Erişim tarihi: 10.05.19.
- Greenberg, D. (2019, Ekim 20). *Trumpizmin Entelektüel Tarihi*. Yeni Şafak. Erişim tarihi: 25.10.19.
- Griffin, R. (1991). *The Nature of Fascism*. New York: St. Martin's Press.
- Guibernau, M. (2010, April 22). *Migration and the Rise of the Radical Right*. Open Democracy: <https://www.opendemocracy.net/5050/montserrat-guibernau/migration-rise-of-radical-right>. Erişim tarihi: 28.02.19.
- Gustafsson, E., & Skohg, S. (2017, Şubat 10). *Can attitudes towards globalization be explained by who perceive themselves to be losers from trade?* LUP Students Papers: <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8900654>. Erişim tarihi: 25.10.19.

- Gül, E. (2019, Temmuz 19). *Trump'ın ırkçılığına maruz kalan kadın siyasetçiler: Biz dört kişiden fazlasıyız*. Ekmek ve Gül: <https://www.ekmekvegul.net/sinirlarin-otesi/trumpin-irkciligina-maruz-kalan-kadin-siyasetciler-biz-dort-kisiden-fazlasiyiz>. Erişim tarihi: 25.08.19.
- Gündüz, Z. Y. (2010, Mayıs 6). The European Union at 50- Xenophobia, Islamophobia and the Rise of the Radical Right. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 30(1), 35-47.
- Hadar, L. T. (1993). What Green Peril? *Foreign Affairs*, 72(2), 27-42.
- Halmi, G. (2012). *A jogállami forradalomtól az illiberális demokráciáig*. (I. Sándor, Dü.) Pozsony: Kalligram.
- Hardt, M., & Negri, A. (2011). *Çokluk*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hardt, M., & Negri, A. (2012). *İmparatorluk*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Held, D., & McGrew, A. (2000). *The global transformations reader*. Polity Press.
- Held, J. (1996). *Populism in Eastern Europe. Racism, Nationalism and Society* (Cilt 17). New York: Columbia University Press.
- Heywood, A. (2011). *Global Politics*. UK: Palgrave Macmillan.
- Heywood, A. (2013). *Küresel Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2015). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınlar.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler*. (L. Köker, Çev.) Ankara: BB101 Yayınlar.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler*. (L. Köker, Çev.) Ankara: BB101 Yayınları.
- Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*. (H. Bal, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- Holmes, D. R. (2009). *Experimental Identities (after Maastricht)*. New York: Cambridge University Press.
- Huntington, S. (1993). Clash of Civilizations. *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.

- Ignazi, P. (1992). The Silent Counter Revolution. *European Journal of Political Research*(22), 1-2.
- Ikenberry, G. J. (2009, March). Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order. *Perspectives on Politics*, 7(1), 71-87.
- Ikenberry, G. J. (2018, Aralık 16). The end of liberal international order?
- Ikenberry, G. J. (2018, December 16). The end of liberal international order? *International Affairs*, 94, 7-23.
- IMF. (2015). *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective*. IMF Staff Discussion Note, IMF.
- Inglehart, R., & Norris, P. (2003). Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World.
- Inglehart, R., & Norris, P. (2016, August). Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash. *Faculty Research Working Paper Series*.
- Jasiewicz, K. (2008). The New Populism in Poland: The Usual Suspects? *Problems of Post-Communism*, 55(3), 7-25.
- Jelev, J. (1994). *Totaliter Devlet*. (S. Hafızoglu, Çev.) İstanbul: Milliyet Yayınevi.
- Jervis, R. (1992). A Usable Past for the Future. *Diplomatic History*, 16(1).
- Jose Pedro, Z. (2008, Ekim). The European Extreme-Right and Islam: New Directions? *Journal of Political Ideologies*, 13(3), 321-344.
- Judis, J. P. (2016). *The Populist Explosion. How the Great Recession Transformed American and European Politics*, Columbia Global Reports. New York.
- Kapani, M. (1996). *Politika Bilimine Giriş* (8 b.). Bilgi Yayınevi.
- Karabıçak, M. (2002). Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 113-116.

- Kasproicz, D. (2015). *The Radical Right in Poland—from the Mainstream to the Margins. A Case of Interconnectivity*”, in *Transforming the Transformation?: The East European Radical Right in the Political Process*. (M. Minkenberg, Dü.) Routledge.
- Katsambekis, G., & Stavrakakis, Y. (2013, July 23). *Populism, Anti-populism and European democracy: a view from the South*. Open Democracy: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/populism-anti-populism-and-european-democr>. Erişim tarihi: 26.09.19.
- Keneş, H. Ç. (2014). Yeni İrkçı Söylemlerin Eklemlı Niteliği ve Medyanın İşlevi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69, 407 – 433.
- Kennedy, P. (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers*. London: Unwin Hyman.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1998). Power and Interdependence in the Information Age. *Foreign Affairs*, 77(5), 81-94.
- Keohane, R., & Martin, L. (1995). The Promise of Institutional Theory. *International Security*, 20(1), 39-51.
- Keyman, E. F. (2000). *Küreselleşme, devlet, kimlik/farklılık: uluslararası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek*. İstanbul: Alfa Basım.
- Kılıç, Y. (2015). Hobbes, Locke ve Rousseau'da "Doğa Durumu" Düşüncesi. *Temaşta Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 97-117.
- Klein, N. (2016, November 9). *It was the Democrats' embrace of neoliberalism that won it for Trump*. The Guardian:

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/09/rise-of-the-davos-class-sealed-americas-fate>. Erişim tarihi: 26.04.19.

- Knigge, P. (1998). The Ecological Correlates of Right-Wing Extremism in Western Europe. *European Journal of Political Research*(34), 249-279.
- Knight, A. (1998). Populism and neo-populism in Latin America, especially Mexico. *Journal of Latin American Studies*, 2(30), 223-248.
- Kolektif. (2012). *30 Saniyede Siyaset*. (S. L. Taylor, Dü.) İstanbul: Caretta Yayıncılık.
- Kovacs, A. (2013). The Post-Communist Extreme Right: The Jobbik Party in Hungary. R. Wodak, M. KhosraviNik, & B. Mral içinde, *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse* (s. 223-234). London, Bloomsbury: Bloomsbury Academic.
- Köker, L. (1992). *Demokrasi üzerine yazılar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Krastev, I. (2008). Populist moment. *New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs*, 11(4), 43-45.
- Kurth, J. (1991). Things to Come , The Shape of the New World Order. *The National Interest*(24).
- Kuyurtar, E. (2014). John Lock. A. Tunçel, & K. Gülenç içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi* (s. 249-263). Ankara: Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kymlicka, W. (2000). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Kymlicka, W. (2000). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. London.
- Laclau, E. (2007). *Popülist Akıl Üzerine*. (N. B. Çelik, Çev.) İstanbul: Epos.
- Laclau, E. (2011). Popülizm: Bir Ad Ne İçerir? (H. Özen, Çev.) *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1).

- Laclau, E., & Mouffe, C. (2014). *Hegemony ve Sosyalist Strateji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Laclau., E. (2005). *On Populist Reason*. London: British Library Cataloging in Publication Data.
- Langenbacher, N., & Schellenberg, B. (2011). *Introduction: An Anthology about the Manifestations and Development of the Radical Right in Europe*. (N. Langenbacher, & B. Schellenberg, Dü) Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Liberalizm*. (2014, Mart 3). TUİÇ Akademi: <http://www.tuicakademi.org/liberalizm>. Erişim tarihi: 11.05.19.
- Liberalizm*. (2018). İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübü: <http://bilgiuik.com/?p=882>. Erişim tarihi: 12.05.19.
- Lipson, L. (1999). *Demokrasinin Felsefesi. Sosyal ve Siyasal Teori*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Locke, J. (2004). (F. Bakırcı, Düzenleyen) Ağustos 25, 2019 tarihinde Özgür Toplum Değerleri: http://ozgurtoplumundegerleri.com/res/John_Locke_Hukumet_Uzerine_Ikinci_Inceleme.pdf. Erişim tarihi: 29.05.19.
- Lovenduski, J. (1998). Gendering research in political science. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 333–56.
- Mair, P. (July, 2013). *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. New York.
- Mammadov, A., & Hasanov, Z. (2016). Neo-Liberalizm Theory in International Relations. *IJHSS*, 2(4).
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.
- Martosko, D. (2015, May 12). *Eclusive: Trump trademarked slogan 'Make America Great Again' just DAYS after the 2012 election and says Ted Cruz has agreed not to use it*

again after Scott Walker booms it TWICE in speech. Daily Mail: <http://web.archive.org/web/20160514131839/http://www.dailymail.co.uk/news/article-3077773/Trump-trademarked-slogan-Make-America-Great-just-DAYS-2012-election-says-Ted-Cruz-agreed-not-use-Scott-Walker-booms-TWICE-speech.html>.
Erişim tarihi: 21.04.19.

- McLuhan, E. (2008). The source of the term 'global village'. *McLuhan Studies*, 2, 12-30.
- Mearsheimer, J. (1990). Back to the Future. *International Security*, 15(1).
- Meny, Y., & Surel, Y. (2002). *Democracies and Populist Challenge*. New Yor: Palgrave Macmillan.
- Mering, S. v., & Timothy Wyman McCarty, R. L. (2013). *Right-Wing Radicalism Today: Perspectives from Europe and the US*. London: Routledge.
- Miles, R. (1994). *Explaining Racism in Contemporary Europe: Racism, modernity and identity: on the Western Front.*, (A. Rattansi, Dü.) Cambridge: S. Westwood.
- Miller, J., Pipes, D., & Clawson, P. (1993). The Chalenge of Radical Islam. *Foreign Affairs*, 72(2), 43-56.
- Minkenberg, M. (2011). *The Radical Right in Europe Today: Trends and Patterns in East and West*. (N. Langenbacher, & B. Schellenberg, Dü) Forum Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Minkenberg, M. (tarih yok). *The Radical Right in Europe Today*.
- Montserrat, G. (2010). *Migration and The Rise of The Radical Righ*. Policy Network Paper.
- Moravcsik., A. (2008). The New Liberalism. D. S. Christian Reus-Smit içinde, *The Oxford Handbook of International Relations* (s. 234-254). Oxford: Oxford University Press.
- Mudde, C. (2002). In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe. Y. Meny, & Y. Surel içinde, *Democracies and the Populist Challenge* (s. 214- 232). Basingstoke: Palgrave.

- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 542-563.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2011). Radical Right Parties in Europe: What, Who, Why? *Bulletin of the International Political Science Association*, 35(1).
- Mudde, C. (2013). *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* (C. Kaltwasser, Dü.) New York: Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2013). Three Decades of Populist Radical Right Parties in Western Europe: So What? *European Journal of Political Research*, 52(1), 1-19.
- Mudde, C. (2014). Fighting the system? Populist radical right parties and party system change. *Party Politics*, 20(2), 1-10.
- Mudde, C. (2015, May 12). *Populism in Europe: a prime*. Open Democracy: <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/cas-mudde/populism-in-europe-prime>. Erişim tarihi: 19.03.19.
- Mudde, C. (2017, Mayıs 9). *What Populism is not*. Vice News: https://news.vice.com/en_us/article/vbz874/what--populism--is--not. Erişim tarihi: 25.05.19.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2015, Şubat 26). Vox populi or vox masculini? Populism and gender in Northern Europe and South America. *Patterns of Prejudice*, 16-36.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2013). Populism. (M. Freeden, L. T. Sargent, & M. Stears, Dü) *The Oxford Handbook of Political Ideologies*, s. 493–512.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2019). *Popülizm: Kısa Bir Giriş*. (S. E. Türközü, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi .
- Mudde, C., & Kaltwasser, R. C. (2012). *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy?* Cambridge: Cambridge University Press.

- Müller, J. W. (2017). *Popülizm Nedir?* (O. Yıldız, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nagy, A. B., Boros, T., & Vasali, Z. (2013). *More Radical than the Radicals: the Jobbik Party in international comparison.* (R. Melzer, & S. Serafin, Dü) Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Nail, T. (2016). A tale of two crises: migration and terrorism after the Paris attacks. *Studies in ethnicity and nationalism.* 1(16), 158-167.
- Najmabadi, A. (2013). *Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak.* (A. G. Altınay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Norocel, O. C. (2010). Constructing radical right populist resistance: metaphors of heterosexist masculinities and the family question in Sweden. *NORMA: Nordic Journal for Masculinity Studies,* V(2), 169-183.
- Nossiter, A. (2015, Ekim 5). *The New York Times.* Ocak 31, 2019 tarihinde <https://www.nytimes.com/2015/10/06/world/europe/for-marine-le-pen-migration-is-a-ready-made-issue.html>. Erişim tarihi: 31.01.19.
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu.* (G. Koca, Çev.) Literatür Yayıncılık.
- Nye, J. (2005). *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç.* (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips.
- Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*(80).
- Nye, J. S. (1990). The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly*(105), 177-192.
- Nye, J. S. (1990b). Soft Power. *Foreign Policy*(80), 153-171.
- Nye, J. S. (2004a). *Soft Power The Means to Succes in World Politics.* Newyork: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu.* (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap.

- Nye, J. S. (2008). *The Powers to Lead*. (New York: Oxford University Press).
- Nye, J. S., & Welch, D. A. (2014). Glossary. J. S. Nye, & D. A. Welch içinde, *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History* (s. 1-7). Edinburh: Perason Education Limited.
- Ochman, E. (2013). *Post-Communist Poland – Contested Pasts and Future Identitie*. Routledge.
- Oğuzlu, T. (2015). *Uluslararası İlişkilere Giriş - Liberalizm*. (Ş. Kardaş, & A. Balcı, Dü) İstanbul: Küre Yayınları.
- Ohmae, K. (1992). *The Borderless World: Power and Strategy in the Global Marketplace*. London: HarperCollins.
- Örmeci, O. (2013). *Avrupa’da Aşırı Sağın Önlenemez Yükseliş*. Şubat 28, 2019 tarihinde Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2013/10/11/avrupada-asiri-sagin-onlenemez-yukselisi>. Erişim tarihi: 28.02.19.
- Örmeci, O. (2016, Ekim 14). *Demokratik Barış Teorisi*. Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2016/10/14/demokratik-baris-teorisi>. Erişim tarihi: 30.08.19.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 113-144.
- Özen, H. (2015). An Unfinished Grassroots Populism: The Gezi Park Protests in Turkey and Their Aftermath. *South European Society and Politic*, 20(4), s. 533-552.
- Pankowski, R. (2010). *The Populist Radical Right in Poland*. New York: Routledge.
- Papadatos-Anagnostopoulos, D., Atanassow, W., Çakır, M., Camus, J.-Y., Heijningen, H. V., Mars, C., . . . Zamora, D. (2011). *Neoliberalizmin Egemenik Aracı Sağ Popülizm: Avrupa'daki Sağ Popülist Hareketler*. (M. Çakır, Dü.)
- Paquette, D., Lynch, D. J., & Rauhala, E. (2018, July 18). *As Trump’s trade war starts, China vows retaliation*. The Washington Post:

- https://www.washingtonpost.com/world/chinafiresbackustariffsvowstodefenditscoreinterests/2018/07/06/f42fc812809111e8a63f7b5d2aba7ac5_story.html?utm_term=.5a750fcce151. Erişim tarihi: 20.05.19.
- Parker, A., Russo, M., Sommer, D., & Yaeger, P. (1992). *Nationalisms and Sexualities*. London: Routledge.
- Pasha, M. K. (1996). Security as Hegemony. *Alternatives*, 21(3), 283-302.
- Péteřvári, Z. (2007). *A Fidesz-MPSZ ideológiai változásának értékelése és a "konzervatív harmadik út*. Budapest: Méltányosság Politikaelemző Központ.
- PEW, R. C. (2016, September 16). *European opinions of the refugee crisis in 5 charts*. PEW Research Center: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/16/european-opinions-of-the-refugee-crisis-in-5-charts>. Erişim tarihi: 21.01.19.
- Pitt, W. R. (2016, November 9). *The Fascist in November*. Truth Out: <http://www.truth-out.org/opinion/item/38315-the-fascist-in-november>. Erişim tarihi: 25.04.19.
- Politico. (2016, Ocak 13). *Is Poland a failing democracy?* Politico: <https://www.politico.eu/article/poland-democracy-failing-pis-law-and-justice-media-rule-of-law>. Erişim tarihi: 11.05.19.
- Politico. (2019, July 2). *European Parliament Elections 2019: Hungary Elections Result*. POLITICO: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-elections-2019>. Erişim tarihi: 23.04.19.
- Poulantzas, N. (1979). *Faşızmin Halk Etkinliği Üstüne, Faşızmin Analizi*. (M. A. Macciocchi, Dü., & C. Süreyya, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Poulantzas, N. (1980). *Faşız ve Diktatörlük*. İstanbul: Ahmet İnel.
- Powell, G. N., & Greenhaus, J. H. (2010). *Sex, Gender, and Decisions at The Family – Work Interface* (Cilt 4). Journal of Management.
- Pytlas, B., & Kossack, O. (2015). *Lighting the Fuse: the Impact of Radical Right Parties on Party Competition in Central and Eastern Europe*", in *Transforming the*

- Transformation?: The East European Radical Right in the Political Process.* M. Minkenberg.
- Ramet, P. S. (1999). *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989.* Pensilvanya University Press.
- Ranciere, J. (2016). *The Populism, That Is Not to Be Found.* (A. Badiou, Dü.) New York: Columbia University Press.
- Raś, M. (2017). Foreign and Security Policy in the Party Discourse in Poland: Main Futures. *UNISCI Journal*, 117-141.
- Ravendal, E. (1990). The Case for Adjustment. *Foreign Policy*, 81, 4-7.
- Ravier, A. O. (2009). Globalization and Peace: A Hayekian Perspective. *Libertarian Papers*, 1(10), 1-18.
- Reich, R. B. (2017, Nisan 30). *The Authoritarian President.* Robert Reich: <https://robertreich.org/post/160166691565>. Erişim tarihi: 28.10.19.
- Rice, P. (1996). *Intimate Relationships, Marriages, and Families* . California: Mayfield Publishing.
- Russell, B. (1994). *İktidar.* (M. Ergin, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sartori, G. (1976). *Parties and Party Systems.* New York.
- Schmitter, P. C., & Karl, L. T. (1999). Demokrasi nedir, ne değildir? A. Yayla içinde, *Sosyal ve Siyasal Teori* (L. Gönenç, Çev., s. 3-15). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Segal, L. (1990). *Gelecek Kadın Mı?* (S. Öncü, Çev.) İstanbul: Afa Yayınları.
- Sekreterliği, A. B. (2011). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşmalar.* Ankara: T.C Başbakanlık.
- Selcen, Ö. (2014). Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni 'Öteki'ler Ve Türkiye'nin AB Üyeliği. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1).

- Serdar, İ. (2015). Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(1).
- Sönmezoğlu, F. (2014). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analiz*. İstanbul: Der Yayınları.
- Steger, M. B. (2006). *Küreselleşme*. (A. Ersoy, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sterling-Folker, J. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorileri - Neoliberalizm*. (T. D. Kurki, S. Smith, Dü, & Ö. Kelekçi, Çev.) İstanbul: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Sudagezer, E., & Hayatsever, H. (2018, August 14). *ABD ile Türkiye'nin stratejik ortak olmadığı şimdilerde daha net anlaşılıyor*. Sputnik: <https://tr.sputniknews.com/columnists/201808141034749341-abd-turkiye-kriz-ortaklik-nato-yaptirim>. Erişim tarihi: 10.05.19.
- Sumbas, A. (2009). Batı Avrupa'da Yükselen Yeni-Irkçılık Üzerine Bir Deneme. *Alternatif Politika*, 1(2), 260-281.
- Sumbas, A. (2009, Eylül). Batı Avrupa'da Yükselen Yeni Irkçılık Üzerine Bir Deneme. *Alternatif Politika*, 1(2), 260-281.
- Svensson, E.-M., & Gunnarsson, Å. (2012). Gender Equality in the Swedish Welfare State. *feminists@law*, 2(1), 1-27.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham PA: Open University Press.
- Taggart, P. (2004). *Popülizm*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlar.
- Tamás, G. M. (2014, Mayıs 5). *Hungary: A Black Hole on Europe's Map: An interview with G. M. Tamás by Jaroslav Fiala*. Socialist Project: E-Bulletin: <http://www.socialistproject.ca/bullet/979.php>. Erişim tarihi: 29.04.19.
- Thalheimer, A., Bauer, O., & Tasca, A. (1999). *Faşizmin Oluşum ve Gelişim Şartları*. (R. Serozan, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Times, T. E. (2018, February 24). *Donald Trump blames India, China for his decision to withdraw from Paris climate deal*. The Economic Times: <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/donald-trump-blames-india-china-for-his-decision-to-withdraw-from-paris-climate-deal/articleshow/63057148.cms>. Erişim tarihi: 06.06.19.

Touraine, A. (2004). *Demokrasi Nedir?* (O. Kunal, Çev.) İstanbul: YKY Yayınları.

Trump Türkiye ve dünyaya nasıl bakıyor? (2016, Kasım 9). Al Jazeera Turk: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/trump-turkiye-ve-dunyaya-nasil-bakiyor>. Erişim tarihi: 30.05.19.

Trump, D. J. (2012, November 6). Twitter: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/265895292191248385>. Erişim tarihi: 10.10.19.

Trump, D. J. (2014, January 1). Twitter: https://twitter.com/realDonaldTrump/status/418542137899491328?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E418542137899491328%7Ctwgr%5E393039363b636f6e74726f6c&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.yesilist.com%2Fdonald-trumpin-iklim-degisikligi-hakkinda-atti. Erişim tarihi: 06.06.19.

Trump, D. J. (2018, August 10). Twitter: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1027899286586109955>. Erişim tarihi: 06.06.19.

Ullman, R. (1990). Enlarging the Zone of Peace. *Foreign Policy*(80), 01-10.

Uslu, A. (2014, Mayıs). Fidesz: Macaristan'da Popülizmin Yükselişi. *21. Yüzyıl*(65), 15-20.

Uslu, A. (2015, Ocak 25). *Macaristan'da Muhafazakârlık, Popülizm ve Paternalizm*. Mart 29, 2019 tarihinde Turkinfo: <https://turkinfo.hu/diyalog/soz-sizde/macaristanda-muhafazakarlik-populizm-ve-paternalizm-ates-uslu>. Erişim tarihi: 29.03.19.

Uzunçayır, C. (2017, Aralık). Batı Avrupa'da Aşırı Sağ Partiler Neden Yükseliyor? *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(15), 364-401.

- Ve Trump Kuzey Kore'ye Ayak Basan İlk ABD Başkanı.* (2019, Haziran 30). Amerikanın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/ve-trumo-kuzey-koreye-ayak-basan-ilk-abd-baskani/4979499.html>. Erişim tarihi: 06.06.19.
- Volten, P. M., & Assem, A. V. (2003). Transcending Paradigm Bashing: Realism and Idealism in International Politics. E. Conference (Dü.), *International Relations and Comparative Politics* içinde, (s. 12).
- Vural, H. S. (2005). *Avrupa'da Radikal Sağın Yükseliş.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Waeber, O. (1995). Securitization and Desecuritization. R. D. Lipschutz içinde, *On Security* (s. 46-86). New York: Columbia University Press.
- Waldron, J. (2013). Liberalizmin Kavramsal Temelleri. C. U. (Ed.) içinde, *Liberalizmin El Kitabı* (B. Evre, Çev., s. 161-194). Kadin Yayınları.
- Waltz, K. (1994). The Origins of War in Neorealist Theory. D. M. Goldstein, W. Phill, & J. M. Shafritz içinde, *Classic Readings and Contemporary Debates in International Relations* (s. 63-73).
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Wieviorka, M. (1996). *Populism and Nationalism in Contemporary Europe* . (S. Fridlitzius, & A. Peterson, Dü) Stockholm: Almquist and Wicksell int.
- Wildavsky, A. (1985). No War Without Dictatorship No Peace Without Democracy. *Social Philosophy and Policy*, 3(1).
- Wilson, E. J. (2008, Mart). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 110-124.
- Wiltse, E. Ç. (2014). Liberalizm, İşbirliği, Kolektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık. E. Balta içinde, *Küresel Siyasete Giriş.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaldız, C. (Ocak, 2013). *Popülizm* (Cilt I). Londra: Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (AnalizTürkiye).

- Yardley, J. (2014, Mayıs 23). The New York Times:
<https://www.nytimes.com/2014/05/24/world/europe/europes-right-and-left-on-march-to-populism.html>. Erişim tarihi: 31.01.19.
- Yayla, A. (2002). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Yayla, A. (2011). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yayla, A. (2014). *Liberal Bakışlar*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Yıldırım, Y. (2017, June). Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa’da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(2), 51-72.
- Yıldırım, Y. (2018). The Rising of Populist Right in Poland: The Case of PiS. *5th International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS)* (s. 131-136). Niğde: Center for Political, Economic and Social Research (PESA) Publication.
- Yıldız, C. (2013, Ocak). Popülizm. *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi*, I(11), 6-12. (<http://researchturkey.org/?p=2575&lang=tr>)
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç ve Evrimi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*(12), 31-36.
- Yılmaz, S. (2012). *Akıllı Güç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Zakaria, F. (1999). *İlliberal demokrasinin yükselişi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Zakaria, F. (1999). İlliberal demokrasinin yükselişi. A. Yayla içinde, *Sosyal ve Siyasal Teori* (A. Yayla, Çev., s. 41-57). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Zengingönül, O. (2004). *Yoksulluk Gelişmişlik Ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme*. Ankara: Adres Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Gizem ÇELİK

Doğum Tarihi: 17.12.1992

Doğum Yeri: ADANA

E-Posta Adresi: celikgzem@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans (2017- 2019) : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Adana

Erasmus (2018 - 2018) : University of Prishtina “Hasan Prishtina” Faculty of
Philosophy, Political Science, Kosova

Lisans (2011 – 2016) : Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce), İstanbul

Erasmus (2015 – 2015) : University of Ljubljana Faculty of Social Sciences,
Political Science, Slovenya

Lise (2007 – 2011) : Mehmet Özöncel Anadolu Lisesi, Adana